

คำสอนของใครไม่ยิ่งใหญ่เท่าใจสอนตน
No Others' Teachings are Better
Than One Own

สุชาติ พงษ์พานิช*

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บทคัดย่อ

สังคมจะมีความสุขได้เพราะคนในสังคมมีเมตตาธรรมต่อกัน ความเมตตานอกจากจะเอื้อกันด้วยทรัพย์สิน โอกาส และอื่น ๆ แล้ว การบอกกล่าวตักเตือน อบรม สั่งสอน ยังเป็นรูปแบบหนึ่งของความเมตตา จากการศึกษาวรรณกรรมไทยประเภทมีโครงเรื่อง (Plot) ตัวละครในเรื่อง ที่มีประสบการณ์มากกว่ามักให้ข้อคิดเกี่ยวกับความประพฤติที่ควรเลิกหรือ ควรกระทำแก่ตัวละครที่ด้อยประสบการณ์กว่าอยู่เสมอในลักษณะบิดามารดา สอนบุตร อาจารย์สอนศิษย์ พี่สอนน้อง เป็นต้น แต่ถ้าหากพิจารณา อย่างถ่องแท้จะพบว่า การรอคำสอนจากผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา จะมีข้อขัดข้อง มากกว่าการสอนตนเอง ตามพุทธวจนะที่ว่า “อัตตนา โจทยัตตานัง จงเตือน ตนด้วยตนเอง”

Abstract

A society can be happy and harmonized because the people in that society has compassion to one another. Not only giving money, possession, opportunities and other assets can be considered as compassion, giving advice, guidance and instruction also can be named as real mercy. The study of the Thai literatures found that there are many stories which have plot that contain the experienced characters give life suggestion the less experienced characters namely; parents to children, teachers to students, older siblings to the younger ones. However, if we take this to consider, we will find that waiting for suggestion from others might not be good compare to learn the lessons by ourselves. As in the old Buddhist's saying that "At ta na Jo ta yat ta nung : one should be warned by own self."

บทนำ

สังคมจะอยู่ได้เพราะคนในสังคมมีเมตตาธรรมต่อกัน ทางพุทธศาสนาถือว่าไว้ว่า เมตตาธรรมค้ำจุนโลก เพราะเมตตาแปลว่า ความรักและความเอ็นดู ปราบปรามจะให้ผู้อื่นได้สุข ซึ่งเป็นหนึ่งในพรหมวิหารสี่อันมีเมตตากรรณา มุทิตา อุเบกขา ความเมตตาและความกรุณาที่มีต่อกัน นอกจากจะให้กันด้วยทรัพย์สิน โอกาส บุญกุศลและอื่น ๆ แล้ว ยังให้ด้วยการบอกกล่าว แนะนำ อบรม สั่งสอน ได้ด้วย

ในวรรณกรรมไทยที่มีโครงเรื่อง (Plot) จะพบตัวละครที่มีประสบการณ์มากกว่าจะบอกกล่าว แนะนำ สั่งสอนตัวละครที่มีประสบการณ์ชีวิตที่น้อยกว่าอยู่เนื่อง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นในลักษณะบิดามารดาสอนบุตร อาจารย์สอนศิษย์ พี่สอนน้อง เป็นต้น ในบทความนี้จะได้ยกตัวอย่างตัวละครที่มีการบอกกล่าว แนะนำหรือสั่งสอนที่ต่อประสบการณ์กว่าในบางเรื่องดังนี้

บิดาสอนบุตรชาย

พลายแก้วหรือขุนแผนในเรื่อง ขุนช้างขุนแผน เป็นผู้มากไปด้วยประสบการณ์ด้านความรัก มีภรรยาหลายคนตั้งแต่นางพิมพิลาไลยหรือนางวันทอง นางลาวทอง นางแก้วกิริยา นางบัวคลี่ ขุนแผนได้รับความทุกข์ระทมจากนางเป็นที่รักเหล่านี้เสียเป็นส่วนใหญ่ เมื่อขุนแผนรู้ว่าพลายงามบุตรชายแอบเข้าห้องนางศรีมาลาบุตรสาวพระพิจิตรซึ่งเป็นผู้มีพระคุณต่อขุนแผน และขุนแผนรู้ว่าพลายงาม “ไม่ประจักษ์เสน่หามาแต่ก่อน” เพราะ “ด้วยพึ่งแรกรู้จักความรักนั้น ก็สำคัญทุกอย่างแต่ข้างดี” จึงให้ข้อคิดว่า

ลูกเอ๋ยยังไม่เคยรู้สร้อย
อันเจ็บปวดวยดวยทุกข์สิ่งมี
จะว่าเขาอื่นไกลไปเอยเล่า
ต้องทนทุกข์มากมายมาหลายพัก
เมื่อหนุ่มสาวคราวอยู่เป็นคู่ชื่น
จนร่วมหอคลึงเกล้าทุกเช้าเย็น
พอไปพักกลับมาเห็นหน้านิด
ต้องคับแค้นเพียงจะเดินสิ้นชีวิต
สู้พากเพียรพยายามตามมาได้
ทนลำบากยากไร้ในพงพี
พอพ้นภัยหมายใจว่าพ้นทุกข์
เกิดวิบากผลกรรมมานำชัก
ความแค้นแสนที่จะชอกช้ำ
เพราะตัวต้องทนทุกข์อยู่คุกใน

ที่ความรักกลับกลายเป็นหน่ายหนี
ไม่เท่าที่เจ็บช้ำระกำรัก
ถึงแม่เจ้าพ่อก็ช้ำระกำหนัก
จักแหล่นเลือดตาดตกกระเด็น
ดังจะกลืนไว้ได้มิใช่เล่น
ไม่คิดเห็นว่าจะพรากไปจากกัน
มันปลดปลิดผลาญรักหักสะบั้น
แต่โสกศัลยโหยหาอยู่กว่าปี
เที่ยวบุกป่าฝ่าไฟพรพากันหนี
ไม่อาลัยชีวีเพราะความรัก
จะร่วมสุขอยู่เย็นเป็นแหล่งหลัก
ให้อัฒราผลาญรักกระยาไป
ก็มีรู้ว่าจะทำอย่างไรได้
ต้องเจ็บใจตรมมากกว่าสิบปี

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน 2545 : 661-662)

ขุนแผนสอนบุตรด้วยเข้าใจธรรมแง่มนึงหนึ่งของความรักเพราะ
เป็นผู้มากด้วยประสบการณ์ในเรื่องนี้ ต่างกับพระอภัยมณีซึ่งยังอ่อน
ประสบการณ์เรื่องความรักด้วยยังวัยหนุ่มยังไม่เคยรู้สร้อยสรักร้าย จึงเป่าปี่
บอกกับสามพราหมณ์คือ โมรา สาณน วิเชียร ว่า

ในเพลงปี่ว่าสามพราหมณ์เอ๋ย ยังไม่เคยชมชิตพิสมัย
ถึงร้อยรสบุปผาสุมาลัย จะชื่นใจเหมือนสตรีไม่มีเลย

(สุนทรภู่ 2553ก : 10)

ถ้าสามพรหมณ์มาพบพระอภัยมณีในวัยเดียวกับขุนแผน เนื้อความในเพลงนี้คงจะเปลี่ยนไป เพราะพระอภัยมณีทุกขใจเพราะนางสุวรรณมาลี และนางละเวงอยู่ไม่น้อย

ในการสอนนั้นไม่จำเป็นต้องอยู่ในลักษณะของคำสอนที่มีคำว่าจะต้อง หรืออย่า เสมอไป การบอกกล่าวให้รู้ถึงข้อเท็จจริง ข้อผิดพลาดหรือผลสำเร็จจากประสบการณ์ของบุคคลในบุคคลหนึ่งเพื่อให้บุคคลอื่นนำไปพิจารณาเพื่อจะได้เลิกทำ เริ่มทำหรือทำต่อไปเพราะเห็นคุณเห็นโทษของสิ่งต่าง ๆ ก็เป็นแบบของการสอนแบบหนึ่ง หรือการไม่บอกให้รู้แม้แต่เพียงคำเดียว หากแต่เว้นหรือประพடுத்தปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ก็เป็นรูปแบบของการสอนอย่างหนึ่งด้วย เรียกว่าสอนด้วยการทำตัวอย่างให้เห็น แต่การสอนแบบนี้ต้องอาศัยภูมิปัญญาของผู้ประสบพบเห็นด้วย หากรู้เห็นแล้วแต่ไม่มีสติปัญญาที่จะคิดนำมาเป็นแนวทางในการประพடுத்தปฏิบัติการสอนแบบนี้ก็เปล่าประโยชน์ หรือหากเกิดข้อผิดพลาดก็อาจจะคิดว่าไม่มีผู้ใดบอกกล่าวหรือสั่งสอนตน ฉะนั้นเมื่อขุนแผนพบกับพลายงามเช่นข้างต้นนั้นเหมือนเป็นการสั่งสอนอยู่ในที่ว่าอย่าประมาทในเรื่องของความรัก เพราะที่ได้มีรักที่นั่นมีทุกข์

มารดาสอนบุตรชาย

ในลิลิตพระลอ นั้น พระนางบุญเหลือ (พระมารดา) สู้ที่จะทัดทานที่ไม่ให้พระลอราชโอรสเดินทางไปหาพระเพื่อนพระแพง ซึ่งเป็นพระธิดาของเมืองฝ้ายศัตรูแล้ว จึงสอนพระล่อว่า

...แต่นี้จอมทวิปจะจาก พรากแม่พรากบุรี ศรีกษัตริย์มีเจ็ดสิ่ง
 พระมิ่งแม่มงจำ ยำคำแม่อย่าคลา รัตท้าวพระยาอย่าคลาด อย่าประมาท
 ลืมตน อย่าระคนคนเท็จ ิริอบเสร็จจึงทำ คิดทุกคำจึงออกปาก อย่าให้
 ยากแก่ใจไพร่ ใต้ความเมืองจงตรง ดำรงพิภพให้เย็น ดับเข็ญนอกเข็ญใน
 ส่องใจดูทุกกรม อย่างมขมความเท็จ ิริอบเสร็จก็เอทางธรรม ที่จะกันกัน
 จมมัน ที่จะคั่นคั่นจงเป็นกล ส่องต้นหนคนใช้ เลือหาใจอันสัตย์ ดัดมนตรี
 โดยยুক্ত ปลุกใจคนให้หาญ ผลาญเพรียงไพร่เพรียงเมือง อาญาเรื่องเรียวยราษฎร์
 กันนิกรอาจเกื้อไพร่ ดับกลียอย่าให้ลุกล อยาชิงสุกก่อนห้าม อยาล่ามม้าสองปาก
 อยาลากพิชตามหลัง อย่าให้คนซังลักแข่ง แต่งตนให้คนรัก ชักชวนคนสู่ฟ้า
 เบื้องหน้าเทพยดศ จงปรากฏชอบแล้ว อย่าได้แคล้วรำพึง คำนึงอย่ารู้มลาย
 จงอย่าหายศพอ ต่อม้วยฟ้าหล้าสวรรค์ กัลป์ประลัยอย่ารู้ลาญ ภูบาลเจ้า
 จงจำ ตามคำแม่โอวาท พ่อสุดสวาทแม่แม่เฮย จงสวัสดิ์แก่เจ้าเทอญ

(กรมศิลปากร กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ 2529 : 383-384)

ในเมื่อผู้สอนและผู้รับคำสอนอยู่ชนชั้นผู้ปกครอง คำสอนจึงมุ่งให้
 ประพฤติปฏิบัติเพื่อความสุขสงบของผู้ใต้ปกครองพระนางบุญเหลือจึงสอน
 แก่ท้าวพระยามหากษัตริย์โดยสรุปความรวม ๆ ได้ว่าจงอย่าประมาทลืมตัว
 อย่าสนับสนุนหรือชูปเลียงคนชั่วคนไม่มีสัตย์ ก่อนพูดก่อนทำสิ่งใดให้คิดให้
 พิจารณาให้รอบคอบ บำรุงอาณาประชาราษฎร์ให้มีความสุขไม่สร้าง
 ความเดือดร้อนให้แก่เขา ไมโลเลแหละแหละพูดคำไหนให้เป็นคำนั้นปลุกใจ
 อาณาประชาราษฎร์ให้อาจหาญให้ชื่อตรงต่อบ้านเมืองไม่ทำงานเหยาะแหยะ
 ให้ทำจริงจัง ชักชวนผู้อื่นให้มีศีลธรรมสร้างบุญสร้างกุศล และเมื่อนั้นพระล่อ
 ก็จะมี “ตกร้าไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้” เป็นที่สรรเสริญของทั้งมนุษย์และเทวดา

คำสอนของพระนางบุญเหลือเข้าลักษณะของทศพิธราชธรรม คือ ธรรมะ 10 ประการของผู้ปกครองอันมี **ทาน** คือ การให้ การเสียสละ **ศีล** คือ ความประพฤติที่ดีงามทั้งกาย วาจา ใจ ให้ปราศจากโทษทั้งในด้านการปกครอง และด้านศาสนา **บริจาค** คือ การเสียสละความสุขส่วนตน เพื่อความสุขส่วนรวม **ความซื่อตรง** คือ การสุจริตต่อหน้าที่ต่อมิตรสหาย ต่อองค์กรหรือต่อหลักการของตน **ความอ่อนโยน** คือ การมีอัธยาศัยที่ไม่แข็งกระด้างทั้งต่อบุคคลที่เสมอตนหรือต่ำกว่าตน **ความเพียร** คือ ความพยายามบากบั่นจนกว่าจะประสบความสำเร็จโดยปราศจากความเกียจคร้าน **ความไม่โกรธ** คือ การไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ ไม่มุ่งร้าย แม้จะลงโทษ ผู้ผิดก็ทำตามเหตุผล **ความอดทน** คือ อดทนต่อสิ่งทั้งปวง รักษาอาการทางกาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย **ความไม่เบียดเบียน** คือ ไม่เบียดเบียนหรือบีบบังคับให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่น รวมทั้ง **ความยุติธรรม** คือ ถือความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นหลัก ไม่เอียงเอนหวั่นไหวด้วยคำพูด อารมณ์หรือลาภสักการะใด ๆ (สำนักกิจการยุติธรรม 2559 : ออนไลน์) ทศพิธราชธรรมนี้ไม่ได้จำเพาะเจาะจงเฉพาะพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้ปกครองในทุกองค์กรก็พึงใช้หลักธรรมนี้ด้วย

มารดาสอนบุตรสาว

สังคมไทยในสมัยโบราณมีค่านิยมอย่างหนึ่งเกี่ยวกับลูกผู้หญิง ก็คือการเป็นแม่เรือน คือ จะต้องมีความรู้ความสามารถในการปรุงอาหาร เย็บปักถักร้อย เป็นต้น ฉะนั้นตัวละครในเรื่องผู้เป็นมารดามักจะสอนการเป็นแม่ศรีเรือนให้แก่บุตรสาวก่อนแต่งงานออกเรือนให้รู้จักปรนนิบัติสามี ในเรื่องต่าง ๆ ได้สมบูรณครบถ้วน ในบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เมื่อนางสร้อยฟ้าพระธิดาพระเจ้าเมืองเชียงใหม่ จะต้องมาเป็นภรรยาของ

พลายงามหรือพระไวย นางเกสรพระมารดาได้สอนนางสร้อยฟ้าเรื่องการปรุง
อาหารว่า

.....
ทำให้ผิวถูกใจไม่มีทิ้ง
ถ้ารู้จักประกอบให้ชอบลิ้น
คงต้องง้อขอกินทุกวันไป
เป็นต้นตมตืนหมูให้ชูรส
ดับเหล็กสนในแลไข่ตัน
พยายามเลี้ยงดูให้ชู้ใจ
เสน่ห์ปลายจวักไม่รู้จักทำ

.....
ยังอีกสิ่งก็อาหารตระการใจ
ถึงแก่สิ้นเพราะพริ้งไม่ทิ้งได้
จงใส่ใจจัดหาสารพัน
ไขไก่สดปลาต้มยาทำขยัน
หันให้ชิ้นเล็กเล็กเหมือนแจ็กทำ
ถึงจะมีเมียใหม่ให้คมขำ
หลงไหลไม่มีน้ำก็จำคลาย

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน 2545 : 789)

ส่วนเรื่องหลับนอนนางเกสรบอกว่า

ซึ่งภูบาลจะประทานให้มีผิว
เป็นสตรีมีผิวทั่วกันไป

เจ้าอย่ากลัวชั่วร้ายหาไม่
เพราะเป็นวิสัยแห่งโลกีย์

.....
ด้วยวิสัยในการประเวณี
พอถึงกันก็ประหวัดกำหนดใน
ยิ่งหนุ่มสาวคราวแรกภิรมย์รัก
มักหลงไหลคลึงเกล้าเฝ้าพันพัว
เมื่อแรกแรกร่วมเรียงเคียงเขนย
ต่อนานวันว่างวายคลายเกล้าคลึง

.....
ยอมอยู่ที่ดีวงจิตพิสมัย
แต่พอได้รู้รักก็หมดกลัว
พอประจักษ์ได้เสียเป็นเมียผัว
ราวกับตัวขึ้นสวรรค์ชั้นไตรตรึงค์
อย่ากลัวเลยจะพิโรธจะโกรธซึ่ง
นั่นแลจึงจะได้รู้ดูใจกัน

วิสัยชายคล้ายกับคชสาร
แต่ทว่าว่าบางยกตกน้ำมัน

ถ้าหมอควาญรู้ที่ตีขยัน
ต้องรู้จักผ่อนผันจึงเป็นเพลง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน 2545 : 788)

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2545 : 92-95) กล่าวว่า บทเสภาเรื่อง
ขุนช้างขุนแผนมีหลายสำนวน และเข้าใจว่าข้อความต่อไปนี้ซึ่งเป็นคำสอน
ของนางเกสรเป็นสำนวนของครูแจ้ เท่าที่ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช จำได้คือ

อนึ่งตมดินหมูดูให้แน่
มะขามเปียกรสชาติมักขาดไป
หนึ่งไปเฝ้าไฟแต่ห่างห่าง
เอาไม้คนให้ขาวราวกับวัน
หนึ่งปลาไหลย่างไฟพอน้ำหยด
ข้าวสารขาวขาวใส่ให้บรรจง

ถ้าเปียยแท้แล้วจึงคว่ำถั่วทองใส่
ต้องสอดใส่น้ำส้มจึงกลมละมุน
พอเป็นยางมะตุมต้อยออกขึ้นขุน
น้ำปลาญี่ปุ่นเหยาะทยอยหอมลง
ขดใส่หม้อลงทั้งตัวกับถั่วลิสง
ทุบตะไคร้ใส่ลงแล้วเคี่ยวไป

.....

.....

(ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช 2545 : 93-94)

ส่วนกับข้าวนั้นนอกจากมีรสอร่อยแล้วยังควรมีสรรพคุณทางยาอีก
ด้วย ฉะนั้นจึงต้อง

อุตสาหกรรมทำให้ผิวกินลอง
ทำให้กินเนืองเนืองเปรื่องขึ้นจริง
ทำให้กินทุกวันหมั่นสำเหนียก
พอดก้าขึ้นท่ายไม่หลับนอน

ล้วนแต่ของมีกำลังทั้งสามสิ่ง
ทุกสิ่งสิ่งของแท้เป็นแน่นอน
แม้อ่อนเปียกก็จะแข็งเป็นไม้ท่อน
พายเรือคอนเหยาะเหยาะจนเคาะระฆัง

(ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช 2545 : 95)

ส่วนการหลบซ่อนกับสามีนั่น ก็มีการสอนว่า

งามปลื้มอย่าลืมหาสอนสั่ง	แม้จะไปนิทรากับสามี
อันการปรนนิบัติของสตรี	อุตสาหะฟังจำไว้ให้ถ้วนถี่
สู้ถ่อมตัวปรนนิบัติคอยจัดแจง	ถ้าทำดีแล้วชายไม่หน่ายใจ
รู้จักตัวว่าสมักรักเท่าไร	เมื่อเขาแข็งแล้วอย่าขัดอ้อขมาส่าย
	ก็ยกย้ายสายให้ถูกใจกัน

(ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช 2545 : 93)

นางเกสรได้สอนละเอียดถี่ถ้วนเพราะชีวิตรักสามีภรรยาที่ครองเรือนได้อย่างมีความสุข นอกจากจะรู้เรื่องของตนแล้ว ยังต้องเข้าใจความเป็นผู้อื่นด้วย นางเกสรจึงสอนสร้อยฟ้าทั้งเรื่องในที่แจ้งและเรื่องในที่ลับว่า “เมื่อเขาแข็งแล้วอย่าขัดอ้อขมาส่าย” ชีวิตคู่จึงจะเป็นไปได้อย่างราบรื่น

บิดาสอนบุตรสาว

ในเรื่องรามเกียรติ์ เมื่อพิเภกทูลให้ทศกัณฐ์ผู้พี่คือนางสีดาให้แก่พระราม แต่ทศกัณฐ์ไม่เชื่อกลับโกรธพิเภก และขับไล่พิเภกผู้น้องออกจากเมืองพิเภกจึงไปถวายตัวเป็นข้ารับใช้พระราม และก่อนจะออกจากกรุงลงกาไปพิเภกได้ส่งนางตรีชฎามเหสีที่สั่งสอนนางเบญกายธิดาอยู่หลายประการ คำสอนนี้ไม่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แต่ปรากฏในกลอนสุภาพที่พิเภกสอนนางเบญกาย ของพระธรรมสาทร (ศุข) กรมศิลปากรสันนิษฐานว่าคงแต่งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความว่า

พิศโฉมเบญกายเสียดายนัก
ไอ้ลูกรักเป็นกำพร้าน่าสงสาร
อันสตรีดีด้วยด้วยชายหมายประมาณ
หญิงข้าวสารชายข้าวเปลือกเกลือกสุธา
เจ้าเป็นบุตรสุดที่รักของบิดุเรศ
ตั้งดวงเนตรควรเมืองอยู่เบื้องขวา
เจ้าจงจำคำคิดถึงบิดา
จะเจรจาถูกนั้งและนอนเดิน
อิริยาบถสี่เป็นที่ยิ่ง
รักษาสิ่งสัตย์สุดสรรเสริญ
สำรวมเนตรสังเกตใจอย่าได้เมิน
นุ่งประเชินห่มเจียมเสี้ยมจน
สงวนงามยามอัปอาภัพญาติ
อย่าหมายมาตราชังผู้ใดไม่เป็นผล
เห็นแต่หน้าแม่ลูกกันสองคน
จะขัดสนไปข้างหน้าสารพัน

(พระธรรมศาสตร์ 2470 : 25-26)

ในสังคมที่ชายเป็นใหญ่ในลักษณะ “ชายเป็นข้างทำหน้า หญิงเป็นข้างทำหลัง” พิเภกจึงสอนเบญกายว่า “อันสตรีดีด้วยชายหมายประมาณ” และ “หญิงข้าวสารชายข้าวเปลือกเกลือกสุธา” ก็คือชายนั้นเมื่อไปตกอยู่ที่ใด ก็จะเจริญงอกงามเหมือนข้าวเปลือกที่จะงอกงามเป็นต้นได้ ส่วนข้าวสารนั้นตรงข้ามกับข้าวเปลือกส่วนเรื่องกิริยามารยาทนั้น อิริยาบถสี่ คือ ยืน เดิน นั้ง นอน จะต้องเรียบร้อยงดงามสำรวม และต้องสำรวมวาจาพร้อมทั้งสำรวมใจด้วย นอกจากนี้ยังต้องสำรวมตา คือ ไม่ล่อลวงแก่ ไม่เหลียวซ้ายแลขวา ตลอดเวลา เพราะถือกันว่าเป็นกิริยาที่ไม่สุภาพหรือส่อพิรุณ ที่สำคัญคือ

สำรวมใจ ทำให้สงบไม่ซัดส่าย สรุปรูปร่างมาให้สำรวมอินทรีย์ให้ระมัดระวัง หู ตา จมูก ลิ้น กาย และสำรวมใจด้วย

นอกจากนี้ในเรื่องการแต่งกาย ยามไร้ญาติขาดมิตร ให้เข้าตำรา “นุ่งเจียมห่มเจียม” คือการแต่งแต่พองามและเหมาะสมสมควรแก่ฐานะ พิภกสอนว่า

จะเป็นสาวคราวโศกรักษาศักดิ์	ให้รู้จักข้อผิดพลาดข้อข้า
จะเจรจาอย่าให้คนเขาเคืองคำ	ถ้าจะทำอะไรให้พิณิจ
จะนุ่งผ้าทาแบ่งและแต่งองค์	พอสมทรงสารพันอย่าตัดจริต
งามยศมารยาททั้งผาดพิศ	อย่าคบคิดคนพาลสันดานโกง
.....

(พระธรรมสาตร 2470 : 27-28)

แม้จะอยู่ในยามที่ตกอับ เศร้าโศก แต่ก็ต้องมีศักดิ์ศรี ให้รู้จักพิจารณาว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ควรทำไม่ควรทำ การพูดจาก็ควรไพเราะอ่อนหวานอย่าให้ผู้ฟังขัดเคืองหรือไม่พอใจได้ควรมี “สุนทรวาจา” คิดก่อนทำ วางตัวได้เหมาะสมงดงามทั้งโอกาสที่ดูอย่างผิวเผินและอยู่อย่างแฝงพิศรวมทั้งอย่าคบคนชั่วเป็นมิตร

พืสอน้อง

ในเรื่องรามเกียรติ์นั้น เมื่อท้าวทศรถออกรบแล้วเพลารถหัก นางไทยเกษิมเหสีรองได้ใช้แขนแทนต่างเพลารถ ท้าวทศรถจึงให้พรนางไทยเกษิมว่า หากทูลขอสิ่งใดก็จะประทานให้เป็นการตอบแทน นางไทยเกษิมจึงทูลขอให้พระพรตไอรสตนครองราชย์แทนพระราม และ “ให้พระรามไปจากพระนคร สัจจรเดินไพร่สิบสี่ปี จึงกลับมาครองนครเศเป็นมงกุฎเกศบุรีศรี” (กรมศิลปากร 2540 : 356) เมื่อพระลักษมณ์ทราบความเช่นนี้

.....
ก็กริ้วโกรธพิโรธตั้งอัคคี
กวัดแกว่งสำแดงเดชา
ลงจากปราสาทลงกรรม
ครั้นถึงจึงมีสิงหนาท
เหยยไครอิจฉาอาธรรม
ทุจรีตโลกลับพันประมาณ
ไฟสูงให้เกินพักตรา
จะยกลูกมันผู้น้อง
อีชาติทรลักษณ์จิงไร

เมื่อพระราม

.....
จึงเห็นพระลักษมณ์สุริย์วงศ์
ตกใจตะลึงทั้งกายา
แผ่นดินจะนิ่งเสียบัดนี้
โลกาจะไหม้บรรลัยลาญ
ครั้นถึงเข้ากุมเอาคันศร
อย่าพึ่งหุนหันโกรธา

.....
เราจะรักษาสัตย์พระบิดุเรศ
ให้ปรากฏไว้ในชาติรี

.....
จับศิลป์อันมีฤทธิ์รอน
องอาจดั่งพญาไกสร
บทจรไปยังสนามจันทร์
กระที่บาทสะเทือนเลื่อนลั่น
ด้วยใจโมหันธ์ฉันทา
สาธารณัจจจิตรีชยา
ขับพี่ยาญไปอยู่ไพร
ให้ขึ้นครองเมืองก็เป็นได้
กูจะฆ่าให้ม้วยชีวิ

.....
ผืนพัศตร์มาทอดทัศนา
จับศรขึ้นก่งเงื้อง่า
เอะไฉนอนุชามาก่อการณ
นำที่น้องรักจักแผลงผลาญ
ผ่านฟ้าก็รีบเสด็จมา
งดก่อนจงฟังพี่ว่า
จะเล่ากิจจาให้แจ้งใจ

.....
อันพระคุณเกิดเกศเกศี
เจ้าพี่อย่าได้โกรธา

(กรมศิลปากร 2540 : 370-371)

พระลักษณะนี้เป็นบุคคลที่สอนได้จึง “วางศรกับกรพระจักรา กอด
เบื่องบาทแล้วไต่ก็” (กรมศิลปากร 2540 : 371)

กษัตริย์สอนประชาชน

ในบทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วง ในพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เมื่อประชาชนทูลเชิญพระร่วงขึ้นครองราชย์
เมืองสุโขทัยพระร่วงจึงขอให้ทุกคน

อย่าเห็นแก่ตัวมัวพะวง	ลุ่มหลงริษยาไม่ควรที่
อย่าต่างคนต่างแข่งกันแย่งดี	อย่าให้ช่องไพร่ที่มุ่งร้าย
แม้เราริษยากันและกัน	ไม่เข้าปล้นจะพากันฉิบหาย
ระวังการยุยงส่งร้าย	นั้นแหละเครื่องทำลายสามัคคี
.....
ไทยรวมกำลังตั้งมั่น	จะสามารถป้องกันชั้นแข็ง
ถึงแม้ว่าศัตรูผู้มีแรง	มายุทธ์แย่งจะปลาสไป
ขอเพียงไทยเราอย่าผลาญญาติ	ร่วมชาติร่วมจิตเป็นข้อใหญ่
ไทยอย่ามุ่งทำร้ายทำลายไทย	จงพร้อมใจพร้อมกำลังระวังเมือง
ให้นานาภาษาเขานิยม	ชมเกียรติยศฟูเฟื่อง
ช่วยกันบำรุงความรู้เรื่อง	ให้ชื่อไทยกระเดื่องทั่วโลก
ช่วยกันเต็มใจใฝ่ผดุง	บำรุงทั้งชาติศาสนา
ให้อยู่จนสิ้นดินฟ้า	วัฒนาเถิดไทยไชโย

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 2520 : 137-139)

พระร่วงทรงสอนอาณาประชาราษฎร์ ให้มีความสามัคคี ไม่อิจฉา ริษยากัน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน หากทำได้เช่นนี้ ก็สามารป้องกันภัยจากศัตรูได้ รวมทั้งร่วมกันสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ ประเทศชาติ

อาจารย์สอนศิษย์

ในเรื่องพระอภัยมณีนั้น เมื่อนางเงือกคลอดบุตร โดยมีฤๅษีที่ เกาะแก้วพิสดารเป็นผู้เลี้ยงดูแล้ว ฤๅษียังได้

.....

สอนให้หลานอ่านเขียนพรา้งเรียนไป	แล้วก็ให้วิทยาลัยวิชาการ
รู้ล่องหนทนต์เข้าขงยุทธ์	เหมือนลนสมุทพียาทังกล้าหาญ
ได้เห็นแต่แม่จกักบอจารย์	จนอายุกุมารได้สามปี

(สุนทรภู่ 2553 : 293)

หลังจากนั้นฤๅษีจึงให้สุดสาครออกตามหาพระอภัยมณีผู้เป็นบิดา จนสุดสาครไปพบกับซีเปลือย และด้วยความอ่อนต่อโลกจึงถูกล่ก่ลของ ซีเปลือยหลอกให้เอาไม้เท้าวิเศษและม้านิลมังกรไป ทั้งยังถูกซีเปลือย ผลักตกเหวสลบไปสามคืน เมื่อฟื้นรู้สึกตัวก็ระลึกถึงฤๅษี ฤๅษีจึงชี้รุ่งปรากฏตัว ให้เห็น ประคองสุดสาครไปบนเขา

แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์	มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด
ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด	ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน
มนุษย์นี้ที่รักอยู่สองสถาน	บิดามารดารักมักเป็นผล

ที่ฟังหนึ่งฟังได้แต่กายตน

เกิดเป็นคนคิดเห็นจึงเจรจา

แม้ใครรักรักมั่งซังซังตอบ

ให้รอบคอบคิดอ่านนะหลานหนา

รู้สิ่งได้ไม่สู้รู้วิชา

รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี

(สุนทรภู่ 2553 : 309)

ฤๅชีสอนสุดสาครว่าอย่าไว้ใจคนโดยง่าย เพราะคนแต่ละคนนั้น สิ่งที่เขาพูดหรือทำอาจจะไม่ตรงกับสิ่งที่เขาคิด เข้าลักษณะปากอย่างหนึ่ง ใจอย่างหนึ่งสุดจะหยั่งถึงได้คนที่รักเราเชื่อใจได้อย่างแท้จริงคือพ่อและแม่ และเราก็ต้องรักษาตนเอง อีกทั้งต้องฟังตนเองให้ได้ เหมือนกับพระพุทธพจน์ ที่ว่า อตตาทิออตตโนนาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน นอกจากนี้จะต้องเป็นคน คิดก่อนพูด มิฉะนั้นจะเดือดร้อนเพราะคำพูด ดังมีผู้กล่าวว่า ก่อนพูดเราเป็น นายของคำพูด แต่เมื่อพูดไปแล้วคำพูดเป็นนายของเรา สิ่งที่เราควรระวังอีก อย่างหนึ่งก็คือควรศึกษาหาความรู้และใช้ความรู้พาตนให้รอดพ้นจากปัญหา ความยากลำบาก และภัยอันตรายทั้งปวง อย่าให้เข้าข่ายว่า “มีความรู้ ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด” ต้องยึดคติที่ว่า “มีความรู้อยู่กับตัวกลัวอะไร ชีวิต ไม่ปลดปลงคงได้ดี” (สุนทรภู่ 2553 : 7)

ส่วนคำสอนที่ว่า “แม้ใครรักรักมั่งซังซังตอบ” นั้นอาจตีความได้ สองนัยคือ นัยแรกชีวิตของสุนทรภู่ได้รับทุกข์ภัยจากคนรอบข้างอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะเรื่องการเมือง (ดูรายละเอียดในหนังสือรชชาติ ของ สมภพ จันทระประภา) ฉะนั้นสุนทรภู่ อาจมีความคิดแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน ในลักษณะของปฤชชนบางคน ส่วนอีกนัยหนึ่งคำว่า ซัง ทั้ง 2 คำ อาจมีความหมายไม่เหมือนกัน คำว่า ซัง คำหลังอาจหมายถึง ไม่ควรให้ความ ใกล้ชิดสนิทสนมมากนักทั้งต่อคนที่เห็นว่าเขารังเกียจหรือไม่เป็นมิตรต่อเรา เพราะไม่ทราบว่าเขาจะมีพฤติกรรมที่จะให้ผลร้ายต่อเราหรือไม่อย่างไร

อนึ่ง เมื่อเกิดศึกสงครามในหมู่เครือญาติเป็นเวลายาวนาน จึงส่งผลให้ฤๅษีเกาะแก้วพิสดารมาเทศน์โปรด ทำให้ “ฝ่ายกษัตริย์ชัตติยาสิบห้ากษัตริย์ต่างจับหัตถ์สาธุสะพระฤๅษี โปรดปรึกษาว่าจะให้เป็นไมตรี ข้าเห็นดีพร้อมพรักและรักกัน (สุนทรภู่ 2553ข. : 181) ฤๅษีจึงได้เทศน์สอนว่า

คือรูปรสกลิ่นเสียงไม่เที่ยงแท้	ย่อมเผ้าแก่เกิดโรคโศกสงสาร
ความตายหนึ่งพึงให้เห็นเป็นประธาน	หวังนิพพานพ้นทุกข์สุขสบาย
ซึ่งบ้านเมืองเคื่องเข็ญถึงเช่นนี้	เพราะโลกีย์ตัณหาพาฉิบหาย
อันศีลว่าอย่าทำให้จำตาย	จะตกอบายภูมิขุมนรก
หนึ่งว่าอย่าลักเอาของเขา	มาชมชื่นฉ้อฉลคนโกหก
หนึ่งทำซู้คู่เขาเล่าลามก	จะตกตายในกระหะเวจี
หนึ่งสูบฝืนกินสุรามุสาวาท	ใครทำขาดศีลห้าสิ้นราศี
ใครซื้อสัตย์ถ้อมันในขันตี	จะถึงที่พระนิพพานสำราญใจ
อย่างกริ้วโกรธซึ่งหึงสาพยาบาท	นึกว่าชาติก่อนกรรมทำไฉน
เหมือนตุ้มวงกงเกวียนวงเวียนไป	อย่าโทษใครนี่เพราะกรรมจึงจำเป็น
ประการหนึ่งซึ่งขาดพระศาสนา	ทั้งโลกาเกิดทุกข์ถึงยุคเข็ญ
ซึ่งจะกลับดับร้อนให้ผ่อนเย็น	ก็ต้องเป็นไมตรีปรานีกัน

.....

อย่าโทษเขาเราก้ผิดให้คิดเห็น	จึงจะเป็นสัตย์ธรรมมีในสันฐาน
จงปรองดองครองสัตย์ปฏิบัติ	ถือศีลทานเกิดอย่างหมายทำร้ายกัน

(สุนทรภู่ 2553ข. : 180-18)

ฤๅษีสอนว่า ที่เดือดร้อนกันถ้วนทั่วเช่นนี้ เพราะตัณหาซึ่งพาให้หลงในรูป รส กลิ่น เสียง ทั้งยังต้องคิดใหม่ว่ารูปรูปร่างนี้เป็นรังของของโรค เป็นของไม่เที่ยง ย่อมแก่เฒ่าและแตกสลายในที่สุด ไม่มีสุขใดที่แท้จริงนอกจากพระนิพพาน ทุกคนจะต้องมีศีล หากไม่มีศีลประจำใจก็จะก่อกรรมไม่จบสิ้นอย่าโกรธและอาฆาตต่อกัน เลิกคิดโทษกัน เพราะกรรมเป็นเครื่องกำหนด หากล้างแค้นกัน บ่วงกรรมก็จะดำเนินไปอย่างไม่มีจุดจบ จงให้อภัยและเป็นไมตรีต่อกัน

ตามประวัติของสุนทรภู่มักจะกล่าวกันว่า สุนทรภู่บวชเพื่อหนีราชภัยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จากเรื่องพระอภัยมณีทำให้สันนิษฐานได้ว่า สุนทรภู่เข้าช่าย “บวชเรียน” คือบวชแล้วศึกษาพระธรรมด้วย มิใช่บวชเพียงให้ผ้าเหลืองคลุมภัยเท่านั้น เพราะท่านสามารถประพันธ์ให้ฤๅษีสอนเรื่อง กัมมณา วัตตติ โลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมรวมทั้ง นิพพานังปรมมิง สุขัง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ได้ตรงตามพระพุทธวจนะ

ทางพระพุทธศาสนาท่านสอนให้บุคคลบำเพ็ญพรหมวิหารสี่ เมื่อบุคคลมีเมตตา กรุณา ประจำใจแล้ว พรหมวิหารก็จะเป็นบาทฐานของศีล โดยเฉพาะศีล 5 ข้อ 1ปาณาติบาตา เวรมณี งดเว้นทำชีวิตให้สัตว์ล่วงไป เมื่อมีศีลบริสุทธิ์ ศีลจะเป็นบาทฐานของสมาธิ คือ การทำจิตให้นิ่งโดยปราศจากกิเลส แล้วสมาธิก็เป็นบาทฐานของปัญญา คือ ความรู้ทั่วรู้ถึงเหตุผล รู้อย่างชัดเจน รู้สิ่งที่ควรทำไม่ควรทำ อันเป็นเครื่องเตือนตนได้ในลักษณะที่ท่านเรียกว่า “ใจสอนใจ” โดยไม่ต้องคอยคำสอนจากบุคคลอื่น ซึ่งจะต้องขึ้นกับสถานที่และโอกาส แต่ใจตนสามารถสอนใจตนได้ทุกขณะ ฉะนั้นหากบุคคลได้อยู่ในลักษณะใจสอนใจ ดังพุทธภาษิตที่ว่า อัตตนา โจทยัตตมานัง จงเตือนตนด้วยตนเองได้แล้ว บุคคลนั้นนับว่าเป็นบุคคลที่โชคมีลาภอันประเสริฐยิ่งนัก

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. วรรณกรรมสมัยอยุธยา
ตอนต้น : ลิลิตพระลอ. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร, 2529.
- _____. บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชานิพนธ์ในรัชกาลที่ 1. กรุงเทพฯ:
ศิลปาบรรณาคาร, 2540.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. ชุนช้างขุนแผนฉบับอ่านใหม่. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า,
2549.
- พระธรรมสาทร. คำกลอนสุภาพเรื่องพาลีสอนน้องและพิเภกสอนเบญจกาย.
พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2580. (พิมพ์แจกเป็นที่ระลึก
ในการปลงศพ นางอิม ขึ้นสมทรง วันที่ 11 เมษายน 2580
ณ วัดประยูรวงศาวาส).
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระบาทสมเด็จพระ. บทละครพูดคำกลอนเรื่อง
พระร่วง. กรุงเทพฯ: บรรณาคาร, 2520.
- สุนทรภู่. พระอภัยมณี เล่ม 1. กรุงเทพฯ: เพชรกะรัต, 2553ก.
- _____. พระอภัยมณี เล่ม 2. กรุงเทพฯ: เพชรกะรัต, 2553ข.
- _____. เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพฯ:
บรรณาคาร, 2545.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. “ทศพิธราชธรรม.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.oja.go.th/preview/detail.php?newsidx=652>.
สืบค้นเมื่อ 30 มีนาคม 2559.

ศาสตร์และศิลป์การสอนของครูในวรรณคดีไทย :
วิธีสอนที่ได้ใจและใช้ได้จริง
Arts and Sciences of Teaching
from Teacher Characters
in Thai Literature : Authentic
and Pleasant Methods.

เสาวดี ธนวิภาคะนนท์*

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บทคัดย่อ

ครูเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในวรรณคดีหลายเรื่อง โดยทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และสั่งสอนอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ตัวละครอื่น ๆ จากการศึกษาเรื่องการสอนของครูในวรรณคดี พบว่ามีความสอดคล้องกับการจัดการเรียนแบบสากลหลายลักษณะ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนแบบ CIPPA MODEL การจัดการเรียนรู้แบบค้นพบ (Discovery Method) วิธีสอนแบบแบ่งกลุ่มทำงาน (Committee Work Method) และวิธีสอนแบบปฏิบัติการหรือทดลอง (Laboratory Method) นอกจากนี้ครูในวรรณคดียังมีศิลปะการสอนอีกหลายลักษณะในการสั่งสอน อบรมลูกศิษย์ของตน ได้แก่ การสอนแบบตัวต่อตัว การสอนแบบให้ท่องจำ ตำรา การสอนด้วยใจมิใช่แค่หน้าที่ การสอนจนสิ้นตำราไม่ปิดบังความรู้ และการสอนศีลธรรมนำความรู้

Abstract

Teachers are one of the major characters in many Thai literatures, by performing the role of the mentor to other characters. From the study about the teachers in Thai literatures found that many of the teaching styles and methods are consistent with the real techniques and methods in Classroom Management such as CIPPA MODEL method, Discovery Method, Committee Work Method and Laboratory Method. Moreover, there are more teaching techniques appeared in Thai literatures such as Coaching Method, Memorizing Method, Teaching with attentive care, Teaching with whole knowledge and Teaching moral lessons

แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์ มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด
ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน

คำประพันธ์นี้ติดหูและคุ้นชินของคนไทยทั่วทุกทิศ สุนทรภู่ถ่ายทอดผ่านพระเจ้าตาเพื่อสอนสุดสาครในวรรณคดีเอกของไทยเรื่องพระอภัยมณี เป็นความเปรียบที่งดงามเห็นภาพง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เข้าใจได้ทันทีไม่ต้องตีความ แต่ได้ความหมายที่ลึกซึ้งกินใจผู้คนทุกยุคทุกสมัย แสดงถึงสติปัญญา ประสพการณ์และวิถีถ่ายทอดแบบครูมืออาชีพ

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ. 2554 ได้อธิบายความหมายของคำศาสตร์และศิลป์ ดังนี้

ศาสตร์-ศาสตร์ [สาดตระ-, สาดสะตระ-, สาด] ระบบวิชาความรู้ (ราชบัณฑิตยสถาน 2554 : 1142)

ศิลป์-, ศิลป์, ศิลปะ [สินละปะ-, สิน, สินละปะ] ฝีมือ, ฝีมือทางการช่าง, การทำให้วิจิตรพิสดาร, มีฝีมืออย่างยอดเยี่ยม (ราชบัณฑิตยสถาน 2554 : 1245)

คำว่า “ครู” นั้น มาจากคำว่า ครู แปลว่าหนัก ครูจึงเป็นผู้หนักหน่วงในการที่จะสั่งสอนศิษย์ให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ การสอนเปรียบเสมือนการรบที่ต้องใช้อาวุธคือ “ศัสตรา หรือ ศาสตร์” อาวุธที่ดีที่สุดของครู คือความรู้เอาไว้ประหารความไม่รู้ ครูที่เก่งในปัจจุบันมีอาวุธในสมองและได้รับการยอมรับจึงมีตำแหน่ง เป็น “ศาสตราจารย์” อาจารย์ผู้มีความรู้เป็นอาวุธการได้มาซึ่งอาวุธนั้นมีหลายวิธี เกิดจากประสบการณ์ ความชำนาญ สะสมสั่งสม ทดลอง วิจัย วิเคราะห์ จนตกผลึก

ในวรรณคดีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูนั้นคือผู้ที่มีความรู้ อันได้แก่พระเจ้าตา พรหมณ์ โยคี ทิศาปาโมกข์ แม่กระตัง พ่อ แม่ พี่เลี้ยง ผู้ทำหน้าที่

ครู สอนสิ่งต่าง ๆ ให้มากมาย จุดประสงค์เพื่อให้รู้ให้ทำได้ ให้ข้อคิด เน้นเอาไปใช้ได้จริง ไม่ใช่แค่ให้พอรู้ จะเห็นได้ว่าคนที่จะสอนคนอื่นได้ต้องรู้มาก่อน รู้มากกว่า มีประสบการณ์มาก อายุมากกว่า

ทฤษฎีการสอนในปัจจุบันล้นแล้วแต่วิเคราะห์เอาวิชาการสอนของครูในอดีตมาจัดเป็นทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็นของต่างประเทศหรือของไทย สำหรับของพุทธศาสนิกชน ได้ยึดหลักการสอนของ “บรมครู” (Teacher of Teacher) คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครูในวรรณคดีทุกคนยึดหลักการสอนของพระพุทธองค์เป็นส่วนใหญ่ และใช้ประสบการณ์ของตนเป็นส่วนรอง ผลที่ได้นั้นมีประสิทธิภาพยิ่งนัก

หลักการสอนของพระพุทธองค์ ทรงเป็นอยู่ 4 ประการ ดังนี้ (ธีรวิทย์ วิทยุโณณัฐกานต์ 2546)

1. แจ่มแจ้ง (Clear) อธิบายแจ่มแจ้งดูจ้ามวางตรงหน้า
2. จูงใจ (Persuasive) พูดจูงใจอยากปฏิบัติตามที่สอน
3. อาจหาญ (Encourasing) ทำให้ผู้ฟังเกิดความกล้าหาญ มั่นใจที่ปฏิบัติตาม
4. ไร่้เรึง (Meaningful) ให้ผู้ฟังเกิดฉันทะในการฟัง สนุกกับการสอนไม่เบื่อ

จากหลักการทั้ง 4 ข้อนี้ จะสังเกตได้ว่ามุ่งเน้นที่ตัวผู้รับคือลูกศิษย์ ไม่ได้เน้นที่ตัวครูเป็นใหญ่ ตรงกับคำว่ายึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) นั่นเอง และจากหลักการสอน ของพระพุทธองค์ดังกล่าว เป็นแนวทำให้เกิดวิธีสอนในตะวันตกหลายวิธี โดยจะประมวลศาสตร์การสอนของครูในวรรณคดี ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนแบบ CIPPA MODEL

ซิปปา (CIPPA) เป็นวิธีการหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนค้นคว้า รวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยมี “ครู” เป็นเพียงผู้แนะนำ (ทิตินา แคมมณี 2545 : 38) ในกรณีนี้ เช่น ปลายงามได้เรียนวิชาเริ่มต้นด้วยการศึกษาดูด้วยตนเองจากตำราของขุนแผน ผู้เป็นพ่อ ขอให้ทองประศรีช่วยสอน

ครานั้นขุนแผนแสนสุภาพ	ก้มกราบมารดาน้ำตาไหล
ลูกเห็นแม่คุณค่อยอ่อนใจ	ช่วยสอนให้ปลายงามเรียนความรู้
อันตำรับตำราสารพัด	ลูกเก็บจัดจัดแจงไว้ที่ในตู้
ถ้าลืมหลงตรงไหนไปบอกดู	ทั้งของครูของพ่อต่อกันมา

(ขุนช้างขุนแผน 2504 : 531)

ปลายงามจึงมีयाเป็นครูคนแรก โดยมีตำราของพ่อเป็นแบบเรียน ยานั่นสอนได้ แต่สาธิตไม่ได้ เพราะความรู้ที่ปลายงามเรียนเป็นวิชาความรู้ของ “ลูกผู้ชาย” คือ

อันเรื่องราวกล่าวความปลายงามน้อย
ค่อยเรียบร้อยเรียนรู้ครูทองประศรี
ทั้งขอมไทยได้สิ้นก็ยินดี
เรียนคัมภีร์พุทธเทพพระเวทมนต์
ปถมังตั้งตัวนะปิดตลอด
แล้วถอดถอนถูกต้องเป็นล่องหน
หัวใจกริตอิทธิเจแสนท์กล
แล้วเล่ามนต์เสกขมื่นกินน้ำมัน

(ขุนช้างขุนแผน 2504 : 531)

“ครู” ทองประศรี มีคุณสมบัติความเป็นครูครบถ้วน แม้จะไม่รู้ศาสตร์ที่หลานชายเรียน แต่ขุนแผนก็วางใจที่จะให้ย่าเป็นครูสอนหลาน แนะนำด้วยความเมตตา นางเป็นผู้หญิงเก่งคนหนึ่ง “ทองประศรีสอนหลานช้านาญมา” นางใช้วิธีการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ประยุกต์หลักการสอนของพระพุทธองค์ ทั้ง 4 ประการ คือแจ่มแจ้ง จูงใจ อาจหาญ และร่าเริง สามารถเกิดผลสัมฤทธิ์ได้จริงและแน่นอน

2. การจัดการเรียนรู้แบบค้นพบ (Discovery Method)

เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบด้วยตนเองให้ได้เรียนรู้ตามความต้องการของตนเองตามความถนัดของตน ผู้ที่เป็นเยี่ยมในการสอนโดยใช้วิธีนี้คือ ทิศาปาโมกข์ สองคนที่อยู่บ้านจันตคาม เป็นพฤตมาพรหมณ์ ในเรื่องพระอภัยมณี ดังนี้

อาจารย์หนึ่งช้านาญในการยุทธ

ถึงอาวุธซัดมาตั้งท่าฟัน

รำกระบองป้องกันกายสกันธ

รักษาตนมิให้ต้องคมศาสตรา

อาจารย์หนึ่งช้านาญในการปี

ทั้งดีดสีแสนเสนาะเพราะหนักหนา

ผู้ใดฟังวังเวงในวิญญาน์

เคลิ้มนิทราลิ้มกายดั่งวายปราณ

(พระอภัยมณี 2504 : 92)

อาจารย์พราหมณ์ทีศปาโมกข์ทั้งสองท่านนี้ มีการคัดเลือกศิษย์
โดยเขียนหนังสือแขวนไว้ที่หน้าบ้านว่า

แม้ผู้ใดจะใคร่เรียนวิชามั่ง จึงอ่านหนังสือแจ้งแกลงไข
ถ้ามีทองแสนตำลึงมาถึงใจ จึงจะได้ศึกษาวิชาการ

(พระอภัยมณี 2504 : 93)

การกระทำเช่นนี้เป็น “ศิลป์” อย่างหนึ่งของครูที่จะคัดเลือกศิษย์
ต้องการคนตั้งใจจริง เสียสละมุ่งมั่น และต้องการค้นพบความรู้ตามที่ตน
ปรารถนา วิชาเป็นของสูงค่าเหมาะสมกับคนที่มีวิชา จึงตั้งราคาไว้สูง
ป้องกันมิให้ “โพร” ได้วิชา วิชาเหล่านี้สำหรับกษัตริย์หรือเศรษฐีเท่านั้น

การตั้งเงื่อนไขไว้สูงเพื่อเลือกศิษย์นี้ ไม่ใช่แต่พราหมณ์ทั้งสองแห่ง
หมู่บ้านจันทคาม ในเรื่องพระอภัยมณีเท่านั้น ในเรื่องมหาภารตยุทธ พราหมณ์
โทธณาจารย์ ผู้เป็นอาจารย์ของราชกุมาร 105 คนของเมืองหัสตินาปุระ ได้
ตั้งเงื่อนไขในการรับศิษย์ว่า “พวกท่านทั้งหลายจักรับปากแก่เราหรือไม่ว่า
หากมันสำเร็จการศึกษาในเบื้องหน้าแล้วไซ้ พวกท่านจักต้องตอบแทนเรา
ไม่ว่าเราจะร้องขอให้กระทำอันใด” (กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย 2539 : 40)

ราชกุมารทั้งหลายต่างให้สัตย์ด้วยความปิติ อาจารย์ก็สั่งสอน
เต็มความสามารถ ทุกคนได้ศึกษาวิชากันตามความชอบและความเก่ง
ของแต่ละคน วิชาที่สอนทั้งหมดเป็นวิชาของนักรบคือการใช้อาวุธ อาจารย์
ก็จะสังเกตดูว่าใครถนัดอย่างไรก็จะสอนวิชานั้นให้ ลูกศิษย์เอกของพราหมณ์
โทธณาจารย์ ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งคือ อรชุนซึ่งเป็นเอกในด้านการยิงธนู

เทคนิคการสอนของโทธณาจารย์นั้นใช้การจัดการเรียนรู้แบบค้นพบ
คนที่มีสติปัญญาได้เรียนตามความถนัดของตนเอง สอนวิชาคทาให้ทุรโยชน

และมีมะ นกุลกับสหเทพเก่งในวิชาพันดาบ อรชุนและราชกุมารบางองค์เรียน วิชายิงธนู

เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายเข้า วรรณคดีเรื่องมหาภารตยุคนั้น ไม่ค่อย แพร่หลายในไทยนักเพราะเป็นหลักการแห่งศาสนาฮินดู แต่เป็นต้นกำเนิด ของวรรณคดีไทยหลายเรื่องเช่น ศกุนตลา สาวিতรี พระนลคำหลวง และ กฤษณาสนน้องคำฉันท เนื้อเรื่องเป็นการรบกันของสองตระกูลคือตระกูล เการพ มีทुरโยชนเป็นหัวหน้ากับกุมารอีก 99 องค์ พร้อมด้วยพระประยูรญาติ เสนาอำมาตย์แห่งเมืองหัสตินาปุระ อีกตระกูลหนึ่งคือตระกูลปาณฑพ มีพี่น้องรวมกัน 5 คน ราชกุมารทั้งหมดจึงมี 105 คน พี่น้อง 5 คนนั้น ดูเหมือนว่าอรชุนจะเป็นตัวเอก ทั้ง 5 พี่น้องแพ้พันเพราะความอิจฉาของ ทुरโยชน จึงต้องออกจากเมืองเร่ร่อนในป่าไม่ให้ใครจำได้ เป็นเวลาถึง 14 ปี เกิดเรื่องราวมากมาย ก่อนถูกเนรเทศนั้น ทั้ง 105 คนมีอาจารย์คนเดียวกัน คือโอรณาจารย์ และโอรณาจารย์ถูกศิษย์เอกคืออรชุนฆ่าตาย

โอรณาจารย์มีศิลปะในการคัดเลือกศิษย์ มีการทดสอบความรู้และ ทักษะเป็นระยะ ๆ

การที่ได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนรักและถนัด จะทำให้การเรียนก้าวหน้า และเรียนด้วยความสุข ดังเหตุผลที่พระอภัยมณีและศรีสุวรรณเลือกเรียนวิชา ดังนี้

จึงบัญชาว่ากับพระน้องแก้ว	พอเห็นแล้วหรือที่ลายลิขิตเขียน
สองอาจารย์ปานดวงแก้ววิเชียร	เจ้ารักเรียนที่ท่านอาจารย์ใด
อนุชว่าการกลศึก	น้องนี้รักกรมาแต่ไหนไหน
ถ้าเรียนรู้อำกระบองได้ว่องไว	จะชิงชัยข้าศึกไม่นึกเกรง
พระเชษฐาว่าจริงแล้วเจ้าพี่	วิชามีแล้วใครไม่ชมเฆง

ได้อย่างไร จึงสร้างความเคียดแค้นให้แก่โทรณะเป็นอย่างยิ่ง โทรณะตั้งปณิธานไว้ว่าจะต้องล้างแค้นให้ได้ จากนั้นได้เดินทางรอนแรมมาถึงหัสตินาปุระ ได้แสดงความสามารถจนได้เป็นพระอาจารย์ดังกล่าวแล้ว

ข้อดีของการสอนโดยการแบ่งงานนี้ ทำให้นักเรียนได้แสดงฝีมือเต็มที่ ได้ทำงานตามที่ตนถนัด เกิดความสามัคคีในกลุ่มของตน เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นับเป็นกุศโลบายอันแยบยลของอาจารย์ที่จะดึงความสามารถของศิษย์ออกมาใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

ภาพโทรณาจารย์สอนอรชุนยิงธนู

ที่มา : <http://www.samkokview.com/main/index.php>

4. วิธีสอนแบบปฏิบัติการหรือทดลอง (Laboratory Method)

เป็นวิธีสอนที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนลงมือปฏิบัติหรือทดลอง ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดประสบการณ์ตรง เป็นการเรียนรู้จากสภาพจริง การเรียนการสอนวิธีนี้ ครูในวรรณคดีนิยมมาก เพราะจะได้รู้ถึงความสำเร็จว่าสิ่งที่สอนไปผลเป็นอย่างไรเอาไปใช้ได้จริงหรือไม่ ห้องทดลองคือสถานที่ที่เหมาะสมแก่การลงวิชาได้แก่ ปากว่าง ขุนเขา ในบ้าน การสอนวิชานั้นจะปิดบังไม่เปิดเผยแก่คนภายนอก การลงวิชาก็เช่นกัน ดังในตอนปลายงามลงวิชา ความว่า

 เข้าในห้องลงวิชาประสาเด็ก
 แทงจนเหล็กแหลมลู่อยู่ขยับ
 มหาหมื่นยืนยงคงกระพัน
 ทั้งเลขยันต์ลากเหมือนไม่เคลื่อนคลาย

(ขุนช้างขุนแผน 2504 : 533)

 โอรณาจารย์สั่งให้อรชุนและศิษย์คนอื่น ๆ ลงวิชา ห้องทดลองคือ
 ในป่า

 “วันหนึ่ง อาจารย์โอรณะต้องการจะทดสอบความสามารถ
 ของศิษย์ จึงสั่งให้ช่างทำนกตัวเล็ก ๆ สีน้าเงินขึ้นตัวหนึ่ง แล้วนำไปวางไว้บน
 ยอดไม้สูง พลางก็สั่งให้ศิษย์ทั้งหมดเตรียมธนูและลูกศรออกมายืนเข้าแถว
 พร้อมกับชี้ไปทางยอดไม้นั้นแล้วพูดว่า

 “ศิษย์ทั้งหลาย บนยอดไม้นั้นมีนกเกาะอยู่ตัวหนึ่ง ใครมีฝีมือ
 ต้องยิงหัวนกให้ขาดตกลงมาบนพื้นดินให้ครูดู”

ครั้นแล้ว โทธนาจารย์ก็เรียกศิษย์ให้ออกมาขึ้นชั้นครแต่ละคน แล้วให้เล็งเป้าหมายไปยังนกบนยอดไม้ นั้น พลังถามว่า

“เจ้าเห็นอะไร”

“ข้าเห็นกิ่งไม้ ใบไม้ และนก” ศิษย์ตอบเหมือน ๆ กันเช่นนี้ ทั้งหมด อรชุนเป็นศิษย์คนสุดท้ายที่อาจารย์โทธณะเรียกให้มาขึ้นชั้นคร เล็งไปยังนก

“เจ้าเห็นอะไรบ้าง อรชุน” โทธนาจารย์ถาม

“ข้าพเจ้าเห็นนก” อรชุนตอบ

“นอกจากนกแล้วเจ้าเห็นอะไรอีกบ้าง”

“ไม่เห็นอะไรอีกเลยท่านอาจารย์ แม้แต่นก ข้าพเจ้าก็เห็น แต่หัวของมันอย่างเดียว”

อาจารย์โทธณะดีใจมาก ตรงเข้าสวมกอดอรชุนพร้อมกับตบ หลังแล้วพูดขึ้นดัง ๆ ว่า

“ดีมาก! ดีมาก! เจ้าคือนักแม่นธนูที่แท้จริง เอ้า! ยิ่งได้เลย!”

ลิ้นเสียงของโทธนาจารย์พราหมณ์ผู้เฒ่า ก็ปรากฏว่าหัวของ นกสองตัวนั้นตกลงมาอยู่บนพื้นดิน ในท่ามกลางความตกตะลึงของผู้ที่อยู่ ณ ที่นั้นทั้งหมด

(กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย 2539 : 38)

พระอภัยมณี ลองวิชา

หลังจากที่พระอภัยมณีเลือกเรียนวิชาเป่าปี่ ใช้เวลาเล่าเรียน 7 เดือน จึงสำเร็จ ด้วยความที่ค่าเล่าเรียนแพง วิชานั้นเป็นที่หวงแหน จึงสอนกันในห้องที่มิดชิด พาไปทดลองที่ยอดเขา

ฝ่ายครูเฒ่าพิณฑพราหมณ์รามราช
แสนสวาทรักใคร่มิได้หมอง
ให้ข้าไทใช้สอยคอยประคอง
เข้าในห้องหัดเพลงบรรเลงพิณ
แล้วพาไปยออดเขาให้เป่าปี่
ที่อย่างดีสิ่งใดก็ได้สิ้น
แต่เสื่อข้างกลางไพรถ้าได้ยิน
ก็ลืมนินน้ำหญ้าเข้ามาฟัง

(พระอภัยมณี 2504 : 110)

จากนั้นพระอภัยมณีและศรีสุวรรณพากันเดินทางกลับบ้านเมือง พระบิดาไม่พอใจที่ไปเรียนวิชาการดนตรีและกระบี่กระบอง แทนที่จะไปเรียนวิชาที่จะเตรียมตัวเป็นกษัตริย์ เลยขับไล่ให้ออกจากเมืองไป โดยไม่ยอมให้พระอภัยมณีได้ลองวิชา สองพี่น้องระเห่ระอ่อน เหนื่อยนักที่นั่งพักผ่อนริมทะเล ไปพบพราหมณ์สามคน ต่างคนต่างอวดวิชาของตน พระอภัยมณีได้อธิบายสรรพคุณของวิชาปี่ ตอบคำถามพราหมณ์ทั้งสามดังนี้

พระฟังความพราหมณ์น้อยสนองถาม
จึงเล่าความจะแจ้งแถลงไข
อันดนตรีมีคุณทุกอย่างไป
ยอมใช้ได้ตั้งจินดาค่าบุรินทร์
ถึงมนุษย์ครุฑาเทวราช
จับบาทกลางป่าพนาสินธุ์
แม้ในปีเราเป่าไปให้ได้ยิน

ก็สุดสิ้นโทโสที่ไกรธา
ให้ใจอ่อนนอนหลับลิ้มสติ
อันลัทธิคนตรีดีหนักหนา
ซึ่งสงสัยไม่สิ้นในวิญญา
จงนิทราเถิดจะเป่าให้เจ้าฟาง

(พระอภัยมณี 2504 : 11)

ได้โอกาสทดลองวิชาปีครึ่งแรก ที่ Lab ริมทะเลนั่นเอง

ในเพลงชื่อว่าสามพีพราหมณ์เอ๋ย
ยังไม่เคยชมขีดพิสมัย
ถึงร้อยรสบุปผาสุมาลัย
จะชื่นใจเหมือนสตรีไม่มีเลย
พระจันทร์จรสว่างกลางโพยม
ไม่เทียบโฉมนางงามเจ้าพราหมณ์เอ๋ย
แมนได้แก้วแล้วค่อยประคองเคย
ถนอมเชยชมโฉมประโลมลาน
เจ้าพราหมณ์ฟังวังเวงวะแว่วเสียง
สำเนียงเพียงการเวกกังวานหวาน
หวาดประหวัดสัตว์ฤๅติตาล
ให้ซาบซ่านเสียวสดับจนหลับไป

(พระอภัยมณี 2504 : 13)

ศาสตร์ต่าง ๆ ที่เหล่าครูในวรรณคดีใช้เพื่อการสั่งสอนศิษย์ของตนนั้น มีจุดประสงค์เดียวกันคือต้องการให้เอาไปใช้ได้จริง ต้องมีการทดลองและประเมินผลจึงจะสำเร็จการศึกษา ผู้เป็นครูต้องรู้จักจริงและรู้มากกว่าศิษย์ในวรรณคดีนั้นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูจึงเป็นผู้ทรงความรู้เป็นที่ยกย่องเป็นที่น่าภูมิใจของศิษย์ ในการรบกันแต่ละครั้งจึงต้องถามชื่อว่าใครเป็นอาจารย์ แคได้ยินชื่ออาจารย์ก็สามารถคำนวณได้แล้วว่าจะเก่งเพียงใด คำที่หนักแน่นคือ “ศิษย์มีครู”

ศิลปะในการสอนของครูในวรรณคดี

เท่าที่ยกตัวอย่างแนวการสอนแบบต่าง ๆ มานี้เป็นเพียงประยุกต์ให้เห็นว่าถึงแม้จะเป็นการสอนที่เก่าแก่โบราณก็เข้ากับวิธีสอนสมัยใหม่จากการที่ศึกษาวรรณคดีมาพบว่าศิลปะการสอนที่ครูวรรณคดีใช้นั้นมีลักษณะเป็นดังนี้

1. สอนกันตัวต่อตัว

ครูคนแรกของหลายแก้วคือพ่อและแม่ ต่อมาเป็นพระคือท่านขรัว วัดส้มใหญ่ที่กาญจนบุรี เรียนอยู่ไม่ถึงปีก็สิ้นความรู้อาจารย์ ต่อมาเป็นสมภารที่วัดป่าเลไลยก์ และสมภารคงที่วัดแค สุพรรณบุรี

ครูของพระอภัยมณี ชื่อ พินทพราหมณ์

ครูของอรชุน ในมหาภารตยุทธ ชื่อ โทธนาจารย์

ครูของจันทโครพ ชื่อ โคตมมุนี

2. สอนแบบให้ท่องจำตำรา

วิชาสารพัดจะเรียนพร้อม ซัดซ้อมท่องเล่าทั้งเก่าใหม่

(ขุนช้างขุนแผน 2504 : 122)

พระมหาดาบสผู้ทรงญาณ สอน कुमार ให้สาธยายมนต์
ว่าคาถาอาคมของพรหมเมศวร์ สิ่งวิเศษจำได้ไม่ขัดสน
(จันทะโครบ 2505 : 6)

3. สอนด้วยใจมิใช่แค่หน้าที่

ครูในวรรคดีแต่ละคนมีความรักและเมตตาแก่ศิษย์อย่างจริงใจ และเต็มเปี่ยม มิใช่หน้าที่แค่เป็นผู้สอน แต่เปรียบเสมือนตัวแทนของพ่อแม่ แสดงต่อลูกศิษย์อย่างรักใคร่

ในเรื่องจันทะโครบนั้น พระเจ้าตาให้ศิษย์รักษนอนเตียงเดียวกัน

สงสารเจ้าศรั้งาฐูปน่าสังเวช แล้วเกล้าเกศกวัดกันต์พระเกศา

.....

ให้ไสยาสน์เดี่ยวอาสน์พระดาบส แล้วทรงพรตเข้ามานตามวิสัย
(จันทะโครบ 2505 : 6)

พระอภัยมณีเป็นที่รักของอาจารย์

ฝ่ายครูเฒ่าพินทพราหมณ์รามราช
แสนสวาทรักใคร่มิได้หมอง
ให้ข้าไทใช้สอยคอยประคอง
เข้าในห้องหัดเพลงบรรเลงพิณ

(พระอภัยมณี 2504 : 11)

โทรณาจารย์ในเรื่อง มหาภารตยุทธ์ รักอรชุนเป็นพิเศษ

“ในบรรดา कुमारหนุ่มที่เรียนวิชากับโทรณาจารย์นั้น อรชุนมีฝีมือเก่งกว่าเพื่อน และโทรณาจารย์ก็รักอรชุนเป็นพิเศษด้วย”

(กฤษณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย 2539 : 38)

4. สอนจนสิ้นตำราไม่ปิดบังความรู้

สมภารที่วัดป่าเลไลยก์ สอนพยายแก้ว

กุงจะให้วิชาสารพัด
ท่วงทีเองจะดีดั่งจินดา

ให้ชะงัดเวทมนต์พระคาถา
แล้วคายขานหมากให้เณรกิน

(ขุนช้างขุนแผน 2504 : 50)

ท่านขรวิวัตสัมใหญ่ ที่กาญจนบุรี ผู้สอนไสยศาสตร์คนแรก

หนังสือสิ้นกระแสนี่แปลอรรถ
ลูปหลังลูปหน้าแล้วว่าไป
ยังแต่สมุดตำรับใหญ่
กูจัดจัดแจงช่องสุ่มแต่หนุ่มมา
ความรู้นอกนี้ไม่มีแล้ว
อยู่คงปล้นสะตมมีถมไป

จนสมภารเจ้าวัดไม่บอกได้
สิ้นไส้กูแล้วเจ้าเณรอา
พินแต่หัวใจพระคาถา
หวงไว้จนขราไม่ให้ใคร
กูรักเณรแก้วจะยกให้
เลี้ยงโหงพรายใช้ได้ทุกตา

(ขุนช้างขุนแผน 2504 : 41)

5. สอนศีลธรรมนำความรู้

พระเจ้าตาของจันทะโครบนั้น หลังจากสอนวิชาความรู้ให้จนหมดแล้วยังมีความเมตตาสอนศีลธรรม หลักในการดำเนินชีวิตให้ด้วย

.....	หลานจงจำไว้หนตาจะสอน
อันพระขรรค์ศิลปะช้อย่าไกลกร	จะนั่งนอนกุมกอดไว้กับกาย
อันฉ้อชั้นเมืองแมนแดนมนุษย์	จะสิ้นสุดฤทธานั้นอย่าหมาย
ถ้ามีของป้องกันอันตราย	ใครห่างกายก็จะเกิดศัตรูกว
อนึ่งการโลกีย์ทั้งสี่ข้อ	ประโลมล้อมสามัญให้ผันผวน
คือหลงรักนารีมีกระบวน	กับหลงชวนเซยขึ้นที่รูปงาม
ทั้งเสภาคดนตรีทั้งสี่สิ่ง	ใครรักนักมักกลิ้งลงกลางสนาม
หนึ่งอุบายหลายเล่ห์ในสงคราม	อย่าหมิ่นความควรระมัดระวังองค์
ถึงศึกวายสุริย์ฉายไม่ย่อแสง	เร่งระแวงระวังไว้อย่าไหลหลง
จะเรียนรู้อย่าได้เร่งบันเทิงทะนง	อย่าอวดองค์กล้าหาญในการที่

(จันทะโครบ 2505 : 12)

สอนเรื่องผู้หญิงว่า ไม่ให้หลงใหลกับผู้หญิง 4 ประเภท

1. หญิงยั่วจริตมาก
2. หญิงรูปงามจนใคร ๆ พากันหลงใหล
3. หญิงนักขับเสภา (น่าจะหมายถึงนักแสดง)
4. หญิงนักดนตรี นักร้อง

พระเจ้าตาสอนสุดสาคร ตอนที่สุดสาครอ่อนเชิงถูกซีเปลือยปลักตก
แหว แยกเอาไม้เท้ากับม้านิลมังกรไป พระเจ้าตามาช่วย สอนเป็นคำประพันธ์
ที่ไพเราะมาก ดังนี้

บัดเดี้ยวดังห่างแห่งวังแว้ว	สะดุ้งแล้วเหลียวแลชะง่าง
เห็นโยคีซีรุ้งพุ่งออกมา	ประคองพาขึ้นไปจนบนบรรพต
แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์	มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด
ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด	ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน
มนุษย์นี้ที่รักอยู่สองสถาน	บิดามารดาก็มักเป็นผล
ที่พึ่งหนึ่งพึ่งได้แต่กายตน	เกิดเป็นคนคิดเห็นจึงเจรจา
แม้ใครรักก็รักมั่งซังซังตอบ	ให้รอบคอบคิดอ่านนะหลานหนา
รู้สิ่งใดไม่สู้รู้วิชา	รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี
จงคิดตามไปเอาไม้เท้าเถิด	จะประเสริฐสมรักเป็นศักดิ์ศรี
พอเสร็จคำสำแดงแจ้งคดี	รูปโยคีหายวับไปกับตา

(พระอภัยมณี 2504 : 381)

ภาพพระเจ้าตาสอนสุดสาคร

ที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/>

อันศาสตร์และศิลป์ของการสอนของผู้ที่เป็นครูซึ่งเป็นตัวละครในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ นั้น เกิดจากความคิดของผู้แต่ง ความสามารถของผู้แต่ง ประสบการณ์ที่สั่งสม ธรรมเนียมประเพณีคุณค่าของมนุษย์ได้รับการถ่ายทอดมาสู่ตัวละครถึงผู้อ่าน การเป็นครูใช้ตัวและหัวใจสั่งสอนศิษย์ กระบวนการสอนมุ่งเน้นให้เอาไปใช้ได้จริง ตัวละครแต่ละคนเป็น “พระเอก” ได้เพราะวิชาความรู้ที่ครูบาอาจารย์สั่งสอน ครูจึงเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จ ทั้งตัวละครในวรรณคดีและครูในชีวิตจริง

คนเป็นครูไซ้แค่รู้ตามหนังสือ	ครูนั้นคือผู้ให้ไม่แอบแฝง
มีน้ำใจใหญ่กว้างทางชี้แจง	เป็นดั่งแสงส่องสว่างหนทางเดิน
ศิษย์ได้ดีเพราะมีครูคู่กำกับ	ขอค่านับครูทุกท่านสรรเสริญ
ใช้ศาสตร์ศิลป์สอนย้ำจนจำเริญ	อย่าล่วงเกินบูชาเทิดประเสริฐเอย
	เสาวดี ธนวิภาคะนนท์ ประพันธ์

บรรณานุกรม

กรรณา กุศลาลัย และ เรืองอุไร กุศลาลัย. **มหาภารตยุทธ**. กรุงเทพฯ: ศยาม,
2539.

กรมศิลปากร. **ขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดแห่งชาติ**. พระนคร:
ประจักษ์วิทยา, 2504.

_____. **พระอภัยมณีฉบับหอสมุดแห่งชาติ**. พระนคร: ประจักษ์วิทยา,
2504. **จันทะโครบ**. กรุงเทพฯ: ชุรุสภา, 2505.

ทีศนา เขมมณี. **ศาสตร์การสอน**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ:
ด้านสุทธาการพิมพ์, 2553.

ธีรวิทย์ ภิญโญณัฐกานต์. “การสอนเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนของรัฐ
ประเทศสหรัฐอเมริกา.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : [http://www.
freedomforum.org/religion/haynes/commonground/fcg.
Chap13.asp](http://www.freedomforum.org/religion/haynes/commonground/fcg.Chap13.asp) สืบค้น 2546.

ปัทมจักร. “ภาพโทรณาจารย์สอนอรชุนยิงธนู.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.samkokview.com/main/index.php>.
สืบค้น 2559.

“ภาพพระฤาษีกับสุดสาคร.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: [https://www.
gotoknow.org/posts/](https://www.gotoknow.org/posts/). สืบค้น 2559.

วิเชียร เกษประทุม. **เล่าเรื่องพระอภัยมณี**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา, 2550.

โครงสร้างและวากยสัมพันธ์ของคำกริยา
ประสมแบบรวมนามในภาษาไทย
The Structures and Syntax
of Verb-noun Compounds
words in Thai

ชนิกา พรหมมาศ*

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างและวากยสัมพันธ์ของคำกริยาประสมแบบรวมนามในภาษาไทยตามแนวทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่นิยมเชิงแบบลักษณะภาษา (Functional-Typological Approach) โดยมีขอบเขตการศึกษา คือ รวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์คำกริยาประสมแบบรวมนามในภาษาไทยที่ปรากฏใน พจนานุกรมคำใหม่ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1 เล่ม 2 และ 3 โดยพิจารณาคำอนุพจน์/ลูกคำ (ที่พิมพ์ด้วยตัวหนา) ของคำตั้ง/แม่คำที่เป็นคำกริยา (ก) เนื่องจากคำอนุพจน์ คือ คำตั้งที่เกิดร่วมกับคำอื่น เช่น คำตั้ง แก้ว (ก) มีคำอนุพจน์ ได้แก่ แก้วตัว แก้วโทษ แก้วบาป แก้วมีอ โดยวิเคราะห์และจำแนกประเภทคำกริยาประสมแบบรวมนามตามลักษณะของโครงสร้างและวากยสัมพันธ์ของคำกริยาประสมแบบรวมนาม จากการรวบรวมคำกริยาประสมแบบรวมนามภาษาไทย จำนวน 464 คำ ปรากฏรูปแบบของคำกริยาประสมแบบรวมนาม 8 รูปแบบ คือ กริยาวลี-นามวลี นามวลี-กริยาวลี กริยาวลี-กริยาวลี นามวลี-กริยาวลี-นามวลี กริยาวลี-บุพบทวลี กริยาวลี-ประโยค คำเชื่อม-ประโยค และปฏิเสธ-สัมพันธ์กริยา-นามวลี

Abstract

The purpose of this study is to investigate the structures and syntax of verb-noun compounds words in Functional-Typological Approach. The area of study is gathering the information to analyze verb-noun compounds words in Thai language which appear in New Words Thai Dictionary Royal Society Volume 1, 2 and 3 by considered in the conversation terms (with bold words type) of the main words of the verbs and follow by each colloquial words. The analyses categorize of structures and syntax verb-noun compounds of 464 words in Thai. The patterns of verb-noun compound words contained eight forms; verb phrases-noun phrases, noun phrases-verb phrases, verb phrases-verb phrases, noun phrases-verb phrases-noun phrases, verb phrases-prepositional phrases, verb phrases-sentences, conjunctions-sentences, and negative-relation of participle to verbs-noun phrases.

บทนำ

การประสมคำ (word compounding) เป็นวิธีสำคัญในการสร้างคำใหม่ในภาษาตระกูล คำโดด เช่น ภาษาไทย จีน เวียดนาม ฯลฯ โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงคำว่า คำประสม(word compound) จะหมายถึงคำที่สร้างจากการนำเอาคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาสองคำหรือมากกว่า มาประกอบเข้าด้วยกันเพื่อสร้างคำใหม่ที่มีความหมายใหม่เฉพาะคำ คำประสมมีความแตกต่างจากประโยค เนื่องจากคำประสมมีความหมายที่จำเพาะเสมือนเป็นคำเดียว (idiosyncratic meaning) ไม่ใช่เป็นผลรวมของความหมายจากหลายคำที่นำมาเรียงกัน(straight forward/ compositional meaning) ดังเช่นความหมายที่ได้จากวลีหรือประโยค (อัญชลี สิงห์น้อย 2548 : 1)

คำประสมจำแนกตามหน้าที่ได้หลายประเภท ที่สำคัญคือ คำนามและคำกริยา ซึ่งคำประสมที่ทำหน้าที่เป็นกริยาในประโยคภาษาไทยนั้นก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยปรากฏทั้งโครงสร้างที่เป็น กริยา-กริยา กริยา-นาม และนาม-กริยา โครงสร้างที่เป็น กริยาและกริยา เช่น กั้นสาด กินขาด ไขควง แซ่อิม ต้มยำ ผัดเผ็ด ห่อหมก เหลือเชื่อ ฯลฯ โครงสร้างที่เป็นนามและกริยา เช่น ปากเสีย ท้องร่วง หูเบา อาบน้ำ ตากแดด เล่นตัว กลุ้มใจ หายใจ กลับคำ กินใจ ชัดแจ้งหะ มอมเหล้า ฯลฯ จากคำกริยาประสมที่มีโครงสร้างเป็นนามและกริยา ดังยกตัวอย่างมาข้างต้นนี้มีกระบวนการทางภาษาที่เกิดขึ้นเรียกว่า การรวมนาม (Noun Incorporation) (Mithum 1984) ซึ่งมีโครงสร้างที่หลากหลาย และเมื่อรวมกันแล้วก็จะกลายเป็นคำประสมที่จัดอยู่ในหมวดคำกริยา (predicative element) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเพียรศิริ วงศ์วิภานนท์ และคณะ (2528) ได้ศึกษาวิเคราะห์วากยสัมพันธ์ อรรถสัมพันธ์ และลักษณะทางความหมายของคำกริยาประสมที่เกิดจากการรวมนาม (งานวิจัยของเพียรศิริ เรียกว่า “การกลืนนาม” โดยศึกษาข้อมูล

คำประสมที่มีการกลืนนามจากความรู้ของผู้พูดภาษา 4 คน จำนวน 644 คำ พบว่าในด้านวากยสัมพันธ์ของคำกริยาประสมที่เกิดจากการรวมนั้น นามที่ถูกกลืนนั้นส่วนใหญ่จะอยู่ในตำแหน่งกรรมมากกว่าตำแหน่งประธาน และเมื่อกลืนคำแล้ว คำกริยาที่เกิดใหม่ส่วนใหญ่จะเป็นกริยากรรม

บทความนี้มุ่งเน้นศึกษาโครงสร้างและวากยสัมพันธ์ของคำกริยาประสมแบบรวมนามในภาษาไทยจากข้อมูลคำภาษาไทยที่ใช้ในปัจจุบันที่ปรากฏในพจนานุกรมคำใหม่ เล่ม 1 2 และ 3 ซึ่งราชบัณฑิตยสถานได้จัดทำเพื่อเก็บรวบรวมคำและสำนวนที่เกิดขึ้นใหม่ เนื้อหารวบรวมและให้นิยามคำไทยต่าง ๆ โดยมักเป็นคำตลาด เช่น ศัพท์วัยรุ่นและสแลง ตลอดจนคำที่มีความหมายต่างจากในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงวิธีใช้ ความหมายขยายไป หรือเปลี่ยนความหมายไปจากเดิม โดยศึกษาโครงสร้างและวากยสัมพันธ์ตามแนวทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่นิยมเชิงแบบลักษณะภาษา (Functional-Typological Approach) ซึ่งยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน ผู้เขียนเชื่อว่าแนวทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่นิยมเชิงแบบลักษณะภาษา (Functional-Typological Approach) จะเป็นแนวทางการอธิบายให้เห็นถึงกระบวนการและความสัมพันธ์ของการสร้างคำกริยาประสมแบบรวมนามในภาษาไทยในองค์รวมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่นิยมเชิงแบบลักษณะภาษา

แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายภาษาด้านโครงสร้างและวากยสัมพันธ์ประโยคซึ่งเกี่ยวข้องกับคำกริยาประสมแบบรวมนาม ในบทความนี้คือ ทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่นิยมเชิงแบบลักษณะภาษา (Functional-Typological Approach) ของ Talmy Givón (1990) กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้คือ

1. แนวทางในการพิจารณาภาษา

การศึกษาทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่เป็นหนึ่งในหลาย ๆ ทฤษฎีที่อยู่ในมุมมองของการสื่อสารปริชาน (communicative and perspective) แนวคิดของทฤษฎีนี้มีอยู่ว่าเป็นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับไวยากรณ์ที่ผู้พูดใช้ เป็นการศึกษาว่าผู้พูดพูดเกี่ยวกับอะไร อะไรบ้างที่ผู้พูดภาษานั้นไม่พูดและสื่อสารออกมา และผู้พูดในชุมชนนั้นตีความเกี่ยวกับประโยคพูดออกมาอย่างไร ในการศึกษาตามแนวคิดของทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่จะศึกษารูป (โครงสร้าง) ความหมายและหน้าที่การใช้ควบคู่กันไป และในการวิเคราะห์รูปและความหมายของประโยคหนึ่ง ๆ บางครั้งต้องพิจารณาการเชื่อมระหว่างประโยคหนึ่งกับอีกประโยคหนึ่งอันเป็นการวิเคราะห์ที่สูงกว่าระดับประโยคโดยวิเคราะห์หน้าที่ของประโยคในบริบทเฉพาะที่เรียกว่าสัมพันธสารการใช้ (discourse pragmatic) โดยมีองค์ประกอบทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น สถานการณ์การพูด ภูมิหลังเกี่ยวกับผู้ฟัง และอื่น ๆ ทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่จะศึกษาและอธิบายภาษาในแนว descriptive ไม่ใช่ prescriptive นั่นคือ บรรยายสิ่งที่ผู้พูดพูดออกมาจริง ๆ มากกว่าที่จะบอกว่าผู้พูดควรจะพูดหรือไม่พูดอย่างไร

ตามที่ได้กล่าวแล้วว่าไวยากรณ์หน้าที่ศึกษาและวิเคราะห์ภาษาคครอบคลุมรายละเอียดหลัก ๆ อยู่สามประการ คือ รูป ความหมายและการใช้ในภาษาธรรมชาติที่มีการใช้ภาษานั้นจริง ๆ ดังนั้นจึงจะอธิบายแนวคิดในประเด็นหลัก ๆ เหล่านี้ที่นักภาษาศาสตร์แนวหน้าที่ได้กล่าวถึงตลอดจนหน้าที่ของภาษาบางหน้าที่ที่เกิดขึ้นในภาษาต่าง ๆ จนสามารถสรุปเป็นกฎเกณฑ์ข้ามภาษาอันเป็นการศึกษาในแนวแบบลักษณะซึ่งเป็นการศึกษาในแนวหนึ่งของทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่

ไวยากรณ์หน้าที่นิยมแบบลักษณะภาษาในกลุ่มที่นำโดย Talmy Givón เป็นการศึกษาภาษาที่ควบคู่ไปกับบริบท (context) โดยเน้นในเรื่องหน้าที่และการใช้ภาษาแสดงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่ของภาษาว่าจะต้องมีควบคู่กันไป ด้วยการอธิบายแบบเปรียบเทียบข้ามภาษา (cross-linguistics) และอาศัยแนวคิดของกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) และการไล่เลื่อมของหมวดหมู่ไวยากรณ์เป็นสำคัญ โดยมีหลักการสำคัญ ๆ ดังนี้

1.1 ไวยากรณ์หน้าที่เป็นไวยากรณ์ที่อธิบายธรรมชาติของภาษา ในฐานะที่ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารของมนุษย์ เป็นภาษาที่บุคคลในชุมชนใช้พูดและสื่อสารเข้าใจร่วมกันได้

1.2 ไวยากรณ์หน้าที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาภาษาเชิงพุทธิปัญญา (cognitive linguistics) โดยเน้นการศึกษาภาษาในเรื่องของระบบคิดที่สะท้อนให้เห็นในโครงสร้างและความหมายในภาษา

1.3 ไวยากรณ์หน้าที่เห็นว่าวากยสัมพันธ์ (Syntax) ไม่ใช่อัตโนมติ กล่าวคือ ไม่ใช่แกนของภาษาแต่เพียงประการเดียว ไวยากรณ์ภาษายังรวมไปถึงความหมายและหน้าที่ในการใช้ภาษาด้วย โดยมีแนวคิดที่ว่าภาษาธรรมชาติหรือการใช้ภาษาที่มีขึ้นสามารถอธิบายได้ทั้งสิ้น

1.4 ไวยากรณ์หน้าที่เป็นไวยากรณ์ที่ประยุกต์เข้ากับการศึกษาแบบลักษณะของภาษา เป็นการศึกษาประเภทข้ามภาษา ซึ่งจะเห็นได้จากลักษณะที่ภาษาต่าง ๆ ทั่วโลกมีเหมือนกันเกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์และการไล่เลื่อมกันของหมวดหมู่ไวยากรณ์

1.5 ไวยากรณ์หน้าที่รวมการศึกษาข้ามสมัยด้วย โดยศึกษาประวัติศาสตร์ภาษาที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับรูปและความหมายของภาษาที่ปรากฏในปัจจุบัน

2. แนวทางในการพิจารณาประโยค

Givón พิจารณาประโยคความเดียว (simple clause) ว่าต้องเป็นประโยคหลัก บอกเล่า ไม่มีปฏิเสธ เป็นกรรตุจาก ซึ่งจะไม่เหมือนกับประโยคซับซ้อน (complex clause) มีหน้าที่ใน การสื่อกลุ่มข้อมูลในลักษณะของประพจน์ (proposition) ในบริบท ข้อมูลที่สื่อนี้จะเกี่ยวกับเหตุการณ์/ สภาวะการณ์และหน่วยนามต่าง ๆ เช่น ใครกระทำ ใครถูกกระทำ อย่างไร เมื่อไร ที่ไหน กับอะไร สำหรับใคร ฯลฯ ซึ่งความหมายของข้อความในประโยคจะแสดงโดยกลไกวากยสัมพันธ์ 2 ประการ คือ การบ่งการก (case making) และลำดับคำ (word order)

Givón ได้แบ่งประโยคออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามชนิดของคำกริยาและตามความสัมพันธ์ของคำกริยากับหน่วยนามร่วม ดังนี้

2.1 กริยาไร้ประธาน (subjectless verbs) เป็นประโยคที่มีตำแหน่งประธานรวมอยู่ที่กริยาหรือภาคแสดง ในหลาย ๆ ภาษาใช้วิธีการคงตำแหน่งประธานไว้โดยการใช้ “สรรพนามหุ่น” (dummy pronoun) แทนในตำแหน่งประธาน ดังตัวอย่างในภาษาอังกฤษ “It is raining”

2.2 สัมพันธกริยา (copular verbs) เป็นประโยคที่ประธานเป็นผู้แสดงภาพ (patient of state) มีภาคแสดงเป็นนาม (nominal predicate) หรือคุณศัพท์ (adjectival predicate) เช่น ภาษาอังกฤษมีคำกริยา be เป็นสัมพันธกริยา ดังตัวอย่าง “My father is a teacher”

2.3 อกรรมกริยา (objectless verbs) เป็นประโยคที่มีหน่วยนามหน่วยเดียวทำหน้าที่ประธาน กริยาจะแสดงสภาวะการณ์ เหตุการณ์หรือกระบวนการ เช่น He stood overthere.

2.4 กริยาต้องการประโยคเป็นประธาน (verbs requiring a sentential subject) เป็นประโยคที่มีกริยาแสดงความเป็นไปได้ กริยา

แสดงการประเมินค่า และกริยาแสดงความยาก-ง่าย เช่น That John is a crook is simply not true. That Mary did it is sad. ในภาษาอังกฤษ

2.5 สกรรมกริยา (verbs with a direct object) เป็นกริยาที่ต้องการหน่วยนาม 2 หน่วย โดยเป็นประธานผู้กระทำ (agent subject) และเป็นกรรม ผู้แสดงสภาพการเปลี่ยนแปลง (patient-of-change object) เช่น He built a house ในภาษาอังกฤษ ในประโยคชนิดนี้จะมี ระดับของการเป็นกริยากรรมที่ไม่เท่ากันก็ได้ ไล่จากกริยากรรมต้นแบบ (prototypical transitive verbs) เช่น He broke the glass. ไปสู่กริยากรรมที่ไม่เป็นต้นแบบที่ดี เช่น She entered the house.

2.6 อกรรมกริยาต้องการกรรมอ้อม (verbs with an indirect object) เป็นประโยคที่กริยาต้องการกรรมอ้อมที่ไม่ได้เป็นผู้รับการกระทำ โดยตรง กรรมอ้อมอาจมีตัวบ่งเป็น บุพบท ซึ่งส่วนใหญ่กรรมอ้อมในประโยคชนิดนี้จะเป็นสถานที่ (location) ผู้ประสบ (dative) ผู้ร่วม (associative) ผู้รับประโยชน์ (benefactive) และเครื่องมือ (instrumental) เช่น John is lying on the couch. ในภาษาอังกฤษ

2.7 กริยาต้องการกรรมสองตัว (verbs with two nominal objects : bi-transitive verbs) เป็นประโยคที่ต้องการกรรมอ้อม 2 ตัว หรือกรรมตรงและกรรมอ้อม ประธานของประโยคชนิดนี้เป็นผู้กระทำ (agent) กรรมรองซึ่งในประโยคชนิดนี้เป็นที่หมาย (goal) ที่มา (source) ผู้รับประโยชน์ (benefactive) เครื่องมือ (instrumental) ผู้ร่วม (associative) เวลา (time) จุดมุ่งหมาย (purpose) ก็ได้ เช่น He considered her the chair, He gave the book to her. John broke the window with the hammer, He stayed here for a day. ฯลฯ ในภาษาอังกฤษ

2.8 กริยาต้องการประโยคเติมเต็ม (verb with verbal/sentential complements) เป็นประโยคที่กริยาต้องการประเด็นที่เป็นประโยคในตำแหน่งกรรม กริยากลุ่มนี้แบ่งได้เป็น 3 จำพวกใหญ่ ๆ คือ กริยาทัศนภาวะ (modality verbs) เช่น want begin finish try กริยาบงการ (manipulative verbs) เช่น make tell order ask และกริยานี้กคิด-บอกกล่าว (cognition-utterance verbs) เช่น know think say

3. แนวทางการพิจารณากริยาเรียง

กริยาเรียง (serial verbs) ซึ่งมีรูปแบบที่เหมือนกับกริยาประสม บางคำนั้น Givón (1991) ให้นิยามในมุมมองข้ามภาษาไว้ว่ากริยาเรียงเป็น เหตุการณ์/สภาวะการณ์ที่ขณะที่ในภาษาหนึ่งมีไวยากรณ์กำกับให้เป็นประโยค ความเดียวที่มีกริยาหนึ่งตัว ในขณะที่อีกภาษาหนึ่งมีไวยากรณ์กำกับให้เป็น ประโยคซับซ้อนมีกริยาสองหรือมากกว่าสองตัว ดังที่กล่าวว่า “An event/state that one language codes as a simple clause with a single verb, is coded in another language as a complex clause with a single verb, is coded in another language as a complex clause with two or more verbs”. โดยจำกัดความนี้ไม่นับรวมเอาโครงสร้างที่ทุก ภาษาให้ไวยากรณ์กำกับไว้ว่าเป็นประโยคที่มีประโยคเติมเต็มให้กับคำกริยา ทัศนภาวะ กริยาบงการ และกริยานี้กคิด-บอกกล่าว ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น เช่น John wants to eat an apple. Mary told John to eat an apple. และ John knew that Mary lied to him. และประโยคหลักกับประโยค วิเศษณ์ที่มีความสัมพันธ์ทางความหมายและไม่สามารถแยกจากกันได้ เช่น He came running. มาพิจารณาในการเกิดร่วมกันของกริยาในประโยคเหล่านี้ เป็นต้น

หน่วยสร้างกริยาเรียงมีแตกต่างกันหลายประเภท ที่พบได้บ่อยมีดังนี้

3.1 กริยาเรียงที่เกิดจากการบ่งหน้าที่การก (case-role marking) เป็นการใช้คำกริยาซึ่งกลายเป็นคำไวยากรณ์บ่งหน้าที่ทางความหมายของประเด็นในประโยค เช่น

She take-stick break	PATIENT
'She broke the stick.'	
She walk go-market	LOCATIVE
'She walked to the market'	
He work give-her	BENEFACTIVE
'He worked for her'	
She take-knife cut meat	INSTRUMENT
'She cut the meat with the knife'	

3.2 กริยาเรียงที่เกิดจากการรวมกริยาไว้ด้วยกัน (verb co-lexicalization) เป็นการนำกริยาไว้รวมกันเพื่อสร้างคำที่มีความหมายซ้ำซ้อนขึ้น เช่น

She hit-break the glass
'She broke the glass'
She frighten-die him
'She frightened him to death.'
He sleep-perceive
'He dreamed.'
She eat-perceive the meat
'She tasted the food.'

He cut-split wood

‘He chopped wood.’

3.3 กริยาเรียงที่เกิดจากการบ่งทิศทาง (deictic-directional marking) เป็นการนำกริยาที่มีความหมายเป็นทิศทาง เช่น come และ go มาเป็นส่วนหนึ่งของกริยาการเคลื่อนไหวหรือเคลื่อนที่ ซึ่งกริยาแสดงทิศทางดังกล่าวได้กลายเป็นคำไวยากรณ์ เช่น

He walked he-go

‘He walked away.’

She took the book she-come

‘She took the book toward (a reference point).’

3.4 กริยาเรียงที่เกิดจากการบ่งกาล-การณั้ลักษณะ (tense-aspect marking) เป็นการนำกริยามาบ่งกาลและการณั้ลักษณะ ชนิดนี้บางครั้งยากที่จะแยกออกจากโครงสร้างกริยา-ประโยคเต็มเต็มกลุ่ม กริยาที่ศนภาวะ ยกตัวอย่างเช่น

He stay work

DURATIVE

‘He is working.’

He go work

FUTURE

‘He will work.’

He walk finish

PERFECTIVE

‘He has already walked’

3.5 กริยาเรียงที่เกิดจากการบ่งหลักฐาน (evidentiality marking) ชนิดนี้บางครั้งยากที่จะแยกออกจากกริยา-ประโยคเต็มเต็มกลุ่ม กริยานี้กคิด-บอกกล่าว ตัวอย่างในภาษาอังกฤษ เช่น

The say she’s coming

HEARSAY

I understand he's leaving	HEDGE
I think she's home.	INFERENCE
She' left, y'know.	Co-option

โครงสร้างและวากยสัมพันธ์ของคำกริยาประสมแบบรวมนาม

จากการรวบรวมคำกริยาประสมแบบรวมนามภาษาไทย 464 คำ ปรากฏรูปแบบของคำกริยาประสมแบบรวมนาม 8 รูปแบบ กริยาวลี-นามวลี นามวลี-กริยาวลี กริยาวลี-กริยาวลี นามวลี-กริยาวลี-นามวลีกริยาวลี-บุพบทวลี กริยาวลี-ประโยค คำเชื่อม-ประโยค และปฏิเสธ-สัมพันธ์กริยา-นามวลี ซึ่งแต่ละรูปแบบมีความถี่คำกริยาประสมแบบรวมนามแตกต่างกัน ดังตารางแสดงความถี่ต่อไปนี้

ตาราง 1 รูปแบบของคำกริยาประสมแบบรวมนาม

รูปแบบของคำกริยาประสมแบบรวมนาม	จำนวนคำ	ร้อยละ
กริยาวลี-นามวลี	311	66.80
นามวลี-กริยาวลี	81	17.34
กริยาวลี-กริยาวลี	52	11.13
นามวลี-กริยาวลี-นามวลี	8	1.71
กริยาวลี-บุพบทวลี	4	0.85
กริยาวลี-ประโยค	4	0.85
คำเชื่อม-ประโยค	3	0.64
ปฏิเสธ-สัมพันธ์กริยา-นามวลี	1	0.21
รวม	464	100

1. กริยาวลี-นามวลี

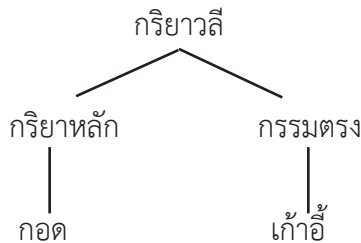
โครงสร้างของคำกริยาประสมแบบรวมนามในลักษณะนี้มีหน่วยประกอบเป็น กริยาวลีและนามวลี เช่น เสื้อผ้ากระชาก-วัย (แต่งตัวหรือทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ดูอ่อนกว่าวัยมาก)

รูปแบบกริยาวลี-นามวลี จะปรากฏวากยสัมพันธ์ได้ 2 แบบ คือ กริยาหลัก-กรรมตรง และปฏิเสธ-กริยาหลัก-ภาคแสดงนาม ดังนี้

1.1 วากยสัมพันธ์แบบกริยาหลัก-กรรมตรง

วากยสัมพันธ์แบบกริยาหลัก-กรรมตรง จะมีหน่วยประกอบเป็นกริยาและมีกรรมตรงเรียงต่อกัน เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนกอด-เก้าอี้แน่น ยืนยันรอผลสอบทุจริต (ยึดตำแหน่ง ไม่ยอมละตำแหน่ง)

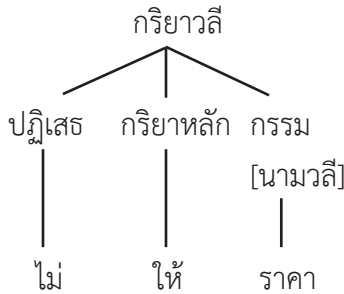
ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบกริยาหลัก-กรรมตรงของคำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดังแผนภูมิต้นไม้ ดังนี้

1.2 ปฏิเสธ-กริยาหลัก-กรรมตรง

วากยสัมพันธ์ในรูปแบบ ปฏิเสธ-กริยาหลัก-กรรมตรง จะมีหน่วยประกอบเป็นปฏิเสธ ตามด้วยกริยาหลักและภาคแสดงนาม ซึ่งกริยาประสมลักษณะนี้จะขาดปฏิเสธไม่ได้ เช่น ข้อเสนอผู้น้อยอย่างพวกเราผู้บริหารเขาไม่ให้-ราคาหรรอก (ไม่ให้ความสำคัญ ไม่สนใจ)

ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบ ปฏิเสธ-กริยาหลัก-กรรมตรง ของคำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดังแผนภูมิต้นไม้ ดังนี้

2. นามวลี-กริยาวลี

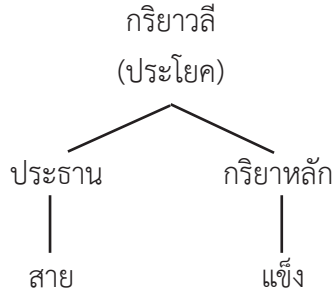
โครงสร้างของคำกริยาประสมแบบรวมนามในลักษณะนี้มีหน่วยประกอบเป็น นามวลีและกริยาวลี เช่น ได้ข่าวว่าคูร์กคู่นี้เตียง-โยกเสียแล้ว (ใกล้จะเลิกร้างจากชีวิตคู่)

จากรูปแบบนี้ นามวลี-กริยาวลี จะปรากฏวากยสัมพันธ์ได้ 5 แบบ คือ แบบประธาน-กริยาหลัก ประธาน-กริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์ ประธาน-กริยาวิเศษณ์-กริยาหลัก กรรมตรง-กริยาหลักและกรรมตรง-กริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์ กล่าวคือ

2.1 วากยสัมพันธ์แบบประธาน-กริยาหลัก

วากยสัมพันธ์ในรูปแบบประธาน-กริยาหลัก จะมีหน่วยประกอบเป็นประธานและมีกริยาแท้เรียงต่อกัน เช่น เห็นตัวเล็กอย่างนี้ สาย-แข็ง ชะมัด กินข้าวที่หนึ่งตั้ง 3 ชามแน่ะ (กินเก่ง กินได้มาก ๆ)

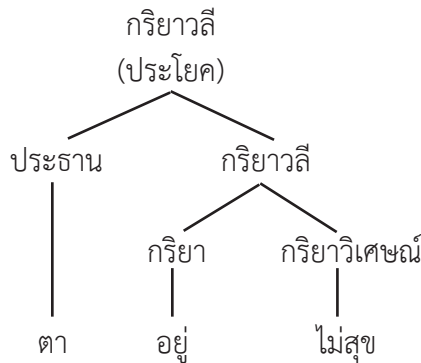
ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบประธาน-กริยาหลัก ของ คำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดังแผนภูมิต้นไม้ ดังนี้

2.2 วากยสัมพันธ์แบบประธาน-กริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์

วากยสัมพันธ์ในรูปแบบประธาน-กริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์ จะมีหน่วยประกอบเป็นประธาน กริยาแท้และกริยาวิเศษณ์เรียงต่อกัน โดยมีวิเศษณ์ทำหน้าที่ขยายกริยาแท้ เช่น มีสาวสวยมาในงานเยาะเย้ย เขาตา-อยู่-ไม่สุขเลย (ชอบมองไปเรื่อย ๆ ตาไม่อยู่นิ่ง)

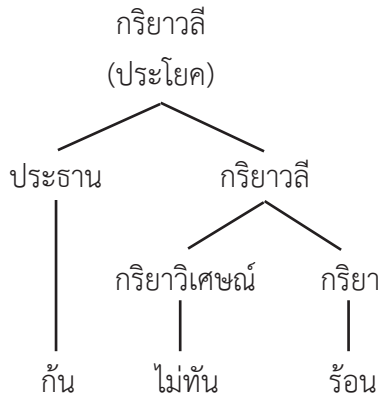
ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบประธาน-กริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์ ของคำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดังแผนภูมิต้นไม้ ดังนี้

2.3 วากยสัมพันธ์แบบประธาน-กริยาวิเศษณ์-กริยาหลัก

วากยสัมพันธ์ในรูปแบบประธาน-กริยาวิเศษณ์ กริยาหลัก จะมีหน่วยประกอบเป็นประธาน กริยาวิเศษณ์เรียงและกริยาแท้ต่อกัน โดยมีวิเศษณ์ทำหน้าที่ขยายกริยาแท้ เช่น มาแป็บเดียว กั้น-ไม่ทัน-ร้อนก็กลับเสียแล้ว (ไม่นาน)

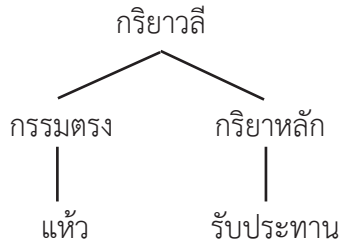
ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบประธาน-กริยาวิเศษณ์-กริยาหลัก ของคำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดังแผนภูมิต้นไม้ ดังนี้

2.4 วากยสัมพันธ์แบบกรรมตรง-กริยาหลัก

วากยสัมพันธ์ในรูปแบบ กรรมตรง-กริยาหลัก จะมีหน่วยประกอบเป็นกรรมตรง กริยาแท้เรียงต่อกัน เช่น แม้าท์ “เกรท วริทร” แห้ว-รับประทานเพราะ “อายส์ กมลเนตร” (พลาดจากสิ่งที่หวังไว้)

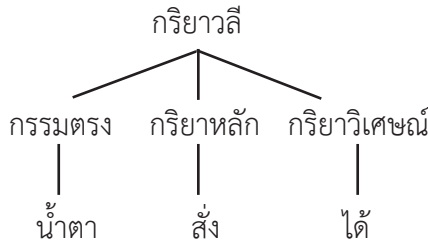
ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบ กรรมตรง-กริยาหลัก ของคำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดังแผนภูมิต้นไม้ ดังนี้

2.5 วากยสัมพันธ์แบบกรรมตรง-กริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์

วากยสัมพันธ์ในรูปแบบ กรรมตรง-กริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์ จะมีหน่วยประกอบเป็นกรรมตรง กริยาแท้และกริยาวิเศษณ์เรียงต่อกัน โดยมีวิเศษณ์ทำหน้าที่ขยายกริยาแท้ เช่น ดาราคนนี้น้ำตา-สั่ง-ได้ ไม่ต้องเท็กหลายหน (ร้องไห้ได้ทันทีที่ต้องการ)

ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบ กรรมตรง-กริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์ ของคำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดังแผนภูมิต้นไม้ ดังนี้

3. กริยาวลี-กริยาวลี

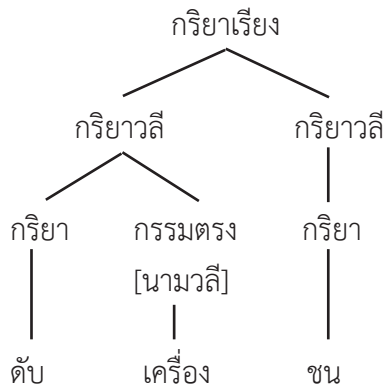
โครงสร้างของคำกริยาประสมแบบรวมนามในลักษณะนี้มีหน่วยประกอบเป็น กริยาวลี 2 ชุด เช่น ปลัดหนุ่มทำเรื่องย้ายทำเสียนเวลานั่ง-ตบยุง เป็นปี (ไม่มีงานทำ)

จากรูปแบบกริยาวลี-กริยาวลี จะปรากฏวากยสัมพันธ์ 2 แบบ คือ กริยาเรียง และกริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์ ดังนี้

3.1 วากยสัมพันธ์แบบกริยาเรียง

วากยสัมพันธ์ในรูปแบบกริยาเรียง ประกอบด้วยกริยาหลัก 2 ชุด คือ มีภาคแสดงด้วยกริยาสองคำ 2 ชุด เป็นกริยาแท้/กริยาวลีที่เกิดเรียงต่อกันโดยไม่มีคำเชื่อม เช่น นางเอกสาวชื่อดังดับเครื่อง-ชนเอาเรื่องผู้กำกับให้ถึงที่สุดเนื่องจากผิด (ต่อสู้อย่างเต็มที่โดยไม่คำนึงถึงผลร้ายที่จะเกิดขึ้นแก่ตน)

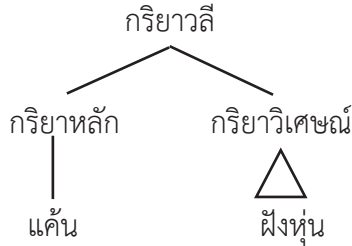
ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบกริยาเรียง ของคำกริยา ประสมแบบบรมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดังแผนภูมิต้นไม้ ดังนี้

3.2 วากยสัมพันธ์แบบกริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์

วากยสัมพันธ์ในรูปแบบกริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์ เป็นกริยาเรียงที่เป็นกริยาหลักและกริยาวิเศษณ์เรียงต่อกัน โดยมีกริยาแท้เป็นกริยาหลัก และกริยาวิเศษณ์ทำหน้าที่ขยายกริยาหลัก เช่น เขาไม่เคยทำงานมาก่อน พอทำงานใหญ่ก็เลอะ-เป็นโจ๊กเลย (เลอะมาก ล้มเหลว)

ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบ กริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์
ของคำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดัง
แผนภูมิต้นไม้ ดังนี้

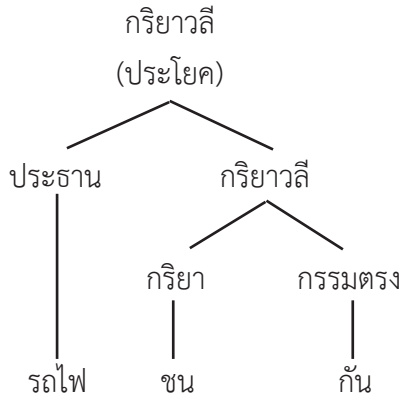

4. นามวลี-กริยาวลี-นามวลี

โครงสร้างของคำกริยาประสมแบบรวมนามในลักษณะนี้มีหน่วย
ประกอบเป็น นามวลี กริยาวลี และนามวลี เช่น อยากมีก็กหลายคน แต่
ไม่บริหารจัดการให้ดี เลยรณไฟ-ชน-กัน (พบกันโดยบังเอิญ)

จากรูปแบบนามวลี-กริยาวลี-นามวลี จะปรากฏวากยสัมพันธ์
แบบ ประธาน-กริยาหลัก-กรรมตรง กล่าวคือ วากยสัมพันธ์ในรูปแบบ
ประธาน-กริยาหลัก-กรรมตรง จะมีหน่วยประกอบเป็นประธาน กริยาแท้และ
กรรมตรงเรียงต่อกัน เช่น มานะก็ดูแข็งแรงดี ทำไมถูกหวัด-เล่น-งานเอาได้
(เป็นหวัด)

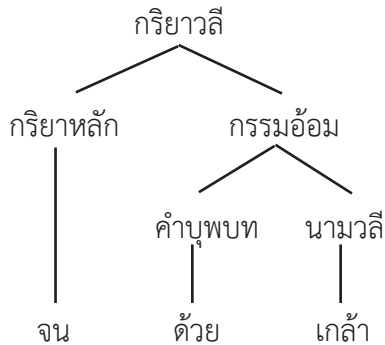
ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบ ประธาน-กริยาหลัก-กรรม
ตรง ของคำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้
ดังแผนภูมิต้นไม้ ดังนี้

5. กริยาวลี-บุพบทวลี

โครงสร้างของคำกริยาประสมแบบรวมนามในลักษณะนี้มีหน่วยประกอบเป็น กริยาวลี และบุพบทวลี รูปแบบคำกริยาประสมนี้จะมีวากยสัมพันธ์เป็นแบบเดียว คือ กริยาหลัก-กรรมอ้อม เช่น ถ้าเจอข้อสอบหินแบบนี้ เห็นที่จะจนด้วยเกล้าแล้วแน่ ๆ (ไม่รู้จะแก้ปัญหาได้อย่างไร)

โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบกริยาหลัก-กรรมอ้อม ของคำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดังแผนภูมิต้นไม้ดังนี้

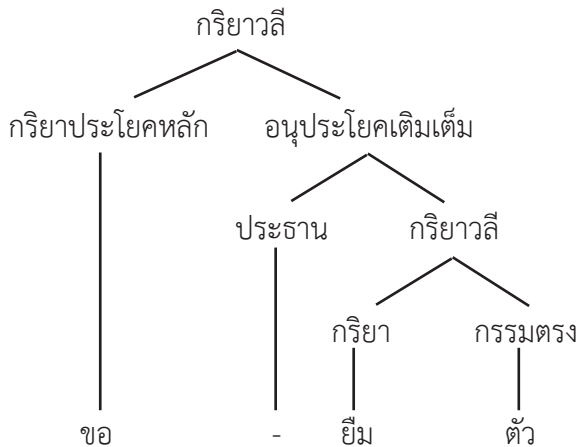

6. กริยาวลี-ประโยค

โครงสร้างของคำกริยาประสมแบบรวมนามในลักษณะกริยาวลี-ประโยค มีหน่วยประกอบเป็น กริยาวลีและประโยค เช่น ผมทำงานที่กรมชลประทาน แต่ตอนนี้กระทรวงขอ-ยืมตัว (ขออนุญาตให้ผู้ที่อยู่ในสังกัดหนึ่งมาทำงานในสังกัดอื่น)

จากรูปแบบกริยาวลี-ประโยค จะปรากฏวากยสัมพันธ์แบบกริยาหลัก-กริยาอนุประโยคเติมเต็ม ซึ่งวากยสัมพันธ์ในรูปแบบกริยาหลัก-กริยาอนุประโยคเติมเต็ม จะมีหน่วยประกอบเป็นกริยาแท้และมีกริยาอนุประโยคเติมเต็มที่ทำหน้าที่เสมือนกรรมตรง

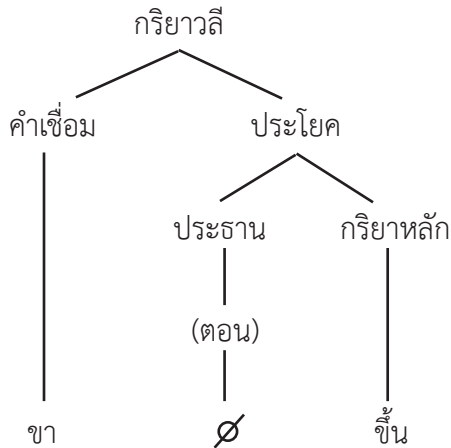
ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบกริยาหลัก-กริยาอนุประโยคเติมเต็ม ของคำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดังแผนภูมิต้นไม้ ดังนี้

7. คำเชื่อม-ประโยค

วากยสัมพันธ์ในรูปแบบ คำเชื่อม-ประโยค จะมีหน่วยประกอบเป็นคำเชื่อม ซึ่งไม่ใช่สิ่งมีชีวิต จึงไม่สามารถคุมการกระทำได้ และตามด้วยประโยคที่มีการละประธานเรียงต่อกัน เช่น ตอนนีรัฐบาลกำลังขา-ขึ้น ทำอะไรคนก็ขึ้นชมไปหมด (กำลังได้รับความนิยม)

ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบ คำเชื่อม-ประโยค ของคำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดังแผนภูมิต้นไม้ดังนี้

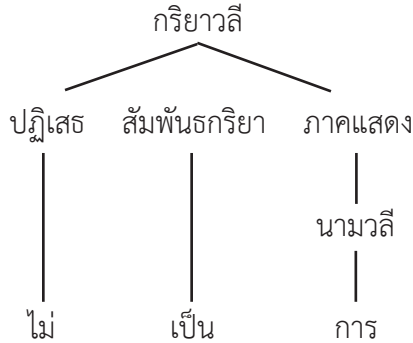

8. ปฏิเสธ-สัมพันธ์กริยา-นามวลี

โครงสร้างของคำกริยาประสมแบบรวมนามในลักษณะนี้มีหน่วยประกอบเป็นปฏิเสธ สัมพันธกริยา และภาคแสดงนาม เช่น หนังเรื่องนี้ไม่เป็น-สับประรดเลย (ใช้ไม่ได้ ไม่ดี)

รูปแบบสัมพันธ์กริยา-นามวลี จะปรากฏวากยสัมพันธ์แบบสัมพันธ์กริยา-ภาคแสดงนามมักมีหน่วยประกอบเป็นปฏิเสธตามด้วยสัมพันธ์กริยาที่ทำหน้าที่เป็นกริยาหลักและมีภาคแสดงเป็นนามวลี

ทั้งนี้ โครงสร้างวากยสัมพันธ์แบบ ปฏิเสธ-สัมพันธ์กริยา-ภาคแสดงนาม ของคำกริยาประสมแบบรวมนามที่ปรากฏในประโยคตัวอย่าง แสดงได้ดังแผนภูมิต้นไม้ ดังนี้

สรุป

จากการวิเคราะห์รูปแบบและวากยสัมพันธ์ของคำกริยาประสมในภาพรวม จะพบว่า คำกริยาประสมแบบรวมนามนั้นมี 2 จำพวก คือ กริยาอาการและกริยากรรม

1. กริยาอาการ (intransitive verbs)

กริยาอาการเป็นกริยาที่มีใจความครบถ้วนสมบูรณ์ ไม่ต้องมีกรรมตามหลัง เช่น ข้อสอบออกไม่ตรงกับที่ดูมา เลยต้องด่า (ด่านี้ หมายถึง เดาศุ่มไปอย่างผิด ๆ ถูก ๆ) เขาไปมีผู้โดยสารเต็มคัน แต่ขากลับต้องตีรถเปล่ากลับมา (ตีรถ หมายถึง ขับรถไปหรือหรือเช่ารถไปไกล ๆ) ช่วงนี้เขาร้อนเงิน หยิบยืมใครเขาก็ไม่ให้ จึงต้องเอาเครื่องทองเก่าของตระกูลออกขาย (ร้อนเงิน หมายถึง มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เงินโดยเร่งด่วน)

2. กริยากรรม (transitive verbs)

กริยากรรมเป็นกริยาที่มีใจความไม่ครบสมบูรณ์ในตัว จะต้อง มีคำที่เป็นกรรมตามหลัง จึงจะทำให้ใจความนั้นครบบริบูรณ์ เช่น คอนโดของเราตอบโจทย์ลูกค้าที่เป็นคนหนุ่มสาวได้ทุกประการ (มีหรือทำได้ตามที่ คาดว่าผู้บริโภคต้องการ) รุ่นพี่สอนมวยรุ่นน้อง (สอนมวย หมายถึง สอน กลเม็ดหรืออุบายให้ผู้อ่อนประสบการณ์กว่า) สามีของเธอไม่ทำงาน ได้แต่ เกาะชายกระโปรงภรรยา (เกาะชายกระโปรง หมายถึง อาศัยผู้หญิงหาเลี้ยง)

โครงสร้างและวากยสัมพันธ์ของคำกริยาประสมแบบรวมนาม ในภาษาไทยที่ปรากฏในพจนานุกรมคำใหม่ เล่ม 1 2 และ 3 จำนวน 464 คำ แต่ละรูปแบบและโครงสร้างมีลำดับเรียงที่หลากหลาย ได้แก่ กริยาวลี-นาม วลี นามวลี-กริยาวลี กริยาวลี-กริยาวลี นามวลี-กริยาวลี-นามวลี กริยาวลี-บุพบทวลี กริยาวลี-ประโยค คำเชื่อม-ประโยค และปฏิเสธ-สัมพันธ์กริยา-นาม วลี ซึ่งในแต่ละรูปแบบและโครงสร้างพบคำกริยาประสมในปริมาณมากน้อย ต่างกัน

คำกริยาประสมแบบรวมนามในแต่ละรูปแบบ ยังพบว่า มีวากยสัมพันธ์ที่แตกต่างกันออกไปอีก ดังนี้

1. รูปแบบ กริยาวลี-นามวลี มีวากยสัมพันธ์ 2 แบบ คือ กริยาหลัก-กรรมตรง และปฏิเสธ-กริยาหลัก-ภาคแสดงนาม

2. รูปแบบ นามวลี-กริยาวลี มีวากยสัมพันธ์ 5 แบบ คือ แบบ ประธาน-กริยาหลัก ประธาน-กริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์ ประธาน-กริยาวิเศษณ์-กริยาหลัก กรรมตรง-กริยาหลัก และ กรรมตรง-กริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์

3. รูปแบบ กริยาวลี-กริยาวลี มีวากยสัมพันธ์ 2 แบบ คือ กริยาเรียง และกริยาหลัก-กริยาวิเศษณ์

4. รูปแบบ นามวลี-กริยาวลี-นามวลี มีวากยสัมพันธ์แบบเดียว คือ ประธาน-กริยาหลัก-กรรมตรง

5. รูปแบบ กริยาวลี-บุพบทวลี มีวากยสัมพันธ์เป็นแบบเดียว คือ กริยาหลัก-กรรมอ้อม

6. รูปแบบ กริยาวลี-ประโยค มีวากยสัมพันธ์แบบเดียว คือ กริยาหลัก-กริยาอนุประโยคเติมเต็ม

7. รูปแบบ คำเชื่อม-ประโยค มีวากยสัมพันธ์แบบเดียว คือ คำเชื่อม-ประโยค

8. รูปแบบ ปฏิเสธ-สัมพันธ์กริยา-นามวลี มีวากยสัมพันธ์แบบเดียว คือ สัมพันธกริยา-ภาคแสดงนาม

บทความนี้แสดงให้เห็นถึงการพิจารณาแยกแยะให้เห็นความแตกต่างของคำกริยาประสมแบบรวมนามในภาษาไทยแต่ละรูปแบบ เพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติที่แท้จริงของหมวดหมู่คำกริยาประสมแบบรวมนาม ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากหลายด้านประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ โครงสร้าง และวากยสัมพันธ์ ดังที่นำเสนอในบทความนี้

นอกจากนี้ยังต้องอาศัยข้อมูลจากอรรถสัมพันธ์ วิอรรถสัมพันธ์หรือความหมายจากบริบท ตลอดจนความรู้อื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากภาษาศาสตร์ เช่น วัฒนธรรม ประวัติความเป็นมาของคำ และยังต้องพิจารณาเปรียบเทียบกับหมวดหมู่ไวยากรณ์อื่น ๆ ทั้งในระดับคำด้วยกันและในระดับวลีหรือประโยคอีกด้วย จึงจะทำให้เห็นความแตกต่างของคำกริยาประสมแบบรวมนามแต่ละรูปแบบได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

บรรณานุกรม

เพียรศิริ วงศ์วิมานนท์ และคณะ. “การประสมคำด้วยวิธีกลั่นนามในภาษาไทย.”

ภาษาและวรรณคดีไทย. 2, 3 (2528): 48-58.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมคำใหม่ เล่ม 1 ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.

กรุงเทพฯ: แม่ค, 2550.

_____. พจนานุกรมคำใหม่ เล่ม 2 ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ:

ยูเนี่ยนอุลตราไวโอเร็ด, 2552.

_____. พจนานุกรมคำใหม่ เล่ม 3 ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ:

ยูเนี่ยนอุลตราไวโอเร็ด, 2554.

อัญชลี สิงห์น้อย. “คำกริยาประสมในภาษาไทย หมวดหมู่ที่ปรับเปลี่ยน

ทับซ้อน และสับสน Compound Verbs in Thai : Confusing, Overlapping and Transitional Category.” ภาษาและ

วัฒนธรรม. 27, 2 (2551).

_____. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ การวิเคราะห์หน่วยสร้างกริยา

ประสมภาษาไทยในแนว ไวยากรณ์หน้าที่นิยมแบบลักษณะภาษา.

สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาและคติชนวิทยา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2552.

Givón, Talmy. *Syntax : A Functional Typology Introduction*

Vol I. Philadaphia: John Benjamins, 1984.

Givón, Talmy. *Syntax : A Functional Typology Introduction*

Vol II. Philadaphia: John Benjamins, 1990.

Hass, Mary R. *Brief Description of Thai : thai-English Student’s*

Dictionary. Standford: Standford University Press, 1964.

ภาษาไทย: สอนอย่างไรไม่ให้งง

Thai Language : Teaching with no Confusion

อนัญญา วารีสอาด*

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บทคัดย่อ

ด้วยเหตุที่ในสังคมไทย ภาษาไทยเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยีที่ค้นพบ และประสบการณ์ชีวิตจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การมีทักษะการรับสารภาษาไทยที่ดีจึงเป็นจุดเริ่มต้นของความสำเริง เพราะเมื่อรับสารได้ดี อ่านได้ คิดเป็น ตีความถูก ก็จะสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และเมื่อมีองค์ความรู้มาก ก็จะทำให้กลายเป็นบุคคลที่คิดเป็น สร้างสรรค์เป็น และสามารถส่งสารที่มีคุณภาพออกมาสู่สังคมได้ต่อไป ด้วยสมมุติฐานข้างต้นนี้บทความนี้เสนอแนวคิดในการพัฒนาคนโดยเริ่มต้นจากการพัฒนาให้บุคคลอ่านภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่วด้วยวิธีการสอนอ่านเขียนสะกดคำและแจกลูกคำ จากนั้นต่อยอดสู่การอ่านเป็น คือตีความ วินิจฉัยคุณค่าของสารที่อ่านได้ จนนำไปสู่การเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถสร้างองค์ความรู้และประดิษฐ์กรรมที่สร้างสรรค์ หรือมีประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไปได้

Abstract

Thai language is the major key for passing on knowledge, technology and life lessons from generation to generation, so having the effective Thai communication skill is very important. When one comprehends all the messages, reads correctly and analyzes, one will reach the whole knowledge. The more knowledge one has, the more one passes the knowledge to others. These concepts lead to the hypothesis that we should start develop people's qualities by developing the ability to comprehend and communicate Thai. To begin with reading, writing, dictation and spelling, continuing with reading comprehension, analyzing the messages. Finally, becoming the qualified individual who can create new knowledge and invention that is valuable to the country.

บทนำ : ภาษาไทยสำคัญไฉน เหตุใดต้องสอนให้อ่านออกเขียนได้

ภาษาไทยไม่เพียงเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลในสังคมไทยเท่านั้นแต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยีที่ค้นพบ ตลอดจนประสบการณ์ชีวิตระหว่างกันของบุคคลต่างรุ่นในสังคมไทยอีกด้วย กระบวนการเหล่านี้ทำให้องค์ความรู้จากอดีตไม่สูญหาย และง่ายต่อการพัฒนาต่อยอดให้เจริญก้าวหน้าเป็นลำดับยิ่งขึ้นไป ภาษาไทยจึงเป็นมากกว่าภาษาเพื่อการสื่อสาร แต่คือหัวใจแห่งความสำเร็จของชาติโดยแท้

เมื่อภาษาไทยคือหัวใจแห่งความเจริญของชาติ ภารกิจที่ต้องกระทำเร่งด่วนก็คือต้องทำให้เยาวชนไทยทุกคนอ่านออก เขียนได้ ตีความ ประเมินค่างานเขียนเป็น หรือก็คือสร้างเยาวชนไทยให้เป็นผู้ที่มีทักษะการรับ และส่งสารด้วยภาษาไทยได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งทักษะเหล่านี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เยาวชนไทยมีคุณสมบัติของการเป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ทั้งนี้ การจะบรรลุภารกิจสร้างเยาวชนไทยให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตที่รับสารได้ ส่งสารเป็นนั้น “ครู” ถือเป็นหัวใจสำคัญของภารกิจนี้ ดังที่ทองคุณ หงส์พันธุ์ (2542: 7) ได้กล่าวไว้ว่า “ในการพัฒนาสังคมนั้น ปัจจัยชี้ขาดในการพัฒนาคือ ‘คน’ เครื่องมือที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งของการพัฒนาคนก็คือ ‘การศึกษาอบรม’ และในระบบการจัดการศึกษานั้น ‘ครู’ เป็นปัจจัยหลักในระบบการศึกษา

แนวคิดและความสำคัญของการสอนภาษาไทยเพื่อสลายภาวะอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้

ภาวะการไม่รู้หนังสือ หรือ ภาวะการอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ นั้น เป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เพราะเมื่อบุคคลไม่รู้หนังสือ ก็ย่อมไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้ที่มีผู้เขียนไว้ได้ ทำให้เป็น “ผู้ไม่รู้” ไม่สามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ต่อยอดสู่การสร้างสรรค์ประดิษฐ์กรรมใหม่ ๆ ให้แก่สังคมได้

การกำจัดความไม่รู้ของบุคคลให้หมดสิ้นไปจึงถือเป็นภารกิจสำคัญของการพัฒนาคน พัฒนาประเทศชาติ การกำจัดความไม่รู้ที่ดีและยั่งยืนที่สุดก็คือ การสอนให้บุคคลสามารถอ่านออก เขียนได้ เพื่อให้บุคคลมีทักษะในการเข้าถึงองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถสืบค้นและเข้าถึงแหล่งความรู้ได้ทุกเมื่อที่ต้องการ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของการเป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตนั่นเอง

ทั้งนี้ การจะตอบสนองเป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพได้ จึงต้องเริ่มต้นจากการทำให้บุคคลเป็นผู้ที่รู้หนังสือ หรือมีทักษะการอ่านออก เขียนได้ของผู้เรียนตามช่วงวัย และการเยียวยาแก้ไขผู้เรียนที่มีพัฒนาการช้า ไม่สามารถอ่านออก เขียนได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้น ซึ่งถือเป็นภารกิจสำคัญของบุคลากรทางการศึกษา เนื่องจากปัจจุบันผลการสำรวจภาวะการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2558 โดยสำนักงานวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า มีนักเรียนที่มีพัฒนาการช้า ไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ อยู่ในระดับชั้นต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 อ่านไม่ได้/อ่านไม่คล่อง ร้อยละ 7.371
เขียนไม่ได้/เขียนไม่คล่อง ร้อยละ 15.514
2. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อ่านไม่ได้/อ่านไม่คล่อง ร้อยละ 4.303
เขียนไม่ได้/เขียนไม่คล่อง ร้อยละ 7.241
3. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อ่านไม่ได้/อ่านไม่คล่อง ร้อยละ 3.298
เขียนไม่ได้/เขียนไม่คล่อง ร้อยละ 6.996
4. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อ่านไม่ได้/อ่านไม่คล่อง ร้อยละ 2.332
เขียนไม่ได้/เขียนไม่คล่อง ร้อยละ 4.063
5. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อ่านไม่ได้/อ่านไม่คล่อง ร้อยละ 2.508
เขียนไม่ได้/เขียนไม่คล่อง ร้อยละ 4.063
6. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อ่านไม่ได้/อ่านไม่คล่อง ร้อยละ 1.609
เขียนไม่ได้/เขียนไม่คล่อง ร้อยละ 3.112

จากสถิติดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าในแต่ละช่วงชั้นมีนักเรียนที่มีพัฒนาการช้า ไม่สามารถพัฒนาขีดความสามารถด้านการอ่านออกเขียนได้ของตนให้สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาในแต่ละช่วงชั้นได้ ปัญหาเหล่านี้หากไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยาอย่างจริงจัง จะเป็นปัญหาอย่างยิ่งต่อการเข้าถึงองค์ความรู้ของนักเรียนเหล่านี้ไปจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้พวกเขาไม่อาจมีคุณสมบัติแบบ “ผู้ที่สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต” ได้นั่นเอง

ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนไม่ว่าจะอยู่ในช่วงชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรือแม้กระทั่งอุดมศึกษาก็ตาม นอกจากผู้สอนจะเน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาขีดความสามารถด้านการอ่านและการเขียนของผู้เรียนตามเป้าหมายการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้นแล้ว การเยียวยา

ผู้ที่มีปัญหาการอ่านเขียนภาษาไทยไม่ว่าจะในลักษณะของการออกเสียง การเขียนสะกดคำ การอ่านจับใจความ ตีความ หรือการเขียนเพื่อการสื่อสาร อย่างจริงจังและแก้ปัญหาให้ตรงจุด ก็จะเป็นทางออกที่ดีที่สุดในการพัฒนา บุคคลอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เพื่อการสร้างและพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มี คุณภาพของประเทศ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556:1189) ระบุไว้ว่า การสอน หมายถึงบอกวิชาความรู้ให้ หรือแสดงให้เข้าใจโดยวิธีบอกหรือ ทำให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้รู้ตัว เป็นต้น

นियามการสอนที่ระบุไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับความเห็นของ ทองคุณ หงส์พันธุ์ (2549: 15) ที่กล่าวถึงจุดประสงค์ของการสอนไว้ว่าเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน 3 ประการ ได้แก่ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่สอน และเกิดความปรารถนาที่จะเรียนรู้ เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดความเชื่อ ศรัทธาในสิ่งที่ได้เรียนรู้จนเกิดเป็นค่านิยมประจำตน และ เพื่อให้ผู้เรียนประพฤติ ปฏิบัติ ตามแนวทางที่เรียนรู้มาด้วยความเชื่อและ ศรัทธา

เมื่อพิจารณาจากคำนิยามและจุดประสงค์ของการสอนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า สิ่งสำคัญที่สุดของการสอนก็คือทำให้ผู้เรียนมีความรู้สามารถ ปฏิบัติในสิ่งที่เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนเกิดเป็นทัศนคติและความเชื่อ ที่ดีต่อสิ่งนั้น และในที่สุดเกิดความปรารถนาที่จะเรียนรู้ต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

การจะสอนภาษาไทยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ จนสามารถ รับและส่งสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเชื่อและศรัทธาจนก่อเกิดเป็น “นิสัยรักการอ่าน” และปรารถนาจะเรียนรู้ต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนั้น เริ่มต้น ด้วยการสอนและฝึกฝนให้ผู้เรียนมีทักษะการอ่านออก เขียนได้ในระดับ

ที่คล่องแคล่ว ชำนาญ เพราะการมีทักษะการอ่านออก เขียนได้ที่ดีนั้นจะเป็นพื้นฐานสำคัญสู่การมีทักษะการรับและส่งสารในระดับที่สูงขึ้นอย่างการคิด วิเคราะห์ ตีความ ประเมินค่าสารที่รับรู้ ตลอดจนการส่งความคิด ความรู้สึก ประสบการณ์ และองค์ความรู้ของตนด้วยสารที่มีคุณภาพต่อไปได้

ทั้งนี้ การจะประสบความสำเร็จในการสอนให้ผู้เรียนสามารถอ่านออก เขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนสามารถเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของผู้ที่สามารถ เรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิตได้นั้น ผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญกับธรรมชาติ ของกลุ่มผู้เรียนที่มีพื้นฐานความสนใจ ความรู้ และพัฒนาการด้านภาษาไทย ที่หลากหลายโดยจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน ใน 2 แนวทางด้วยกัน ได้แก่ การสอนภาษาไทยเพื่อการเสริมสร้างพัฒนาการ การอ่านออกเขียนได้ของผู้เรียนตามช่วงวัย และ การสลายภาวะอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้สำหรับผู้เรียนที่ประสบปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้เฉพาะ กรณี ซึ่งการสอนทั้งสองแนวทางสามารถสอนให้ได้ผลจริงด้วยการเริ่มต้นสอน และฝึกฝนให้ผู้เรียนสามารถอ่านเขียนสะกดคำแจกลูกคำได้อย่างคล่องแคล่ว

การสะกดคำแจกลูกกับการเสริมสร้างพัฒนาการอ่านออกเขียนได้ของผู้เรียน ตามช่วงวัย

วิธีการสอนอ่านเขียนแบบสะกดคำเป็นการสอนให้ผู้เรียนฝึกท่องจำ โครงสร้างของคำอันประกอบไปด้วยพยัญชนะต้น สระ ตัวสะกด และ วรรณยุกต์ รวมไปถึงการอ่านหรือการเขียนคำเหล่านั้น (สรุปความจาก สถาบันภาษาไทย, 2558: 60-61) เช่น หากจะสอนให้ผู้เรียนเขียนคำว่า ห่าน ได้ ก็สอนให้ผู้เรียนฝึกสะกดคำว่า ห่าน ตามโครงสร้างของคำว่า หอ-อา-หา-หา-นอ-หาน-หาน-ไม้เอก-ห่าน

ส่วนการสอนแจกลูกคำ นั้นเป็นการสอนให้ผู้เรียนเรียนรู้คำใหม่จากการเทียบโครงสร้างของคำที่เหมือนกัน โดยให้ฝึกอ่านและเขียนคำที่มีส่วนประกอบส่วนใหญ่เหมือนกัน มีเพียงส่วนเดียวเท่านั้นที่แตกต่างกันเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้คำที่หลากหลายขึ้น (สถาบันภาษาไทย, 2558: 61) เช่น ถ้าผู้เรียนรู้จักคำว่า แกง แล้ว ก็สอนให้ผู้เรียนนำพยัญชนะตัวอื่นมาแทนที่ในตำแหน่งพยัญชนะต้น เช่น อาจเป็น แกง แมง แพง หรือ แร่ง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า วิธีการสอนสะกดคำ และ แจกลูกคำ นั้นจะมีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่วิธีการสอนทั้งสองแบบก็เป็นวิธีการสอนอ่านเขียนภาษาไทยที่มีประสิทธิภาพและเกื้อกูลกันอยู่ ดังนั้น เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถอ่านออกเขียนได้ตามเป้าหมายการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้น จึงควรนำวิธีการสอนทั้งสองแบบมาใช้สอนควบคู่กัน โดยยึดหลักการดังต่อไปนี้

1. ไล่ระดับ ไต่ความรู้ จากง่ายไปหายาก การสอนโดยเรียงลำดับความรู้จากสิ่งที่ย่างหรือไม่มีความซับซ้อนมากนักไปสู่สิ่งที่ยากหรือมีความ ซับซ้อนมากกว่า จะช่วยให้ผู้เรียนค่อย ๆ เรียนรู้และมีทักษะความสามารถของตนเองไปเป็นลำดับขึ้นด้วยความเข้าใจที่ลึกซึ้งเนื่องจากการฝึกปฏิบัติของแต่ละลำดับขั้นของการเรียนรู้มาอย่างเพียงพอ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและเกิดกำลังใจที่จะเรียนรู้ ดังที่ ทองคุณหงส์พันธุ์ (2542: 17) กล่าวถึงข้อดีของการสอนจากง่ายไปหายากไว้ว่า ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่สิ่งที่เขาเรียนนั้นไม่ใช่สิ่งที่ยากเกินกว่าจะเรียนรู้ ไม่เบื่อหน่ายบทเรียน เกิดกำลังใจ เชื่อมั่น ศรัทธา ว่าตัวเองก็สามารถเรียนรู้ได้เหมือนผู้อื่น จึงอยากจะเรียนรู้ ต่อไป

ดังนั้น การสอนแบบไล่ระดับ ไต่ความรู้ จากง่ายไปหายาก จึงไม่เพียงแต่ช่วยในเรื่องพัฒนาการของผู้เรียนตามช่วงวัยเท่านั้น แต่ยังช่วยปลูกฝังนิสัย

รักการเรียนรู้ที่จะสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่เป็น “นักเรียนรู้ตลอดชีวิต” ให้แก่ประเทศไทยได้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ความรู้พื้นฐานที่บุคคลควร ไ้ให้รู้ ก่อนเป็นอย่างแรกก็คือ ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารภาษาไทย เพราะภาษาไทยจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน การรับรู้ข่าวสารบ้านเมืองและองค์ความรู้ในหลากหลายสาขาวิชา และแม้แต่เป็นพื้นฐานที่ดีในการเรียนรู้ภาษาอื่นต่อไป ดังนั้น ครูจึงควรให้ความสำคัญต่อการสอนให้ผู้เรียนสามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ตามเป้าหมายการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้น ซึ่งวิธีการหนึ่งที่บทความนี้ขอเสนอเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวก็คือ การสอนอ่านเขียนสะกดคำและแจกลูกคำแบบไล่ระดับ ไ้ความรู้ จากง่ายไปหายาก ดังนี้

1.1 เริ่มจากการสอนสะกดคำที่มีโครงสร้างซับซ้อนน้อย โดยเริ่มจากการสอนให้ผู้เรียนฝึกสะกดคำที่มีเพียงพยัญชนะต้นกับสระก่อน เมื่อผู้เรียนสามารถอ่านเขียนสะกดคำคำที่มีเพียงพยัญชนะต้นและสระจนคล่องแคล่วแล้ว จึงค่อยสอนคำที่มีโครงสร้างซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ เป็นต้นว่าสอนสะกดคำที่มีตัวสะกด หรือเป็นคำที่พยัญชนะต้นประสมต่อไป

1.2 เมื่อผู้เรียนสะกดคำได้อย่างคล่องแคล่วแล้ว จึงสอนแจกลูกคำควบคู่กันไปเพื่อทบทวนความรู้เดิม และเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้คำศัพท์ใหม่ไปพร้อมกัน

กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบสะกดคำและแจกลูกคำ ถ้าดำเนินการร่วมกันอย่างเป็นระบบภายใต้แนวคิด ไ้ระดับ ไ้ความรู้ จากง่ายไปหายากนี้ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญ เกิดกำลังใจ และความมั่นใจที่จะเรียนรู้ความรู้ในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

2. สอนแบบรักเดียวใจเดียว ไม่เลี้ยวไปทางอื่นการสอนอ่านเขียนสะกดคำซึ่งเป็นวิธีการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้อย่างดี ผลนั้นเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่สามารถทำได้หลายรูปแบบ ดังที่ ดังที่ สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(2558: 6) ได้ให้แนวทางการสอนอ่านเขียนสะกดคำไว้หลากหลายวิธีการด้วยกัน เช่น ในการสอนสะกดคำที่มีพยัญชนะ สระเปลี่ยนรูป และตัวสะกด อาจสอนให้ผู้เรียนสะกดว่า หอ-อะ-นอ = หัน หรือ หอ-อะ-หะ-หะ-นอ = หัน หรือ หอ-ไม้หันอากาศ-นอ = หัน การสอนอ่านคำที่มีสระลดรูป อาจสอนให้ผู้เรียนสะกดว่า ปอ-โออะ-นอ = ปน หรือ ปอ-โออะ-โอะ-โอะ-นอ = ปน หรือ ปอ-นอ = ปน และการสอนสะกดคำควบกล้ำ อาจสอนว่า ปอ-ลอ-อา = ปลา หรือ ปลอ-อา = ปลา ก็ได้ เป็นต้น ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนของผู้เรียน เนื่องจากสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียน “งง” หรือไม่เข้าใจในสิ่งที่เรียนก็คือ การที่ผู้สอนจะคนเดียวหรือสอนร่วมกันหลายคนก็ตามสอนเรื่องเดียวกันแต่ใช้แนวทางการสอนที่ต่างกัน เป็นเหตุให้ผู้เรียนเกิดความสับสนในบทเรียนได้ ผู้สอนจึงควรสอนสะกดคำโดยยึดแนวทางการสอนแบบใดแบบหนึ่งเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวตลอดการสอน เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจของผู้เรียน จนสามารถอ่านออกเขียนได้อย่างคล่องแคล่ว

3. เล่นกับความรู้อิม เพิ่มเติมความรู้ใหม่ เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนโดยการนำสิ่งที่กลุ่มผู้เรียนสนใจ ผูกพัน หรือมีความรู้รู้แต่เดิมมาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ เช่น การนำชื่อสถานที่ในท้องถิ่น ตัวการ์ตูน ตัวละคร หรือการละเล่นที่ผู้เรียนชื่นชอบมาใช้เป็นตัวอย่างในการฝึกอ่านเขียนสะกดคำ เมื่อผู้เรียนเข้าใจหลักในการสะกดคำเหล่านั้นจนสามารถอ่านเขียนได้อย่างคล่องแคล่วแล้ว จึงนำคำเหล่านั้นเป็นคำตั้งต้น

เพื่อให้ผู้เรียนหัดเขียนแจกลูกคำที่มีโครงสร้างเหมือนคำเหล่านั้นต่อไป

อย่างไรก็ตาม นอกจากผู้สอนจะ “เล่นกับความรู้เดิม” ที่ผู้เรียนคุ้นเคย สนใจ ผูกพันอยู่แต่เดิมแล้ว ในการสอนความรู้ใหม่ในระดับที่สูงหรือซับซ้อนขึ้น ผู้สอนควรสอนในลักษณะต่อยอดหรือเพิ่มเติมความรู้ใหม่นั้นจากฐานความรู้เดิมที่ผู้เรียนเคยเรียนรู้มาก่อน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปะติดปะต่อองค์ความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่าย ไม่รู้สึกสับสนหรือเห็นว่าความรู้ใหม่ที่ตนเรียนรู้นั้นยากเกินกว่าที่ตนจะรับรู้หรือเข้าใจได้ เป็นต้นว่าการสอนอ่านเขียนคำที่มีเครื่องหมายทัศนชาตกำกับ โดยต่อยอดหรือเพิ่มเติมจากฐานความรู้เดิมของผู้เรียนเรื่องการอ่านเขียนแจกลูกสะกดคำ กล่าวคือ หลังจากสอนให้ผู้เรียนฝึกสะกดคำแจกลูกคำที่มีโครงสร้างแบบพยัญชนะต้น สระ และตัวสะกด ได้อย่างคล่องแคล่ว ก็ให้ผู้เรียนลองสังเกตความเหมือนและความต่างของโครงสร้างของคำที่มีและไม่มีเครื่องหมายทัศนชาตหรือตัวการันต์กำกับ เป็นต้นว่า “พิน พันธ์ พันธุ์ พักตร์” ผู้เรียนก็จะพบว่าคำที่มีเครื่องหมายทัศนชาตกำกับนั้น จะมีโครงสร้างของคำต่างจากคำทั่วไปคือจะมีตัวพยัญชนะ หรือพยัญชนะและสระเพิ่มตามมาด้านหลังตัวสะกด ต่างจากคำทั่วไปที่มีเพียงพยัญชนะต้น สระ และตัวสะกดเท่านั้น หลังจากผู้เรียนสังเกตพบลักษณะที่แตกต่างนี้แล้ว จึงอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจหน้าที่หลักของเครื่องหมายทัศนชาตที่ทำให้ตัวอักษรที่ปรากฏเครื่องหมายทัศนชาตไม่ต้องออกเสียง เช่น พันธุ์ อ่านว่า พิน แต่ถ้าพยัญชนะที่ใส่เครื่องหมายทัศนชาต มีสระอื่นกำกับอยู่ด้วย ไม่ต้องออกทั้งเสียงของพยัญชนะตัวนั้นและสระที่ปรากฏอยู่ร่วมกัน เช่น พันธุ์ อ่านว่า พิน และในกรณีที่พยัญชนะตัวหน้าพยัญชนะที่ใส่เครื่องหมายทัศนชาตกำกับอยู่ไม่ใช่ตัวสะกด ก็ไม่ต้องออกเสียงพยัญชนะตัวหน้าด้วย เช่น พักตร์ อ่านว่า พัก เพราะ “ต” ที่อยู่หน้า “ร” ไม่ใช่ตัวสะกดผู้เรียนก็จะสามารถเข้าใจหลักการ

อ่านเขียนคำที่มีเครื่องหมายทัศนฆาตกำกับจากพื้นฐานความรู้เดิมที่ตนมีอยู่อย่างถ่องแท้ โดยไม่สับสนอีกต่อไปว่าไม่ต้องอ่านออกเสียงพยัญชนะก็ตัวในคำที่มีเครื่องหมายทัศนฆาตกำกับ

การสะกดคำแจกลูกคำเพื่อสลายภาวะอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้เฉพาะกรณี

ผู้เรียนทุกคนแม้ว่าจะอยู่ในกลุ่มหรือระดับเดียวกัน ก็เชื่อว่าทุกคนจะมีพัฒนาการการเรียนรู้ได้เท่ากันทั้งหมด ดังนั้น ถ้าเป้าหมายคือการทำให้ทุกคนเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของประเทศ มีความรู้พื้นฐานทางภาษาที่ดีพอจะใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าหรือเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต ผู้สอนก็ไม่ควรจะทอดทิ้งผู้เรียนที่มีพัฒนาการในการอ่านออกเขียนได้ช้าหรือด้อยกว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ในระดับชั้นเดียวกัน ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบอ่านเขียนสะกดคำแจกลูกคำเพื่อการแก้ไขปัญหาเฉพาะกรณีให้แก่ผู้เรียนที่มีระดับความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ด้อยกว่าผู้เรียนคนอื่นในระดับชั้นเดียวกัน โดยขอเสนอหลักการดังต่อไปนี้

1. **คัดกรอง** เป็นขั้นของการทดสอบทักษะของผู้เรียนก่อนว่ามีระดับการอ่านออกเขียนได้อยู่ในระดับใด เพื่อมองหาผู้ที่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้น

2. **ตรวจสอบปัญหา** ตรวจสอบสาเหตุที่ทำให้ผู้เรียนแต่ละคนไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ เพราะถึงแม้ว่าจะประสบปัญหาอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้เช่นเดียวกัน ก็อาจมีสาเหตุของการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ที่แตกต่างกันได้ เช่นผู้ที่อ่านคำควบกล้ำไม่ได้ บางคนเกิดจากการที่ไม่เข้าใจโครงสร้างของคำว่าคำควบกล้ำเท่านั้นมีพยัญชนะต้นสองตัว ใช้สระตัวเดียวกันร่วมกัน แต่บางคนอ่านคำควบกล้ำไม่ได้เพราะไม่สามารถออกเสียงได้ การฝึกให้ผู้เรียนทั้งสองกลุ่มนี้สามารถอ่านออกเสียงคำควบกล้ำได้อย่างมีวิธีการที่แตกต่างกัน

3. เยียวยาแก้ไขให้ตรงจุด เมื่อทราบปัญหาแล้ว ผู้สอนควรใช้วิธีการสอนอ่านเขียนแจกลูกสะกดคำที่เหมาะสมกับปัญหาของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้อย่างถูกต้อง เช่น ในกรณีที่ผู้เรียนอ่านคำควบกล้ำไม่ได้ เนื่องจากการไม่เข้าใจโครงสร้างของคำว่าคำควบกล้ำแท้ ที่มีพยัญชนะต้นสองตัว โดยใช้สระร่วมกันนั้น ต้องอ่านออกเสียงพยัญชนะต้นสองตัวนั้นพร้อมกัน (เช่น ปลา อ่านว่า ปลา) ในขณะที่คำควบกล้ำไม่แท้ นั้นมีลักษณะพิเศษคือ มีพยัญชนะต้นสองตัวเหมือนกัน แต่เวลาอ่านให้ออกเสียงพยัญชนะตัวหน้าเพียงตัวเดียว (เช่น สร้าง อ่านว่า ส้าง) หรือเปลี่ยนไปออกเสียงพยัญชนะตัวอื่นที่ไม่เกี่ยวกับพยัญชนะสองตัวนั้น (เช่น จริง อ่านว่า จิง) เมื่ออธิบายหลักการอ่านเหล่านี้ให้ผู้เรียนเข้าใจ และให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติด้วยการอ่านแบบสะกดคำจนเกิดความคล่องแคล่วแล้ว ผู้เรียนก็จะสามารถอ่านคำประเภทนี้ได้เป็นอย่างดี แต่ในกรณีที่ผู้เรียนบางคนออกเสียงคำควบกล้ำแท้ผิด เพราะไม่สามารถออกเสียงพยัญชนะต้นสองตัวพร้อมกันได้ ถ้าเป็นเช่นนี้ ผู้สอนอาจต้องใช้วิธีการฝึกให้นักเรียนเคยชินกับการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำ ด้วยการให้นักเรียนหัดออกเสียงพยัญชนะต้นและพยัญชนะควบประสมกับสระทีละตัว แต่ให้รวดเร็วและต่อเนื่องกันเช่น เสียง /กล/ ให้อ่านว่า /กะละ/ เร็ว ๆ และต่อเนื่องกัน ไม่นานนักเรียนก็จะสามารถออกเสียง /กล/ ได้ในที่สุดจากนั้นจึงให้ฝึกอ่านตามหลักการอ่านสะกดคำ เพื่อให้จำโครงสร้างของคำได้อย่างแม่นยำ และอ่านได้อย่างคล่องแคล่ว

เมื่อผู้สอนให้ความสำคัญกับผู้เรียนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมด้วยการไม่ทอดทิ้งผู้เรียนที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ที่ยังตกค้างอยู่ในชั้นเรียน แต่ใช้วิธีการคัดกรอง ตรวจสอบปัญหา และเยียวยาแก้ไขให้ตรงจุด เป้าหมายของการสร้างชาติด้วยการผลิตบุคลากรรุ่นใหม่ที่เป็นผู้ทรงความรู้ มีหัวใจรักการศึกษา และเป็น “นักเรียนรู้ตลอดชีวิต” คงเป็นเป้าหมายที่ไม่ไกลเกินเอื้อม

สอนอย่างไรให้ไม่งง ลงตัวจาก “อ่านได้” สู่อ่านเป็น”

การมีความสามารถในการอ่านได้อย่างคล่องแคล่วเป็นทักษะพื้นฐานที่จะทำให้บุคคลเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ การอ่านได้อย่างคล่องแคล่วจึงเป็นคุณสมบัติแรกที่ “นักเรียนรู้ตลอดชีวิต” จะพึงมี แต่การจะผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพออกสู่สังคมนั้น การฝึกให้บุคคลอ่านได้เพียงอย่างเดียวมันยังไม่เพียงพอ แต่จะต้องฝึกฝนให้บุคคล “อ่านเป็น” หรือรับสารเป็นอีกด้วย

การอ่านเป็น นั้นต่างจาก การอ่านได้ เนื่องจากการอ่านเป็นนั้นเป็นมากกว่าการที่ผู้อ่านสามารถรับรู้ได้ว่าตัวอักษรที่กำลังอ่านอยู่นั้นคือคำว่าอะไรหรืออ่านว่าอย่างไรเท่านั้นแต่ผู้อ่านยังต้องสามารถจับใจความหรือแนวคิดสำคัญของเรื่อง เข้าใจนัยยะความหมายแฝงที่ปรากฏในเรื่อง ตลอดจนตีความจุดประสงค์หรือเจตนาที่แท้จริงของผู้เขียนได้ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ, 2543: 83)

อย่างไรก็ตาม การฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะการอ่านในระดับในของ “การอ่านเป็น” นั้น สามารถกระทำในลักษณะต่อยอดจากการสอนให้ผู้เรียนมีทักษะของ “การอ่านได้” ได้ กล่าวคือ เมื่อสอนให้ผู้เรียนสามารถอ่านได้อย่างคล่องแคล่วด้วยวิธีการสะกดคำแจกลูกแล้ว ก็สอนให้ผู้เรียนเข้าใจเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มเสียง (กลุ่มตัวอักษร) มีสถานะเป็น “คำ” ว่าเกิดจากการที่กลุ่มเสียงหรือกลุ่มตัวอักษรนั้นเป็นกลุ่มเสียงหรือกลุ่มตัวอักษรที่มีความหมาย เมื่อผู้เรียนเข้าใจแล้วว่า “การมีความหมาย” คือเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กลุ่มเสียงหรือกลุ่มตัวอักษรมีสถานะเป็นคำ คำแต่ละคำย่อมมีความแตกต่างกันเพราะมีความหมายต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นในแง่ความหมายตรงหรือความหมายแฝง จนทำให้คำต่าง ๆ มีหน้าที่ต่างกันทั้งในระดับประโยคและย่อหน้า ความเข้าใจเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพ

ของผู้เรียนให้สามารถ “อ่านเป็น” ทั้งในลักษณะของการอ่านจับใจความและตีความได้เป็นอย่างดี

การจับใจความสำคัญของเรื่องทีอ่านได้ ถือเป็นคุณสมบัติสำคัญของการอ่านเป็น เพราะเป็นขั้นแรกที่จะทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจสาระสำคัญที่ผู้เขียนสื่อสารมายังผู้อ่านได้ ซึ่งการจะฝึกให้ผู้เรียนค้นหาใจความสำคัญของเรื่องทีอ่านได้ดี เริ่มต้นง่าย ๆ ด้วยการฝึกให้ผู้เรียนค้นหา “คำสำคัญ” หรือคำที่มีความหมายพิเศษที่เชื่อมโยงไปสู่แนวคิดสำคัญของเรื่องก่อน โดยมีข้อสังเกตที่สำคัญคือ คำเหล่านี้มักเป็นคำที่ได้รับการเน้นเป็นพิเศษด้วยการทำเป็นตัวหนา ตัวเอน หรือขีดเส้นใต้ไว้ส่วนในแง่ของความหมายนั้นจะเป็นคำที่แสดงความเป็นเหตุเป็นผลของเรื่องราวซึ่งมักจะได้รับการอธิบายขยายความเพิ่มเติมเป็นพิเศษ เพื่อเสริมความเข้าใจของผู้อ่านในเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจนขึ้น

อย่างไรก็ตาม คำสำคัญเหล่านี้มีทั้งคำที่ความหมายนัยตรงซึ่งสื่อความหมายอย่างตรงไปตรงมา และคำที่มีความหมายโดยนัยหรือความหมายแฝงบางอย่างมากกว่าความหมายตามปกติหรือความหมายนัยตรง ดังนั้น การที่ผู้เรียนจะสามารถเข้าใจความหมายของสิ่งทีอ่านได้อย่างถ่องแท้ทั้งในแง่เนื้อหาสาระ เจตนา และน้ำเสียงของผู้เขียนได้ จนสามารถประเมินค่าของสิ่งทีอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น นอกจากผู้สอนจะสอนให้ผู้เรียนสามารถอ่านได้อย่างคล่องแคล่วด้วยวิธีการสะกดคำแจกลูก เพื่อการรับสารด้วยการอ่านทีคล่องแคล่ว รวดเร็ว และราบรื่นแล้ว การสอนให้พิจารณาความแตกต่างของคำตามความหมายภายใต้บริบทเฉพาะของเรื่องทีอ่านเป็นวิธีการสำคัญทีจะทำให้ผู้เรียนสามารถพิจารณาความหมายของคำทีอ่านได้ว่ามีความหมายตรงหรือความหมายแฝง และสิ่งใดเป็นเจตนาทีแท้จริงทีผู้เขียนต้องการสื่อสารมายังผู้อ่าน

ทั้งนี้ ผู้สอนอาจเริ่มสอนให้ผู้เรียนฝึกตีความหมายของคำในข้อความหรือประโยคขนาดสั้นก่อนที่จะเพิ่มเนื้อหาให้ยาวขึ้นเป็นในระดับของย่อหน้าหรือบทความ เป็นต้นว่า อาจเริ่มให้ตีความจากประโยคที่ว่า “นกพิราบเป็นพาหนะนำโรคหลายชนิดมาสู่มนุษย์” กับ ประโยคที่ว่า “บัดนี้ เมืองของเรานกพิราบได้มาทำรังที่ปลายกระบอกปืนแล้ว” ถ้าผู้เรียนสามารถตีความได้ว่า “นกพิราบ” ในประโยคแรกนั้นมีลักษณะเป็นคำความหมายนัยตรง คือหมายถึงชื่อนกชนิดหนึ่งที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: 837) นิยามว่าเป็น “นกขนาดกลางในวงศ์ Columbidaeรูปร่างคล้ายนกเขา แต่ขนาดใหญ่กว่า ส่วนใหญ่ตัวสีเทาอมฟ้า อาศัยอยู่เป็นฝูง ทำรังแบบง่าย ๆ ตามซอกอาคารด้วยกิ่งไม้ขนาดเล็ก หากินบนพื้นดิน กินเมล็ดพืช” ดังนั้นเจตนาของผู้เขียนจึงเป็นการเตือนให้ผู้อ่านตระหนักถึงอันตรายของนกพิราบเท่านั้น ไม่มีความหมายแฝงใดใด แต่ “นกพิราบ” ในประโยคที่สองนี้นักกลับมีลักษณะที่แตกต่างไปจากประโยคแรก คือผู้เขียนไม่ได้มีเจตนาในการสื่อสารว่ามีนกพิราบมาทำรังที่ปลายกระบอกปืนโดยตรงไปตรงมาเท่านั้น เนื่องจากนกพิราบ นอกจากจะมีความหมายตรงที่หมายถึงนกชนิดหนึ่งแล้ว ยังมีความหมายโดยนัยที่หมายถึง “สันติภาพ” ได้อีกด้วย ส่วน “กระบอกปืน” นั้นก็เป็นสัญลักษณ์ที่หมายถึงสงคราม ดังนั้น การสื่อความว่าบัดนี้เมืองของเรานกพิราบได้มาทำรังที่ปลายกระบอกปืนแล้ว ย่อมมีความหมายโดยนัยที่สื่อว่าสงครามไม่มีอีกแล้วในเมืองของเรา เพราะแม้แต่กระบอกปืนก็เป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยจนนกพิราบซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ สันติภาพ สามารถมาทำรังหรือลงหลักปักฐานได้

เมื่อผู้เรียนสามารถตีความและจับใจความสำคัญของข้อความขนาดสั้นได้อย่างคล่องแคล่วแล้ว ผู้สอนจึงค่อยเพิ่มข้อความให้มีขนาดยาวในระดับของย่อหน้าหรือบทความ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกอ่านจับใจความในระดับที่ยากขึ้นต่อไป

สรุป: ภาษาไทยสอนอย่างไรให้ไม่งง ลงตัวจาก “อ่านได้” สู่อ่านเป็น”

การมีความสามารถรับสารและส่งสารได้อย่างมีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นไม่ได้หากบุคคลไม่มีคุณสมบัติของ “ผู้อ่านเป็น” หรือผู้ที่มีความสามารถในการรับสารได้อย่างมีวิจารณ์ญาณ ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ที่เขาต้องการได้ตลอดชีวิต และเมื่อมีองค์ความรู้มาก็ย่อมจะสามารถสื่อสารความคิดของตนออกมาได้อย่างชัดเจนและมีเหตุผล ดังนั้น การอ่านเป็น จึงเป็นทักษะสำคัญประการแรกที่บุคคลพึงมี

อย่างไรก็ตาม การจะฝึกให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่านถึงขั้น “อ่านเป็น” หรือสามารถจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านได้นั้น ต้องเริ่มตั้งแต่การฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านขั้นพื้นฐานคือสามารถอ่านออกเขียนได้อย่างคล่องแคล่วก่อนด้วยวิธีการจัด การเรียนการสอนแบบแจกลูกสะกดคำ จากนั้นจึงอธิบายให้นักเรียนเข้าใจลักษณะของคำที่ขึ้นอยู่กับความหมายของคำ กลุ่มเสียงหรือกลุ่มตัวอักษรจะได้ชื่อว่าเป็นคำก็เมื่อมีความหมาย และคำแต่ละคำมีความต่างก็เพราะมีความหมายต่างกัน เมื่อนักเรียนเข้าใจแล้วจึงโยงสู่เรื่องที่ของคำแต่ละประเภท ตลอดจนเรื่องกลุ่มคำ วลี และประโยคต่อไป เมื่อเข้าใจแล้วจึงฝึกฝนให้นักเรียนค่อย ๆ ทำความเข้าใจบทอ่านด้วยวิธีการค้นหาคำสำคัญ ประโยคสำคัญ แนวคิดสำคัญ และใจความสำคัญ โดยเลือกใช้การอ่านประเภทต่าง ๆ คือ การอ่านปกติ การอ่านสำรวจ การอ่านละเอียด การอ่านเร็ว และการอ่านคร่าว ๆ ตามความเหมาะสมในการฝึกอ่านแต่ละครั้งจนกลายเป็นสูตรการอ่านที่ลงตัวจาก “อ่านได้” สู่อ่านเป็น”

การสอน เป็นกิจกรรมสำคัญที่ทำให้มนุษยชาติพัฒนาสังคมของตนจนเจริญรุ่งเรืองมาได้จนกระทั่งถึงทุกวันนี้เพราะมนุษย์รู้จักการสอน เราจึง

สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างกันได้ คนรุ่นใหม่เรียนรู้สิ่งที่คนรุ่นเก่าค้นพบทั้งศิลปวิทยาการ เทคโนโลยี ประสบการณ์ หรือแม้กระทั่ง ความผิดพลาด แล้วนำสิ่งที่เรียนรู้มาเป็นบทเรียนในการพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติให้ดีขึ้น ถ้าขาดสิ่งที่เรียกว่าการสอนแล้ว องค์ความรู้และประสบการณ์จากคนรุ่นเก่าคงกลายเป็นสิ่งสูญเปล่ามนุษย์คงต้องลองผิดลองถูกตามความคิดของตนไปเรื่อย ๆ สังคมก็พัฒนาแบบเดินหน้าสามก้าว ถอยหลังสามก้าว แล้วถ้าหากเป็นเช่นนั้นจริง ๆ สังคมของเราก็คงไม่สามารถพัฒนามาจนเจริญรุ่งเรืองเช่นทุกวันนี้ได้

ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีสิ่งใดสำคัญไปกว่าการสอน องค์ความรู้มากมายจะไร้ค่า เมื่อไม่สามารถถ่ายทอดได้ วันหนึ่งก็จะสูญสลายไปตามกาลเวลา อย่างไรก็ตาม การสอนที่สำคัญที่สุดไม่ใช่การสอนให้ผู้เรียนเรียนรู้สิ่งที่คนรุ่นเก่าค้นพบแล้วแล้วเท่านั้น แต่เป็นการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเข้าถึงองค์ความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปอย่างยั่งยืนได้

ทั้งนี้ การสอนให้ผู้เรียนรู้วิธีการเข้าถึงองค์ความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเองนี้ เริ่มต้นง่าย ๆ ด้วยการสอนให้ผู้เรียนเป็นนักอ่านที่มีคุณภาพ สามารถตีความได้ จับใจความเป็น และประเมินคุณค่าของสิ่งที่อ่านได้อย่างถูกต้อง

บรรณานุกรม

ทองคำ หงส์พันธุ์. **สอนดีต้องมีหลัก: บัญญัติ 20 ประการของงานสอน.**

กรุงเทพฯ: แสงสว่างการพิมพ์, 2542.

ภาษาไทย, สถาบัน. **หลักภาษาไทย: เรื่องที่ครูภาษาไทยควรรู้.** กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ,
2558.

_____. **คำชี้แจงคู่มือการสอนอ่านเขียนโดยการแจกลูกสะกดคำ
(ฉบับร่าง).** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.**

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556.

โวหารภาพพจน์ในเพลงไทยลูกทุ่ง
ของ ชาย เมืองสิงห์

Figurative Languages in Thai Folksongs
by Chai Muangsingha

สุกัญญา คงสุน*

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์โวหารภาพพจน์ในเพลงไทยลูกทุ่งของ ชาย เมืองสิงห์ ข้อมูลสำหรับการเขียนบทความฉบับนี้ คือ เนื้อเพลงไทยลูกทุ่งที่ ชาย เมืองสิงห์ เป็นผู้ประพันธ์และขับร้อง นอกจากนี้ ยังมีเพลงที่ประพันธ์ให้นักร้องบุคคลอื่นขับร้อง และเพลงที่ผู้ประพันธ์เป็นบุคคลอื่น ตั้งแต่ปี พ.ศ.2505-พ.ศ.2522 ในการศึกษาและนำมาเขียนบทความในครั้งนี้ คัดเลือกจากเพลงที่ได้รับรางวัลและเพลงที่มีชื่อเสียง ได้รับการบันทึกแผ่นเสียงมีหลักฐานเป็นที่ปรากฏ

ผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่าเพลงไทยลูกทุ่งของ ชาย เมืองสิงห์ มีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏ จำนวน 10 ประเภท ได้แก่ โวหารภาพพจน์แบบอุปมา อุปลักษณ์ นามนัย ปฏิวาหะ ปฏิภาคพจน์ อาวัตพากย์ อติพจน์ อธิพจน์ อ้างถึง และบุคลาธิษฐาน

คำสำคัญ : โวหารภาพพจน์, เพลงไทยลูกทุ่ง

Abstract

This article aims to analyze the figurative languages using in Thai Folksongs performed by Chai Muangsingha. All the information were gathered from the lyrics of the songs that Chai Muangsingha both composed and performed, along with the songs he composed for others and the songs that others composed for him. The time frame are since 1962 to 1979 and only the songs that popular or nominated were chosen.

The study found that there are 10 figurative languages found in Chai Muangsingha folksongs namely; simile, metaphor, metonymy, oxymoron, Paradox, Synesthesia, hyperbole, over statement, allusion, and personification.

Keywords : Figurative Languages, Thai Folksongs

บทนำ

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน “เพลง” มีบทบาทมากในวิถีชีวิตของคนไทย อยู่คู่กับคนไทยมานาน เป็นเครื่องผ่อนคลายอารมณ์ความรู้สึกและตอบสนองอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกรัก โกรธ เสียใจ ดีใจ บางครั้งเพลงก็ใช้เป็นสื่อบอกถึงความรู้สึกต่าง ๆ ได้ ปัจจุบันแนวเพลงต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญที่สุดของเพลงหนึ่ง ๆ ก็คือเนื้อร้อง เนื้อร้องของเพลงที่ดีและได้รับความนิยมจะต้องใช้ภาษาที่สละสลวย สื่ออารมณ์ความรู้สึกได้ชัดเจน และมีเพลงจำนวนมากที่ใช้ภาพพจน์ (figures of speech) นำเสนอเนื้อร้อง ทำให้ผู้ฟังเห็นภาพโดยไม่ต้องกล่าวออกมาตรง ๆ ซึ่งนับว่าเป็นแง่ของภาษาไทยอย่างหนึ่งที่มีเสน่ห์ชวนให้ผู้ฟังหลงใหลและทำให้เพลงนั้นเป็นที่นิยมมากขึ้น

เพลงลูกทุ่งมีบทบาทและอยู่คู่กับคนไทยมานาน และเนื้อเพลงลูกทุ่งที่ได้รับความนิยมก็ใช้ภาษาที่สละสลวย มีการใช้ภาพพจน์เพื่อให้เกิดจินตภาพ และสื่ออารมณ์ความรู้สึกอย่างชัดเจน เพลงลูกทุ่งเป็นที่นิยมและติดหูคนไทยจนเรียกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญยิ่งของชาติ

เพลงลูกทุ่งไทยของ ชาย เมืองสิงห์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง นักร้อง-นักแต่งเพลงลูกทุ่ง ปี พ.ศ. 2538 นับว่ามีบทบาทสำคัญมากในวงการเพลงลูกทุ่งไทย ผลงานการประพันธ์เพลงของท่านทั้งแต่งเอง ร้องเอง และแต่งให้ผู้อื่นร้องมีจำนวนมากกว่า 1,000 เพลงด้วยกัน และหลายเพลงก็ได้รับรางวัลมากมาย เช่น เพลงทุกซักร้อยแปด, พ่อลูกอ่อน, ทำบุญร่วมชาติ, ลูกสาวใครหนอ, มาลัยดอกกรัก เป็นต้น

สำหรับบทความนี้ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์โวหารภาพพจน์ของ วิกากกะนันท์ (2533: 33) ซึ่งได้ให้ความหมายของภาษาภาพพจน์ว่า ภาพพจน์ (figures of speech) หมายถึงถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างใช้โวหาร ไม่กล่าว

อย่างตรงไปตรงมาทั้งนี้โดยมีเจตนาให้มีประสิทธิผลต่อความเข้าใจและความรู้สึกยิ่งขึ้นกว่าการใช้ถ้อยคำบอกเล่าตามธรรมดา โดยภาพพจน์แต่ละชนิดมีลักษณะดังนี้

1. ภาพพจน์แบบอุปมา (simile) เป็นโวหารที่เปรียบเทียบของสองสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องนำมาเปรียบกันว่าเหมือนกัน คำที่ผู้ใช้โวหารประเภทนี้ใช้ในการเปรียบเทียบ คือ คำว่า เหมือน คล้าย ดุจ ดูราว กล ประหนึ่ง เพียง ดัง ราวกับ เฉก ฯลฯ (วิภา กงกะนันทน์ 2533: 40) เช่น

“พี่เป็นผู้แพ่ เหมือน แพ้อับปาง ต้องแรมร้างหาทางไม่เจอ”

(เพลงกึ่งทองใบหยก)

จากเนื้อเพลงกึ่งทองใบหยกในท่อนนี้มีการเปรียบเทียบว่าตนเองเป็นเสมือนแพที่อับปางหรือแพที่แตก ย่อมแคว้งคว้างและไร้หนทางที่จะดำเนินต่อไป เพราะเนื้อหาในเพลงนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชายที่ผิดหวังจากความรัก เพราะหญิงที่ตนรักไปแต่งงานกับคนอื่นที่มีฐานะดีกว่าตน ดังนั้นชายผู้นี้จึงยอมเสียสละและเป็นผู้แพ่ และยอมจำนนในความพ่ายแพ้ในที่สุด เพราะเห็นว่าทั้งคู่ก็เหมาะสมกันราวกับกึ่งทองใบหยก

“หลงรักน้องอัดแน่นในอก เหมือน ตกขุมนรกหัวอกแทบพัง”

(เพลงลูกสาวใครหนอ)

จากเนื้อเพลงลูกสาวใครหนอในท่อนนี้มีการเปรียบเทียบเวลาที่คนเรามีความรัก หรือหลงรักใครสักคน มันย่อมกระวนกระวายทรมาณใจอยากพบเจออยากเห็นหน้าอยู่ตลอดเวลา มันเป็นความรู้สึกที่ตราตรึงอยู่ในหัวใจเปรียบเสมือนการตกนรกที่มันร้อนรุ่มอยู่ตลอดเวลา

2. ภาพพจน์แบบอุปลักษณ์ (Metaphor) เป็นโวหารที่เปรียบเทียบของสองสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องนำมาเปรียบเทียบกันว่าเป็นสิ่งเดียวกันหรือเท่ากันทุกประการ โดยใช้คำว่า “เป็น” “เท่า” “คือ” ในการเปรียบเทียบ (วิภา กงกะนันทน์ 2533: 33) เช่น

“เจ้าอ่อนวัยไร้มารยา เป็น หงส์อยู่ฝูงกาควรโฉน”

(เพลงแม่สื่อแม่ชัก)

จากเนื้อเพลงแม่สื่อแม่ชักในท่อนนี้จะเห็นว่าการเปรียบเทียบโดยใช้คำว่า “เป็น” มาเป็นคำเชื่อมเปรียบเทียบ และมีการเปรียบเทียบผู้หญิงที่อายุน้อยว่าไม่มีเล่ห์เหลี่ยมมารยาแต่อย่างใด ผิดกับบุคคลที่มีเล่ห์เหลี่ยม คอยแต่หลอกลวง เปรียบเป็นหงส์ที่อยู่ในฝูงกา ย่อมมีสีที่มีความแตกต่างกันมาก เพราะหงส์นั้นมีสีขาว มีความงดงาม ส่วนกานั้นมีสีดำ ไม่มีสง่าราศี

“เอาลำนาวานั้น เป็น ม่านบังต่างเรือนและหย้า”

(เพลงนาวาสวรรค์)

จากเนื้อเพลงนาวาสวรรค์ในท่อนนี้จะเห็นว่าการเปรียบเทียบโดยใช้คำว่า “เป็น” มาเป็นคำเชื่อมเปรียบเทียบ ใช้การเปรียบเทียบโดยเอาเรือมาเปรียบเป็นม่านและเป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เพลงนาวาสวรรค์นี้เป็นการใช้จินตนาการของคนแต่งเพลงที่กำลังล่องเรืออยู่ แต่อยากให้บนเรือนนั้นมีหญิงที่ตนรักอยู่ด้วย จึงเปรียบเรือเป็นม่านและบ้านเรือนซึ่งใช้เป็นที่อยู่อาศัยได้

3. ภาพพจน์แบบนามนัย (Metonymy) การใช้โวหารแบบนี้ คือการเอ่ยถึงสิ่งหนึ่งแต่ให้มีความหมายเป็นอย่างอื่น (วิภา กงกะนันทน์ 2533: 42) เช่น

“จงรักนวลสงวนตัว ระวัง ลิ่น ชายชั่วหน้าอ่อนระดวงใจ”

(เพลงร่อนอ่อนน้องติ่ม)

จากเนื้อเพลงร่อนอ่อนน้องติ่มในท่อนนี้มีการใช้คำแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสิ่งที่ต้องการเปรียบ กล่าวคือมีการใช้คำที่มีความหมายแคบให้มีความหมายกว้างขึ้น คือคำว่า “ลิ่น” ซึ่งคำว่า “ลิ่น” นี้ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1014) ได้ให้ความหมายว่าหมายถึงอวัยวะที่อยู่ในปาก มีหน้าที่กลืนอาหารให้เข้ากันแล้วส่งลงในลำคอ, ช่วยในการออกเสียง และให้รู้รส แต่คำว่า “ลิ่น” ในเนื้อเพลงนี้หมายรวมไปถึงคำพูด เป็นการตักเตือนให้รักนวลสงวนตัวและระวังคำพูดของคนให้มาก ถ้าพลาดพลั้งอาจเสียที่ได้

“ผัวเดียวไม่รักไม่เป็นไร ผัวดีไหนไม่เป็นแหล่ง เห็นทำปากแข็งแต่ใจอ่อนเปลี่ยนแปลง ที่นอน เดือนละก่हन”

(เพลงเมียพี่มีชู)

จากเนื้อเพลงเมียยอดยาหยีในท่อนนี้มีการใช้คำแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสิ่งที่ต้องการเปรียบ กล่าวคือใช้คำที่มีความหมายแคบให้มีความหมายกว้างขึ้น คือคำว่า “ที่นอน” ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 531) ให้ความหมายไว้ว่า พูก, เบาะ, เครื่องปูลาดสำหรับนอน แต่ในเพลงนี้กล่าวถึงภรรยาที่หนีตามชู้ไปแล้วสามีเกิดความคับแค้นใจและโกรธเคือง จึงต่อว่าออกมาในรูปของเนื้อเพลงว่า “เปลี่ยนแปลงที่นอนเดือนละก่हन” ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า “ที่นอน” ในที่นี้คงมีความหมายรวมไปถึงผู้ชายอื่นที่ภรรยาลักลอบได้เสียด้วย หรือเรียกว่าชายชู้นั่นเอง

4. ภาพพจน์แบบปฏิพจน์หรือปฏิภาวะ (Oxymoron) คือการนำคำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือค้ำกันมารวมกัน เพื่อให้เกิดคำซึ่งมีความหมายใหม่ หรือมีความหมายที่ให้ความรู้สึกขัดแย้ง หรือเพิ่มน้ำหนักให้แก่ความหมายของคำแรก (วิภา กงกะนันทน์ 2533: 42) เช่น

“เป็นสาวได้เพียงครึ่งหนึ่ง ถ้านึกไม่ถึงน้ำผึ้งก็ชม

(เพลงหญิงหม้าย)

จากเนื้อเพลงหญิงหม้ายในท่อนนี้มีการนำคำที่มีความหมายตรงกันข้ามมารวมกันเกิดเป็นความหมายขัด แต่มีผลพิเศษทางอารมณ์ เช่น คำว่า “น้ำผึ้งก็ชม” ความจริงแล้วถ้ากล่าวถึงน้ำผึ้ง ก็จะไม่ถึงแต่สิ่งที่มีรสหวานมาก ๆ ไม่มีรสใดเทียบรสหวานของน้ำผึ้งได้ แต่สำหรับเนื้อหาของเพลงนี้ น้ำผึ้งก็ชม มีความหมายไปถึงความรักของผู้หญิงที่ผิดหวัง เสียใจ จนต้องเป็นหญิงหม้าย ไร้ซึ่งราคาและไม่มีชายใต้อยากได้เป็นภรรยา

“สวยแยบยลยากจนแม่การศึกษา

บ้านนอกคอกนาที่จริงโสภางามตาบาดใจ”

(เพลงกาคาบพริก)

จากเนื้อเพลงกาคาบพริกในท่อนนี้ มีการนำคำที่มีความหมายตรงกันข้ามมารวมกันเกิดเป็นความหมายขัด แต่มีผลพิเศษทางอารมณ์ เช่น คำว่า “บาดใจ” ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 621)ให้ความหมายไว้ว่า เจ็บแค้น แต่ถ้าเป็นความหมายในเนื้อเพลงนี้ก็คือชื่นชมความสวยงามของผู้หญิงว่าสวยบาดใจ คือสวยถูกใจมาก ๆ นั่นเอง ไม่ได้หมายถึงความเจ็บแค้นใจ เพราะผู้หญิงสวยๆ ก็ย่อมถูกใจผู้ชายและทำให้หลงใหล หาได้ทำให้เจ็บแค้นใจแต่อย่างใด

5. ภาพพจน์แบบปฏิทรรศน์หรือปฏิกษาคพจน์ (Paradox) คือ ข้อความที่มีความหมายขัดกัน ไม่ว่าจะผู้ใช้จะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เป็นข้อความที่กล่าวถึงสิ่งที่แปลกแต่จริง หรือไม่น่าเป็นไปได้แต่เป็นไปได้แล้ว (วิภา กงกะนันทน์ 2533: 45) เช่น

“มีรักมีสุขละมีทุกข์ย้งหนัก ทีไหนมีรักละมีทุกข์ง่าย ๆ”

(เพลงทุกข์ร้อยแปด)

จากเนื้อเพลงทุกข์ร้อยแปดในท่อนนี้กล่าวถึงความรักเอาไว้ว่า “ทีไหนมีรักที่นั่นมีทุกข์” เป็นคำกล่าวที่ให้ความหมายเหมือนเป็นไปได้ แต่เป็นไปได้ กล่าวคือคำพูดนี้ใจความเหมือนมีความหมายขัดกันแต่ก็เป็น อย่างนั้น ความจริงการมีความรักเป็นสิ่งที่ดี ไม่ว่าจะจะเป็นรักกันแบบคู่รักหรือ รักแบบอื่นๆ ก็ตาม ความรักเป็นสิ่งที่สวยงามและไม่น่าจะทำให้เกิดความทุกข์ แต่สำหรับในเนื้อเพลงนี้กล่าวถึงความรักแบบคู่รัก ซึ่งบางครั้งทำให้เกิด ความทุกข์ขึ้นได้ เพราะอาจจะแอบรัก รักเขาข้างเดียว รักแล้วไม่สมหวัง ล้วน แล้วแต่เกิดความทุกข์ทั้งนั้น แม้แต่คู่รักเองบางครั้งก็มีเรื่องที่ทำให้ผิดใจกัน เพราะความรักเป็นเรื่องละเอียดอ่อนยากที่จะเข้าถึงและเข้าใจ ดังนั้นคำกล่าว ที่ว่า “ทีใดมีรักที่นั่นมีทุกข์” ถึงแม้จะมีความหมายขัดแย้งอยู่ในตัวเองแต่เป็น ความจริงที่เป็นไปได้มาทุกยุคทุกสมัยแล้ว

6. ภาพพจน์แบบอวัตพากย์ (Synesthesia) คือ การใช้คำแทนผล ของการสัมผัสที่ผิดไปจากธรรมดา เช่น รส เป็นผลของสัมผัสด้วยลิ้น กลิ่น เป็นผลสัมผัสจากจมูก การใช้โวหารแบบนี้จะใช้ข้อความ เช่น “รสของ ความสุข” โดยปกติความสุขเป็นผลสัมผัสด้วยใจ (วิภา กงกะนันทน์ 2533: 47) เช่น

“เห็นน้ำฝนหยดใส น้ำตาที่ไหลแทบทุกที คิดถึงน้องคนตีปานฉะนี้ น้องเจ้าคางหนาวใจ”

(เพลงฝนตกบ้านน้อง ฟ้าร้องบ้านพี่)

จากเนื้อเพลงฝนตกบ้านน้อง ฟ้าร้องบ้านพี่ ในท่อนนี้มีการนำคำต่างกลุ่มประสาธน์สัมผัสมาใช้ด้วยกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิผลการสื่อสารให้ดูแปลก เช่น คำว่า “หนาวใจ” สำหรับคำว่า “หนาว” น่าจะเป็นอาการที่เกิดแก่ร่างกาย แต่ในเพลงนี้ใช้คำนี้กับอาการทางใจ คือยามที่ไม่มีคู่รักมาดูแล ให้ความอบอุ่น หรือพลัดพรากจากกันไป ก็ทำให้รู้สึกเหงา เปล่าเปลี่ยว และหนาวใจได้เช่นกัน

“ไอ้แม่กาคาบพริกอย่าตักตักเลยขวัญตุตา ตัวจะดำก็หามีใจดำซ้ำ ใจดำ เมื่อไร”

(เพลงกาคาบพริก)

จากเนื้อเพลงกาคาบพริกในท่อนนี้มีการนำคำต่างกลุ่มประสาธน์สัมผัสมาใช้ด้วยกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิผลการสื่อสารให้ดูแปลก กล่าวคือ นำกลุ่มประสาธน์สัมผัสทางตา เช่น คำว่า “ดำ” มาใช้ แล้วเลือกคำอื่นมาเคียง คือคำว่า “ใจ” รวมกันเป็น “ใจดำ” เป็นลักษณะของคนที่ไม่เมตตาใจ ไม่ช่วยเหลือผู้อื่น

7. ภาพพจน์แบบอติพจน์ (Hyperbole) คือ การพูดเกินความจริง เพื่อเน้นความรู้สึก มิใช่เพื่อหลอกลวง (วิภา กงกะนั้นน 2533: 47) เช่น

“ได้ยินเสียงโห่ดังแทบเป็นบ้าฟังเพื่อคลั่งหนักหนา”

(เพลงกึ่งทองใบหยก)

จากเนื้อเพลงกึ่งทองใบหยกในท่อนนี้มีการใช้ความเปรียบที่เกินเลยมากขึ้นไป กล่าวคือเพียงแคได้ยินเสียงโห่ที่ตั้งมาจากขบวนขันหมากก็แทบจะทำให้เป็นบ้า เพื่อคลั่งได้ ความจริงอาจจะไม่ได้เป็นบ้าจริงๆอย่างที่กล่าว แต่เป็นความรู้สึกผิดหวังเสียใจที่หญิงที่ตนรักต้องมาแต่งงานกับชายอื่นที่มาทีหลัง แต่มีความพร้อมทางฐานะมากกว่าตนเอง ดังนั้นเมื่อเวลาได้ยินเสียงโห่ก็มีความรู้สึกแทบเป็นบ้าคลั่ง เป็นการกล่าวเกินจริงเพื่อเน้นให้ได้อารมณ์ความรู้สึกมากยิ่งขึ้น

**“เอากลืนแก้มที่นวลขาวของเจ้ายุพินกินแทนน้ำ
เอาวจีอันเลอล้ำฉ่ำหวานนั้นแทนข้าวปลา”**

(เพลงนาวาสวรรค์)

จากเนื้อเพลงนาวาสวรรค์ในท่อนนี้ มีการใช้ความเปรียบที่เกินเลยมากขึ้นไป กล่าวคือ เนื้อเพลงนี้เป็นการใช้จินตนาการในการแต่งเพลงได้อย่างไพเราะจับใจ ใช้เรื่องเป็นดั่งบ้านที่อยู่ร่วมกับหญิงที่ตนรัก มีการกล่าวเกินจริงก็คือ ถึงแม้ว่าล่องเรือไปแล้วไม่มีอาหารก็จะเอาแก้มของนางมากินแทนน้ำ และเอาคำพูดที่ไพเราะของนางกินต่างข้าวปลาอาหาร ในความเป็นจริงแล้วเราไม่สามารถเอาแก้มหรือคำพูดไพเราะมากินต่างอาหารได้ แต่ก็กล่าวออกมาให้ได้ความรู้สึกที่ชัดเจนขึ้น เพราะเมื่อเวลาคนเราได้อยู่กับคนที่เรารักสมความปรารถนาแล้ว ก็เป็นสิ่งที่มีความสุขที่สุด เรื่องข้าวปลาอาหารก็ไม่สำคัญแต่อย่างใด ขอเพียงมีหญิงคนรักอยู่ใกล้ ๆ ก็เพียงพอแล้ว

8. ภาพพจน์แบบอธิพจน์ (Over Statement) การใช้โวหารแบบนี้คือการพูดหรือการเขียนประหนึ่งโอ้อวด โดยมีเจตนาจะให้อ่านหรือผู้ฟังรู้สึกขื่น ต่างจาก Hyperbole ที่เจตนา คือ hyperbole มุ่งเน้นความรู้สึก

ที่จริงจัง ตัวอย่างโวหารภาพพจน์แบบอธิพจน์ (วิภา กงกชนันท์ 2533: 48)
เช่น

**“พิน่ะจนเงินทองมองความดีพี่บ้าง
จะปิดประตูหัวใจไม่ให้เข้าที่เต็มใจนอนเฝ้าทั้งทางประตูหน้าต่าง”**

(เพลงลูกสาวใครหนอ)

จากเนื้อเพลงลูกสาวใครหนอในท่อนนี้ มีการใช้ความเปรียบที่มากเกินไปจนเกิดอารมณ์ขัน กล่าวคือ ถ้าได้ครอบครองหัวใจหญิงที่ตนรัก ก็จะไปปิดประตูของหัวใจเธอไม่ให้มีใครล่วงล้ำเข้ามาได้ อีกทั้งจะนอนเฝ้าทั้งทางประตูและหน้าต่างของห้องใจ ในความเป็นจริงแล้วไม่มีใครสามารถนอนเฝ้าประตูหน้าต่างห้องหัวใจได้ ทำได้แค่ดูแล เอาใจใส่ ให้ความรัก ความอบอุ่นกับคนที่เรารักก็เปรียบเสมือนเป็นการปิดประตูห้องใจไม่ให้คนอื่นล่วงล้ำเข้ามาได้แล้ว แต่สำหรับเนื้อหาในเพลงนี้กล่าวเกินจริงจนทำให้ผู้ฟังยิ้มได้ คือ ขบขันในความน่ารัก ความตั้งใจที่จะคอยดูแลหญิงคนรัก จนต้องปิดประตูหัวใจของเธอแล้วยังนอนเฝ้าทั้งทางประตูและหน้าต่างอีก

**“ถ้าน้องทำโกรธทำชิงบึ้งตึงกับพี่วันใด
พี่ก็จะโดดกองไฟให้มันตายไปเสียวน้องยา”**

(เพลงบ้านเรือนเคียงกัน)

จากเนื้อเพลงบ้านเรือนเคียงกันในท่อนนี้ มีการใช้ความเปรียบที่มากเกินไปจนเกิดอารมณ์ขัน กล่าวคือ ถ้าหากว่าผู้หญิงที่ตนหลงรักอยู่ มีกิริยาท่าทางที่บึ้งตึงใส่ ก็จะไปโดดกองไฟให้ตายไปต่อหน้าต่อตา ในความเป็นจริงเมื่อเขาบึ้งตึงกับเราจริง ๆ เราก็ไม่สามารถที่จะโดดกองไฟได้ เพราะสัญชาตญาณความเป็นมนุษย์ก็ต้องเกรงกลัวต่อความตายทั้งนั้น เพียงแต่

กล่าวออกมาเพื่อให้ได้ความรู้สึก และเป็นการเรียกร้องความสนใจกับผู้หญิงที่ตนหลงรักอยู่ว่าอย่าทำข้างตั้ง ถ้าไม่ยอมให้โตดกองไฟตาย ก็เป็นความน่ารักอย่างหนึ่งในแง่มุมของความรัก

9. ภาพพจน์แบบอ้างอิง (Allusion) หรือปฏิรูปพจน์ เป็นการใช้ข้อความที่ดัดแปลงมาจากข้อความอันเป็นที่รู้จักกันดี เช่น วาตะของนักปราชญ์ กวี หรือสุภาชิต คำพังเพย หรือผลงานของผู้อื่น (วิภา กงกะนันทน์ 2533: 49) เช่น

“แรกพบสบตาก็จพาหัวใจไหวหวั่น ถึงเก็บมาฝั้นประหนึ่งตั้ง
ตั้งอิเหนาคลั่งบุษบา”

(เพลงตุ๊กตาจำ)

จากเนื้อเพลงตุ๊กตาจำในท่อนนี้มีการอ้างอิง กล่าวถึงตัวละครในเรื่องอิเหนา คือกล่าวถึงทั้งอิเหนาและบุษบาซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่อง แล้วนำมาเปรียบเทียบกับความรักที่ตนกำลังประสบอยู่ ซึ่งหลงไหลคลั่งไคล้เหมือนกับอิเหนาหลงรักบุษบา

“ชอบเสียงของชาย เมืองสิงห์ ผู้หญิงชอบแม่ศรีผ่อง ไฉยสุรพลก็ตาย
สินวลเป็นหม้าย ยังตั้งได้เป็นกอง”

(เพลงชะทิงนองนอย)

จากเนื้อเพลงชะทิงนองนอยในท่อนนี้มีการกล่าวอ้างอิงถึงนักร้องลูกทุ่งคือ ชาย เมืองสิงห์, แม่ศรีผ่อง (ผ่องศรี วรนุช), สุรพล สมบัติเจริญ และสินวล ซึ่งเป็นภรรยาของครูสุรพล สมบัติเจริญ เป็นการกล่าวถึงนักร้องลูกทุ่งที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักในสมัยนั้น

10. ภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐาน (Personification) เป็นการสร้างภาษาให้มีชีวิตโดยการนำคำกิริยาอาการของมนุษย์ไปใช้ในประธานที่ไม่ใช่มนุษย์เพื่อทำให้สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ดูมีชีวิต (กุหลาบ 2542: 68) เช่น

“ โอ๊ย กลัวแล้ว ตายแล้ว กลัวแล้วเจ้าข้า
ความทุกข์เจ้าข้าเวทนาลูกบ้าง”

(เพลงทุกข์ร้อยแปด)

จากเนื้อเพลงทุกข์ร้อยแปดในท่อนนี้ จะเห็นว่ามีการสร้างภาษาให้มีชีวิต โดยการนำคำกิริยาอาการของมนุษย์ไปใช้ในประธานที่มีไม่ใช่มนุษย์ เพื่อทำให้สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ดูมีชีวิตขึ้น เช่น ความทุกข์เป็นสิ่งที่เป็นามธรรม ไม่มีชีวิต จับต้องไม่ได้ แต่เราสามารถรู้สึกได้ ในเนื้อเพลงท่อนนี้เหมือนกับจะให้ความทุกข์มีกิริยาอาการเหมือนมนุษย์ และกำหนดให้เป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว สันเกตว่ามีการใช้คำว่า “เจ้าข้า” และ “เจ้าข้า” ซึ่งเป็นคำของผู้น่อยรับคำของผู้ใหญ่ และเป็นคำที่ผู้หญิงใช้เรียกหรือขานรับผู้ใหญ่อย่างสุภาพ ตามลำดับ

“ดินฟ้าเหี่ยมโหดโกรธเคืองเกลียดชัง ไม่สงสารลูกช้างโถช่างกระไร”

(เพลงทุกข์ร้อยแปด)

จากเนื้อเพลงทุกข์ร้อยแปดในท่อนนี้ จะเห็นว่ามีการสร้างภาษาให้มีชีวิต โดยการนำคำกิริยาอาการของมนุษย์ไปใช้ในประธานที่มีไม่ใช่มนุษย์ เพื่อทำให้สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ดูมีชีวิตขึ้น เช่น มีการกำหนดให้ดินฟ้ามีความเหี่ยมโหด และโกรธชังพวกมนุษย์ เสมือนหนึ่งว่าเป็นมนุษย์ที่ย่อมจะมีความรู้สึก รัก โกรธ หลง แต่ในความเป็นจริงแล้วดินฟ้าไม่สามารถที่จะมีความเหี่ยมโหด หรือแสดงอาการโกรธ เกลียดใครได้เลย

สรุป

โวหารภาพพจน์ในเพลงไทยลูกทุ่งของ ชาย เมืองสิงห์ นับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งที่ทำให้เพลงได้รับความนิยม เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เพราะโวหารภาพพจน์ทำให้ผู้ฟังเกิดจินตภาพ และมีความรู้สึกที่คล้อยตามอารมณ์เพลง จนทำให้ ชาย เมืองสิงห์ ได้เป็นศิลปินแห่งชาติ

นายสมเศียร พานทอง หรือที่รู้จักกันดีในนาม ชาย เมืองสิงห์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง นักร้อง-นักแต่งเพลงลูกทุ่ง ปีพ.ศ. 2538 เป็นนักร้องที่มีลีลาการร้องเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง และแต่งเพลงได้เหมือนน้ำตกที่ไหลพร่างพรูจากหน้าผาไม่มีวันเหือดแห้ง เพลงลูกทุ่งที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ ชาย เมืองสิงห์ คือ “เพลงมาลัยดอกกรัก” ได้ประพันธ์เพลงลูกทุ่งทั้งที่ขับร้องเองและประพันธ์ให้ผู้อื่นร้องมากกว่า 1,000 เพลง ซึ่งล้วนแต่เป็นเพลงติดอันดับยอดนิยมเกือบทั้งสิ้น เพลงลูกทุ่งของท่านจะมีเสน่ห์และแสดงความเป็นลูกทุ่งที่ชัดเจนเป็นเอกลักษณ์ด้วยการผสมผสานเสียงดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้าน กลายเป็นเพลงลูกผสมพันทางที่ฟังสนุกสนานกลมกลืนได้อย่างไพเราะ ด้วยความเป็นอัจฉริยะและความรู้ความสามารถของท่าน ทำให้ได้รับการขนานนามให้เป็น “ลูกทุ่งสามสมัย” คือ คงความยอดนิยมไว้ได้ทุกยุคทุกสมัย ท่านได้รับรางวัลเกียรติคุณในฐานะศิลปินดีเด่นหลายรางวัล มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ยอมรับในวงการลูกทุ่ง และทำให้เพลงลูกทุ่งเป็นที่นิยมจนเรียกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญยิ่งของชาติ

บรรณานุกรม

“ประวัติเพลงลูกทุ่ง.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.Kids.mweb.co.th/learning> 2545. สืบค้น 20 ธันวาคม 2549.

วิภา กงกะนันทน์. **วรรณคดีศึกษา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2533.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**.

กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, 2546.

ชีวิตสอนชีวิต : ศิลปะการสร้างอารมณ์สะเทือนใจ
ในวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพล
จากรามเกียรติ์

Learn Life Through Life :
The Art of Creating a Deeply
Moved Emotion
In The Didactic Literature
Influenced by Ramayana

อาทิตย์ ตรุณัยธร*

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บทคัดย่อ

วรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากเรื่องรามเกียรติ์ ทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ ทศรถสอนพระราม พาลีสอนน้อง พิเภกสอนเบญจกาย และทศกัณฐ์สอนน้อง นอกจากนี้จะมีความน่าสนใจในประเด็นเนื้อหาการสอนสำหรับบุคคลหลากหลายสถานภาพในสังคมแล้ว ยังมีความน่าสนใจในด้านกลวิธีการสอนที่แตกต่างจากวรรณกรรมคำสอนเรื่องอื่น ๆ เพราะกวีได้สืบสร้างลักษณะทางวรรณศิลป์โดยใช้ศิลปะการสร้างอารมณ์สะท้อนใจเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิตของตัวละครหลักมาเป็นบทเรียนสำหรับชีวิตของตัวละครอื่น รวมทั้งชีวิตของผู้อ่าน การสั่งสอนที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ จึงมิใช่เป็นเพียงแค่การถ่ายทอดคำสอนการประพฤติปฏิบัติตนของบุคคลสถานภาพต่าง ๆ ตามที่ได้รับปลูกฝังและถ่ายทอดสืบมาจากอดีต หากยังเป็นการถอดถ่ายบทเรียนชีวิตที่คนหนึ่งสอนให้แก่อีกหนึ่งด้วยความรักและความปรารถนาดีอีกด้วย

Abstract

The 4 didactic literatures which got the influence from Ramayana are Dasharatha teaches Rama, Vali teaches his brother, Pipek teaches Benyakai and Ravana teaches his brother. Besides teaching the moral lessons to various social classes people, these literature pieces also presented the interesting teaching style that are different from others didactic literatures. The poet portrayed the stories using poetic devices to create the deeply moved emotion, in order to use the major characters' lives and experiences as moral lessons for other characters, as well as the readers. The moral lessons in the Ramayana influenced these didactic literatures, especially during Ratanakosin Era, not only showed the moral lesson concerning the way to behave for people in the different social classes and values but also portrayed how one character teaches another character life lessons and experiences with good intention.

บทนำ

วรรณคดีเป็นศิลปะที่สร้างขึ้นจากอารมณ์สะท้อนใจ และแสดงออก ด้วยกลวิธีการประพันธ์ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสำเร็จอารมณ์ (กุสุมา รักษมณี 2549 : 200) ตลอดจนสามารถรับรู้ถึงอารมณ์สะท้อนใจที่ก่อต้องการนำเสนอได้ วรรณคดีจึงผูกติดอยู่กับอารมณ์สะท้อนใจอย่างไม่สามารถแยกออกจากกัน และเป็นหัวใจของการสร้างสรรค์งานวรรณคดี อันส่งผลต่อเนื้อหาให้การศึกษาเรื่องอารมณ์สะท้อนใจ เป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาวรรณคดีตามไปด้วย

ในบรรดาอารมณ์สะท้อนใจที่มีมากมายหลากหลายนั้น อารมณ์โศกเป็นอารมณ์ที่ตราตรึงผู้เสพงานศิลปะได้มากที่สุดอารมณ์หนึ่ง ทั้งยังมีความเป็นอมตะและเป็นสากล (นัทธนัย ประสานนาม 2551 : 28) ทั้งนี้อาจเป็นดังที่ เจตนา นาควัชระ (2542 : 71-77) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า อารมณ์โศกเป็นอารมณ์สามัญของมนุษยชาติ และมนุษย์ทุกคนก็พร้อมที่จะรับความทุกข์ระทมจากอารมณ์โศกที่มาจากศิลปะอันประณีต ผู้ดูหรือผู้อ่านมักเอาตัวเองไปผูกพันกับชะตากรรมของตัวละคร ความรู้สึกร่วมซึ่งมักจะเป็นไปในรูปของความเห็นอกเห็นใจ จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของอารมณ์โศก ดังนั้นอารมณ์โศกจึงเป็นอารมณ์แห่งสุนทรียะซึ่งเป็นเรื่องทีละเอียดอ่อนจะต้องบรรจงสร้างขึ้นด้วยความประณีตและลึกซึ้ง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้เมื่อกวีสบช่องหรือมีโอกาสในการสร้างสรรค์งานวรรณคดีแล้ว ก็มักจะบรรจงใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ต่าง ๆ เพื่อสร้างอารมณ์โศกขึ้นในใจของผู้อ่าน จนเกิดเป็นขนบ กวีโวหารประเภทหนึ่งของวรรณคดีไทย คือ สัลลาปังควิสัย ซึ่งในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ของไทยนั้น มีการให้ความสำคัญกับบทพรรณนาอารมณ์โศกมากที่สุดเมื่อเทียบกับบทที่มีเนื้อความแสดงอารมณ์อื่น ๆ (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต และ สุจิตรา จงสถิตวัฒนา

2542 : 177) แม้แต่วรรณกรรมบางประเภท อาทิ วรรณกรรมคำสอนที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างความสำเร็จอารมณ์ เพราะ“*มิได้มีความมุ่งหมายให้เกิดรส*” (กุสุมา รักษาภรณ์ 2549 : 215) หากแต่ต้องการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ค่านิยมในการปฏิบัติประพฤติดนในสังคม ก็พบว่ามีความพยายามของกวีที่จะใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ในการสร้างอารมณ์สะท้อนใจ ดังจะเห็นตัวอย่างได้จาก วรรณกรรมคำสอนกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ ซึ่งมีการใช้นำเหตุการณ์และตัวละครต่าง ๆ มาสร้างสรรค์เป็นวรรณกรรมคำสอน

ความสัมพันธ์ระหว่างรามเกียรติ์กับวรรณกรรมคำสอน

รามเกียรติ์ หรือ นิทานเรื่องพระราม ได้รับเค้าโครงเรื่องมาจากมหากาพย์รามายณะของอินเดีย ซึ่งมีอายุยาวนานกว่า 2,000 ปี และยังเป็นบ่อเกิดของศิลปะไทยอีกหลายแขนง ทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม นาฏกรรม วรรณกรรม ตลอดจนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความคิด ความเชื่อ ตลอดจนวัฒนธรรมการเมือง การปกครองของไทยอย่างแนบแน่น ดังนั้นรามเกียรติ์จึงกลายมาเป็นวรรณกรรมประจำชาติ และเป็นเครื่องประดับพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ไทยสืบต่อมา

จากการสำรวจข้อมูลวรรณกรรมเกี่ยวกับรามเกียรติ์ทำให้พบว่า มีวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์กลุ่มหนึ่ง ที่ไม่ได้ถูกแต่งขึ้นด้วยเหตุผลทางด้านความบันเทิงเหมือนกับสำนวนส่วนใหญ่ คือ กลุ่มวรรณกรรมคำสอน ซึ่งเป็นวรรณกรรมขนาดสั้น และมีผู้แต่งขึ้นหลายสำนวนหลายรูปแบบคำประพันธ์ มีลักษณะการแต่งโดยให้ตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ตัวหนึ่งเป็นผู้กล่าวสั่งสอนตัวละครอีกตัวหนึ่ง และเน้นที่ไวยากรณ์การสั่งสอนหลักจริยปฏิบัติต่าง ๆ มากกว่าการดำเนินเรื่องเชิงนิทาน ซึ่งจากการเก็บข้อมูลพบว่ามี 4 เรื่อง คือ

ทศรถสอนพระราม พาลีสอนน้อง พิเภกสอนเบญจกาย และทศกัณฐ์สอนน้อง
ดังมีรายละเอียดโดยสังเขปต่อไปนี้

1. ทศรถสอนพระราม

ทศรถสอนพระราม เป็นวรรณกรรมคำสอนซึ่งมีที่มาจากรามเกียรติ์ โดยจับเหตุการณ์ตอนท้าวทศรถ กษัตริย์องค์ที่ 3 แห่งกรุงอโยธยา คิดสละราชสมบัติ และจะจัดพิธีราชาภิเษกให้พระราม พระโอรสซึ่งเป็นรัชทายาทครองราชย์แทน ท้าวทศรถจึงเรียกพระรามมาอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับราชวัตรที่พระมหากษัตริย์พึงปฏิบัติต่อเสนาอำมาตย์และราษฎร ซึ่งวรรณกรรมเรื่องทศรถสอนพระราม ฉบับที่แพร่หลายและเป็นที่ยุติกันดี คือ โคลงทศรถสอนพระราม พระราชนิพนธ์ ใน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นโคลงสี่สุภาพ จำนวน 12 บท

โคลงทศรถสอนพระรามนี้ เป็น “คำสอนเกี่ยวกับหลักปฏิบัติอันดีงามเหมาะสมที่พระมหา กษัตริย์ควรทรงยึดมั่นและนำมาใช้ในการปกครองอาณาประชาราษฎร์” (ศรวณีย์ สรรคบุรานุรักษ์ 2553 : 184) ซึ่งให้เห็นพระราชปณิธานของพระมหากษัตริย์อย่างน่าสนใจยิ่ง เพราะเปรียบเหมือนข้อกำหนดหรือพระราชสัญญาประชาคม ที่สะท้อนให้เห็นความจริงใจของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อราษฎรและบ้านเมือง มิได้เป็นเพียงพระมหากษัตริย์ที่กำหนดตามลัทธิเทวราชาเท่านั้น (พระมหาอำนาจ มหาวีโร 2544)

2. พาลีสอนน้อง

พาลีสอนน้อง เป็นวรรณกรรมคำสอนเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติสำหรับขุนนางหรือข้าราชการ ที่มีต่อพระมหากษัตริย์ และการปฏิบัติราชการ โดยมีที่มาจากรามเกียรติ์ในตอนพาลีจะสิ้นชีวิตด้วยศรของพระราม

ได้สั่งความสั่งสอนสุครีพและองคต ให้คำนึงถึงหน้าที่ของเสวกามาตย์ และข้อควรปฏิบัติตนในการรับราชการ ซึ่ง “เหตุการณ์ตอนพาลีสอนสุครีพในเรื่องรามเกียรติ์ เป็นตอนหนึ่งที่กวีไทยนิยมนำมาเป็นโครงเรื่องในโลกนิติสำหรับสอนขุนนางผู้รับใช้ใกล้ชิดพระมหากษัตริย์ จึงปรากฏมีเรื่องพาลีสอนน้องหลายฉบับ” (มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ 2547 : 218) เช่น โคลงพาลีสอนน้อง พระราชนิพนธ์ พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ฉันทพาลีสอนน้อง ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง จารึกไว้ ณ คราวปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส ค่ำกลอนสุภาชีวิตเรื่องพาลีสอนน้อง ของ พระธรรมศาสตร์ (ศุข) พาลีสอนน้อง ค่ำกลอน ของ นายนรินทร์ธิเบศ พระมหายศรา และพระมหาสุนทรากาพย์ยานีเรื่องพาลีสอนน้อง ซึ่งไม่ปรากฏนาม ผู้แต่ง และพาลีสอนน้อง ค่ำกลอน ฉบับท้องถิ่นภาคใต้ เป็นต้น

สำหรับเนื้อเรื่องพาลีสอนน้อง เริ่มด้วยการกล่าวถึงพาลีเรียกสุครีพและองคตมาหาก่อนสิ้นชีวิต แล้วสั่งสอนทั้งสองให้ฝากตัวแก่พระรามและปฏิบัติต่อพระรามด้วยความจงรักภักดี แล้วจบด้วยการกล่าวถึง คำสอนของพาลีเป็นสิ่งที่โลกจะสรรเสริญ ทั้งนี้ผู้ตั้งข้อสังเกตว่า เนื้อหาคำสอนของพาลีสอนน้องนั้น น่าจะมีที่มาหลัก 2 แหล่ง คือ โลกนิติ ในส่วนที่เป็นคำสอนเรื่องความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เป็นหลัก และวิฐุรบัณฑิตชาตก ในส่วนที่เป็นคำสอนเรื่องความซื่อสัตย์ของขุนนาง (มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ 2547 : 219)

3. พิเภกสอนเบญจกาย

พิเภกสอนเบญจกาย เป็นวรรณกรรมคำสอนเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติสำหรับสตรีในการดำรงชีวิตครองตนอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องตามแบบแผนปราศจากผู้คนติฉินนินทา โดยมีที่มาจากรามเกียรติ์ในตอนพิเภกถูกทศกัณฐ์

ขับออกจากกรุงลงกา เนื่องจากทำนายฝันว่าทศกัณฐ์จะพ่ายแพ้แก่พระราม และให้คันทาสีตาไปเสีย ก่อนพิเภกจะออกเดินทาง จึงได้เข้ามาลานางตรีศูญา และอบรมสั่งสอนนางเบญกายเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนและการครองตน ของสตรีที่ดี ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลฉบับพิมพ์พบ 2 ส่วนวน คือ พิเภกสอนเบญกาย ของ พระธรรมศาสตร์ (ศุข) และ พิเภกสอนบุตร ของ มหิดลชาว์หน้า

สิ่งที่น่าสังเกตระหว่างพิเภกสอนเบญกาย กับ พิเภกสอนบุตร ก็คือ วรรณกรรมคำสอนทั้งสองส่วนนี้ มีโครงเรื่องและเนื้อหาคำสอน ใกล้เคียงกันมาก กล่าวคือ เริ่มจากการเกริ่นนำว่า พิเภกที่ถูกทศกัณฐ์ขับออกจากวัง จึงกลับมาเก็บข้าวของและลาลูกเมียที่ปราสาทของตน พร้อมสั่งสอน นางเบญกายเกี่ยวกับข้อควรประพฤติปฏิบัติตนของสตรี และปิดเรื่องด้วย กล่าววาทพิเภกล่าลานางตรีศูญาและนางเบญกายแล้ว ได้ทำนายว่ากรุงลงกา จะถึงกาลวิบัติ และเมื่อได้ฤกษ์ตีสิบเอ็ด พิเภกก็แต่งตัวและเหาะจากปราสาท มาที่หน้าพลับพลาของพระราม นอกจากโครงเรื่อง เนื้อเรื่อง ตลอดจน คำสอนจะเหมือนกันแล้ว แม้แต่การใช้ภาษาลีลาโวหารต่าง ๆ ก็มีความเหมือนกันมาก จนอาจจะเรียกได้ว่าเป็นลักษณะของการ “เกลากลอน”

4. ทศกัณฐ์สอนน้อง

ทศกัณฐ์สอนน้อง เป็นวรรณกรรมคำสอนเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติ สำหรับข้าราชการที่มีต่อพระมหากษัตริย์ และการปฏิบัติราชการ โดยมีที่มาจากรามเกียรติ์ในตอนที่ทศกัณฐ์ถูกศรพระรามใกล้จะสิ้นชีวิต จึงได้เรียกพิเภกเข้ามาและอบรมสั่งสอนให้คำนึงถึงหน้าที่ของเสวกามาตย์ และข้อควรปฏิบัติตนในการรับราชการ เพื่อรับใช้พระรามซึ่งเป็นพระนารายณ์อวตาร ซึ่งจากการเก็บข้อมูลฉบับพิมพ์ พบเพียง 1 ส่วนวน คือ ทศกัณฐ์สอนน้อง

ซึ่งไม่ปรากฏนามผู้แต่ง ตีพิมพ์ในหนังสือรวมสุภาสิตเก่า โดยโครงการอนุรักษ์ตำราเก่า สำนักพิมพ์บัณฑิตสยาม เมื่อ พ.ศ.2545 แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนเพลงยาว

ทศกัณฐ์สอนน้อง เป็นการนำเสนอเรื่องราวของทศกัณฐ์ที่สังเวยและสังเวยพิเภกผู้เป็นน้องชาย ก่อนที่ตนเองจะสิ้นชีวิตด้วยศรของพระราม โดยเริ่มต้นเรื่องด้วยการปูพื้นประวัติความเป็นมาของทศกัณฐ์ และกล่าวถึงตอนทศกัณฐ์ต้องศรพรหมมาสเตอร์ของพระราม และเห็นภาพพระรามเป็นพระนารายณ์สี่กร จึงขอขมาและขอส่งนางสีดาคืน ทศกัณฐ์ยอมรับความผิดพร้อมสังเวยและสังเวยพิเภกถึงการประพาศปฏิบัติทั้งในฐานะข้าราชการของพระราม หลังจากสังเวยแล้ว ทศกัณฐ์ก็ขอฝากพิเภกกับพระราม และยกบ้านเมืองให้พระรามดูแล พระรามยกโทษและอโหสิกรรมให้ทศกัณฐ์ จากนั้นหนุมานก็ขี้ตังใจทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์สิ้นชีวิตไปเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ ในตอนท้ายเรื่อง ผู้แต่งก็ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการแต่งและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในการปฏิบัติตามคำสอน มีการถ่อมตนเรื่องฝีมือการประพันธ์ แต่ไม่ได้ระบุชื่อผู้แต่ง ดังข้อความต่อไปนี้

อย่าว่าอ้างอวดประกวดชื่อ	รักหนังสือดอกหนาจาอย่าสงสัย
ทั้งแกเฒ่าเปล่าอยู่ไม่รู้อะไร	ทำอะไรก็ได้ให้รำคาญ
คิดยินดีที่ท่านมีโรงพิมพ์ขึ้น	ดูครีกครื้นถิ่นประเทศเขตสถาน
จึงคิดใคร่ช่วยประกอบให้ชอบการ	แก่ผู้อ่านที่อยากได้ในคำกลอน
ทั้งจะใคร่ได้ผลประโยชน์บ้าง	แต่ผู้จ้างยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน
ขอบเรื่องอะไรเชิญมาอย่าอาวรณ์	จะลงพิมพ์ให้เป็นกลอนทุกเรื่องไป
เชิญมาหาข้าพเจ้าจะคิดจัด	ให้แจ่มชัดข้อสันที่สงสัย
กลอนใดขัดจะให้ขัดทุกเรื่องไป	ขอภัยเกิดไม่หลอกบอกจริงเอย

(ทศกัณฐ์สอนน้อง)

หากพิจารณาข้อความสำคัญที่จะทำให้พอสันนิษฐานอายุของวรรณกรรมคำสอนเรื่องนี้ได้ ก็คือ การกล่าวถึงมีการตั้งโรงพิมพ์ขึ้นในประเทศไทย ดังข้อความว่า “คิดยินดีที่ท่านมีโรงพิมพ์ขึ้น *คูริกครีนถิ่นประเทศเขตสถาน*” ก็น่าจะสันนิษฐานได้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยหมอบรัดเลย์ได้ตั้งโรงพิมพ์มิชชันนารีขึ้นในเมืองไทยในปี พ.ศ. 2379 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตั้งโรงพิมพ์ขึ้นในวัดบวรนิเวศวิหาร ขณะยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จเจ้าฟ้ามงกุฎ และยังทรงผนวชอยู่ราวประมาณปี พ.ศ. 2385 ทรงตั้งโรงพิมพ์อักษรพิมพ์การขึ้นในพระบรมมหาราชวังเมื่อครองราชย์แล้วในปี พ.ศ. 2394 หลังจากนั้นก็ได้มีคนอื่นๆ จัดตั้งโรงพิมพ์ขึ้นมาตามลำดับเพื่อพิมพ์หนังสือพิมพ์ และพิมพ์งานทั่วไปแข่งขันกับหมอบรัดเลย์

ชีวิตสอนชีวิตกับกลวิธีการสร้างอารมณ์สะท้อนใจ

ด้วยเหตุที่วรรณกรรมคำสอนเป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อจะใช้สั่งสอนอบรมศีลธรรมจรรยา และข้อประพฤติปฏิบัติอันดีงาม ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับชีวิต ให้แก่ผู้อ่านเป็นประการสำคัญ (ปัญญา บริสุทธิ์ 2542 : 7) จึงทำให้วรรณกรรมประเภทนี้ได้รับการประเมินค่าว่าไม่ได้มุ่งเน้นรสทางวรรณคดี เพราะไม่มีการดำเนินเรื่อง แม้วรรณกรรมคำสอนบางเรื่องจะมีตัวละคร เพราะมีการหยิบยืมสถานการณ์ ตัวละครตลอดทั้งคำสอน จากวรรณกรรมเรื่องอื่นมาสร้างสรรค์ใหม่ในรูปแบบเฉพาะกิจ เช่น กฤษณาสอนน้อง กรุงพาดสอนอุษา รวมถึงวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลรามเกียรติ์ เช่น โคลงทศรถสอนพระราม โคลงพาลีสอนน้อง ที่แต่งขึ้นในสมัยอยุธยาก็เป็นเพียงการ “อาศัยปากของตัวละครเพื่อแสดงสุภาพดีเท่านั้น” (กุสุมา รักขมณี 2549 : 215-216)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ที่เกิดขึ้นในยุคหลัง ช่วงประมาณรัชกาลที่ 3 – 5 ก็จะพบว่ามีการพัฒนาการบางประการที่แตกต่างไป กล่าวคือ กวีได้พยายามสร้างอารมณ์สะท้อนใจสอดแทรกเข้าไปในผลงานของตนด้วย โดยพยายามก้าวข้าม “การอาศัยปากตัวละครเพื่อแสดงสภาวะจิต” ไปสู่การสั่งสอนในฐานะประสบการณ์ชีวิต โดยตัวละครผู้สอนได้ถูกกวีขบขันให้เห็นถึงความมีชีวิตจิตใจ การได้เผชิญโลกและชีวิตมาอย่างเขี้ยวกรำ ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงความรักและความห่วงใยที่ตัวละครผู้สอนมีให้แก่ตัวละครผู้ถูกสอน ยังผลให้วรรณกรรมคำสอนเกิดความสะท้อนใจและสร้างความซาบซึ้งให้แก่ผู้อ่านมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากวิเคราะห์เรื่องศิลปะการสร้างอารมณ์สะท้อนใจในวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ พบว่ากวีได้ใช้กลวิธีการนำเสนอต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การเลือกสรรเหตุการณ์และตัวละครมานำเสนอเป็นวรรณกรรมคำสอน

การนำเรื่องราวหรือวรรณกรรมที่กวีมีความประทับใจมาผลิตซ้ำในรูปแบบต่าง ๆ นั้นนับว่าเป็นวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์อย่างหนึ่งของคนไทย ดังนั้นเมื่อกวีได้อ่านหรือรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับรามเกียรติ์และเกิดความประทับใจ ก็ย่อมมีความต้องการที่จะนำเสนอซ้ำหรือนำเสนอใหม่ในมุมมองหรือประเด็นที่ตนเองสนใจ ทำให้เกิดกลุ่มวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ขึ้น

จากการเปรียบเทียบระหว่างวรรณกรรมเรื่องทศรถสอนพระราม พาลีสอนน้อง พิเภกสอนเบญจกาย และทศกัณฐ์สอนน้อง กับบทละครพระราชานิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งเป็นฉบับที่มี

ความสมบูรณ์มากที่สุด พบว่า ผู้แต่งมีวิธีการแต่งวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากเรื่องรามเกียรติ์ 2 วิธี คือ วิธีแรก คือ เหตุการณ์ในวรรณกรรมต้นเรื่องนั้นมีการสั่งสอนอยู่แล้ว ผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนได้นำมาแต่งขยายความหรือแต่งเพิ่มเติม ได้แก่ เรื่องทศรถสอนพระราม และพาลีสอนน้องกับ วิธีสอง เหตุการณ์ในวรรณกรรมต้นเรื่องไม่ปรากฏว่ามีการสั่งสอน แต่ผู้แต่งวรรณกรรมคำสอนได้สร้างคำสอนขึ้นมาเอง ได้แก่ เรื่องพิเภกสอนเบญจกาย และทศกัณฐ์สอนน้อง ซึ่งเป็นที่น่าหาคำตอบต่อไปว่า เหตุใดกวีจึงเลือกหยิบเหตุการณ์และตัวละครเหล่านั้นมาสร้างสรรค์ใหม่เป็นวรรณกรรมคำสอน

1.1 เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการสั่งสอน

หากวิเคราะห์ด้านเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการสั่งสอนขึ้น พบว่ากวีได้เลือกเหตุการณ์ที่สำคัญต่อความรู้สึกของตัวละคร 3 ลักษณะ คือ เมื่อตัวละครผู้สอนต้องเสียชีวิต ได้แก่ เรื่อง พาลีสอนน้อง และ ทศกัณฐ์สอนน้อง เมื่อตัวละครผู้สอนต้องพลัดพรากจากกัน ได้แก่ เรื่องพิเภกสอนเบญจกาย และเมื่อตัวละครผู้สอนจะมอบหมายภาระงานที่ยิ่งใหญ่ ได้แก่ เรื่องทศรถสอนพระราม เหตุการณ์ที่กวีเลือกนี้มิได้เป็นเหตุการณ์ธรรมดาสามัญอันเกิดขึ้นเป็นปกติประจำวัน หากแต่เป็นเหตุการณ์วาระพิเศษอันเกิดขึ้นด้วยความสำคัญและความจำเป็น ซึ่งสามารถสร้างความสะเทือนใจให้กับผู้อ่านได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ที่ตัวละครต้องพลัดพรากจากกัน อันได้แก่ เรื่องพิเภกสอนเบญจกาย ซึ่งพิเภกถูกทศกัณฐ์ขับให้ออกจากเมือง เนื่องจากคิดว่าพิเภกแก่งตั้งทำนายเข้ากับฝ่ายพระราม ก่อนจากกันพิเภกจึงได้คร่ำครวญล่ำลาตรีชฎาพร้อมกับสั่งสอนเบญจกายด้วยความห่วงใย ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ย่อมทำให้อ่านเกิดความสงสารเห็นใจในชะตากรรมของครอบครัวพิเภกที่ต้องพลัดพรากกัน ทั้ง ๆ ที่ไม่มีความผิด

สำหรับเรื่องพาลีสอนน้องและทศกัณฐ์สอนน้องนั้น มีลักษณะเหตุการณ์ที่ใกล้เคียงกัน คือ เป็นเหตุการณ์ที่ตัวละครจะต้องพลัดพรากจากกันด้วยความตาย จนเป็นที่น่าตั้งข้อสังเกตว่า ผู้แต่งเรื่องทศกัณฐ์สอนน้อง น่าจะได้รับลักษณะจงใจในการเลือกเหตุการณ์และลักษณะตัวละคร มาจากเรื่องพาลีสอนน้อง ทั้งนี้เพราะเป็นเหตุการณ์ที่ตัวละครสำคัญคือ พาลี และ ทศกัณฐ์ซึ่งถือว่าเป็นตัวละครฝ่ายปรปักษ์กำลังสิ้นใจด้วยศรของพระราม จึงเรียกตัวละครผู้เป็นน้อง คือ สുകฤษดิ์ และ พิเภก เข้ามาสั่งสอนเป็นการสั่งเสียครั้งสุดท้าย

แม้ว่าอารมณ์โศกนั้นจะมีความผูกพันกับความรู้สึกทางจริยธรรม ทำให้ผู้อ่านมักไม่รู้สึกลงสารผู้ร้ายที่ถูกลงทัณฑ์ (กุสุมา รักษมณี 2549 : 215-216) แต่ในกรณีนี้ กวีได้กำหนดให้ตัวละครทั้งคู่เกิดความสำนึกผิดในสิ่งที่ตนกระทำและยอมรับพร้อมเผชิญหน้ากับบทลงโทษอันเกิดความผิดอย่างองอาจ โดยทศกัณฐ์รู้สึกว่ “...ข้าบาทเสียจริตในมิถิลลา ได้ทำผิดขอ กัมบังคมลา ถวายส่งองค์สัตวาคืนทรงธรรม” และเกิดความตระหนักคิดได้ว่า “อันต้นหาพาเสียให้เตี้ยต่ำ แสนระย่ำตัวพินี้ไหลวไหล” เช่นเดียวกับที่พาลีรู้สึกว่ “...โอ้ตัวข้าคนผิดจิตต์เป็นพาล ลูกเขาเมียใครมิได้คิด เพราะเชื้อ ฤทธิ์ทงศกัดิ์เทียวหักหาญ...” แม้พระรามจะยอมอภัยให้ โดยขอเพียง “...โลหิตในอกอ้อมแมลงวัน พอเจิมขวัญปลายศรตามสัญญา” แต่พาลีไม่ยอมโดยให้เหตุผลว่ “ได้สิ้นแล้วเหลือจะอายเป็นชายเฉลย... จะอยู่ยให้เขาเหยียดสัญญา” ซึ่งความยึดมั่นในสัจย์นี้เอง ส่งผลให้พาลีได้รับยกย่องว่เป็นผู้ “ไม่รักชีพรักแต่ชื่อให้ภษาษา อยู่ชั่วฟ้าดินฝนแลลมไฟ” การใช้วาระแห่งความตายของตัวละครมาสร้างสรรคเป็นวรรณกรรมคำสอนนี้ จึงมิใช่เป็นเพียงแต่การสร้างอารมณ์สะเทือนใจเท่านั้น หากยังเป็นกรรย้าให้เห็นถึงความสำคัญของการสอนในฐานะคำพูดสั่งเสียครั้งสุดท้ายอีกด้วย

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้ถูกสอน

นอกจากการเลือกเหตุการณ์และวาระในการสั่งสอน จะสามารถสร้างอารมณ์โศกให้แก่ผู้อ่านแล้ว ความสัมพันธ์ของตัวละครซึ่งเป็นผู้สอนและผู้ถูกสอนก็เป็นสิ่งที่สร้างอารมณ์สะเทือนใจให้แก่ผู้อ่านเช่นเดียวกัน ในกรณีเรื่องพิเภกสอนเบญจกายนั้น แสดงถึงความรักความห่วงใยที่พ่อแม่ต่อลูกสาวเพียงคนเดียว ดังที่พิเภกได้กล่าวว่า “เจ้าเป็นบุตรสุดรักของบิดุเรศ ตั้งดวงเนตรครวเมื่องอยู่เบื้องขวา” เมื่อพิเภกรู้ว่าตนจะไม่ได้อยู่ดูแลลูกอย่างใกล้ชิดอีกต่อไปแล้ว กอปรกับในเวลานั้นลูกและภรรยาที่กำลังจะตกอยู่ในภาวะที่ลำบาก ด้วยเหตุที่มาจากกรกระทำของตนเองที่ไปพูลชัฒหัตถาน ทศกัณฐ์ ความห่วงและกังวลเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของลูกสาวจึงมีมากขึ้น เป็นทบท่าทวิคุณ ดังนั้น คำสอนของพิเภกที่มีให้แก่เบญจกายจึงมิได้เป็นเพียงแนวทางการประพฤติที่ถูกต้องตามครรลองของสตรี หากแต่ยังมีคุณค่าในฐานะเป็นความห่วงใยของพ่อที่มีต่อลูกสาวด้วย

สำหรับเรื่องพาลีสอนน้องและทศกัณฐ์สอนน้อง มีลักษณะคล้ายกัน กล่าวคือ เป็นคำสอนของผู้ที่อยู่ในฐานะพี่ชายกับน้องชาย ซึ่งมีความผูกพันทางสายเลือด แม้คนทั้งคู่จะมีเรื่องขัดแย้งจิตใจกัน แต่เมื่อถึงวาระสุดท้าย ผู้เป็นพี่ซึ่งเป็นฝ่ายผิดก็ได้สำนึกตัว แล้วผู้เป็นน้องก็ยอมยกโทษให้ จากนั้นผู้เป็นพี่ก็กล่าวยกบ้านเมืองให้พร้อมสั่งสอนน้องให้ดำรงตนอยู่ในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม ดังนั้นคำสั่งสอนที่ผู้เป็นพี่มีให้น้องจึงมีความหมายเท่ากับความรักและความปรารถนาดีที่พี่น้องมีให้แก่กัน

ความซาบซึ้งในความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก และพี่ชายกับน้อง เป็นเรื่องราวที่คนทั่วไปสามารถสัมผัสและเข้าถึงได้โดยง่าย เพราะเป็นประสบการณ์พื้นฐานที่ใกล้ชิดกับชีวิตของคนทั่วไป เป็นที่น่าสังเกตว่า บทบาทของผู้สอนและผู้ถูกสอนในวรรณกรรมคำสอนแต่ละเรื่องแสดงให้เห็น

ว่าผู้สอนต้องมีความอาวุโสมากกว่าผู้ถูกสอน ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมความเชื่อของคนไทยที่มีให้ความเคารพเชื่อฟังของผู้อาวุโส ดังสำนวนที่ว่า “อาบน้ำร้อนมาก่อน” ด้วยผู้อาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์ชีวิต ผ่านเรื่องราวที่หลากหลาย ทั้งดีและร้าย ได้เห็นโลกมามาก นอกจากนั้นผู้สอนกับผู้ถูกสอนในวรรณกรรมคำสอนแต่ละเรื่อง ยังมีความสัมพันธ์ทางสายเลือด เช่น เป็นบิดากับบุตร หรือพี่กับน้อง ความสัมพันธ์ทางสายเลือดที่ใกล้ชิดกันนี้ ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ยืนยันและแสดงถึงความรัก ความปรารถนาดีที่ฝ่ายหนึ่งมีให้อีกฝ่ายได้

2. การใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์เพื่อสร้างความสะเทือนใจ

การสะเทือนอารมณ์ใจมิได้เกิดขึ้นจากเรื่องราวเนื้อหาของวรรณกรรมแต่เพียงลำพังเท่านั้น หากแต่ยังสามารถเกิดขึ้นได้ด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์ต่าง ๆ ที่กวีรู้จักนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางลำดับโครงเรื่อง การใช้ภาษา การใช้บทสนทนา ฯลฯ ซึ่งการศึกษาวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ พบการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์หลายลักษณะ เพื่อช่วยปลุกเร้าอารมณ์สะเทือนใจขึ้นในใจของผู้อ่าน ได้แก่ การให้ความสำคัญกับการปูพื้นเรื่องให้ผู้อ่านรู้จักกับตัวละคร การสร้างฉากนาฏการ และการใช้บทครวญ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การให้ความสำคัญกับการปูพื้นเรื่องให้ผู้อ่านรู้จักตัวละคร

การที่ผู้อ่านจะเกิดความซาบซึ้งสะเทือนใจร่วมไปกับตัวละครนั้น จำเป็นอย่างที่จะต้องรู้จักกับตัวละครนั้น ๆ ก่อน ดังนั้นผู้ประพันธ์จึงต้องกล่าวปูพื้นเรื่องหรือทำความเดิมของเรื่องราวหรือตัวละคร ซึ่งในบางกรณีที่ตัวละครนั้นเป็นที่รู้จักดีโดยทั่วไปแล้ว ก็อาจจะเป็นกล่าวถึงอย่างย่อ ๆ

สำหรับวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ในช่วงยุคแรกนั้น พบว่า กวีให้ความสำคัญกับบุษบาชีวิตคำสอนมากกว่าเรื่องราวชีวิตของตัวละคร สำหรับวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ ในช่วงยุคหลังนั้น กวีได้ให้ความสำคัญกับการปูพื้นเรื่องหรือเท่าความเดิมของเรื่องราวหรือตัวละครอย่างยิ่ง โดยในคำกลอนสุภาชีวิตเรื่องพาลีสอนน้อง และ ทศกัณฐ์สอนน้อง กวีได้แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และความเก่งกล้าสามารถของตัวละครซึ่งเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม และข้อบกพร่องของตัวละคร อันเป็นเหตุที่นำมาความหายนะมาให้ ขณะเดียวกันก็จะมีการกล่าวโยง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครผู้สอนและผู้ถูกสอนด้วย ดังนี้

นามพระยาพาลีมีตระกูล	ขอยกยศบทกระบิรินทร์อันสิ้นสูญ
ตั้งจักรกรตทศทิศคิดขยายด	เรื่องจำรูญฤทธิแรงกำแหงฮึก
ทุกทิศทั่วกลัวชื่อภาพิลิก	เดชอำนาจตั้งพระกาฬมาผลาญศึก
เป็นบุตรราตรีเนตรบรมนารถ	โอฬารักโยธีกระบี่กระบิรินทร์
กับนวลนาฏดารายูพาพินทร์	ดำรงราชย์รุ่งเรืองเมืองขีดขิน
มีพระอนุชาชื่อสุครีพ	อมรินทร์อวยฤทธิประสิทธิ์พร
แสนศัตรุหมู่मारไม่ทานกร	สี่ทวีปเกรงหมดสยดสยอง
เธอเป็นบุตรบิดรงค์องค์อาทิตย์	ทศทิศฤทธิสะท้อนเรืองพระไทย
เทพทุกชั้นฟ้าสุราไลย	อิทธิฤทธิผลึกพระเมรุก็เอนไหว
แต่พาลีพี่ชายนั้นเสียสัตย์	ก็อวยไชยสรรเสริญเจริญฤทธิ
ชิงเมียน้องชายทำลายมิตร	เพราะกำหนดด้วยราคจริต
	เป็นความผิดจริงใจมิได้แคลง

(คำกลอนสุภาชีวิตเรื่องพาลีสอนน้อง)

2.2 การสร้างฉกนาฏการ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า แต่เดิมนั้น วรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์เป็นเพียงแต่การอาศัยปากตัวละครถ่ายทอดสูกาษิต จึงทำให้ไม่เกิดรสหรืออารมณ์สะเทือนใจ แต่วรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์สมัยหลังคือช่วงรัชกาลที่ 3 – 5 กวีได้มีสร้างสรรค์การนำเสนอเนื้อหาใหม่ โดยเน้นการสร้างฉกนาฏการ ซึ่งกล่าวได้ว่า “ปรุง” และ “ร้อยเรียง” ใหม่จนเป็นเรื่องที่มีปมขัดแย้ง (conflict) ที่เร้าความสนใจ และเร้าอารมณ์ผู้อ่านให้ติดตามอย่างใจจดใจจ่อว่าจะเกิดอะไรขึ้นต่อไป และจะลงเอยอย่างไร ... กำหนดบุคลิกลักษณะ อุปนิสัย และอารมณ์ของตัวละครให้สอดคล้องกับเรื่องราว แล้วดำเนินเรื่องได้อย่างมีจังหวะ ตั้งแต่การเปิดเรื่อง การเสนอปมปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้ง จุดวิกฤต จุดสุดยอด และการคลี่คลายปัญหา (กุสุมา รักษาภรณ์ 2547 : 70-71)

หากพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างทศกัณฐ์สอนน้อง กับ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ 1 จะพบว่า เนื้อหาใน บทละครเรื่องรามเกียรติ์ มุ่งเน้นในการสั่งเสียฝากฝังบ้านเมือง มเหสี วงศ์ตระกูล สนมบริวาร และประชาชน ขอโทษกรรม และฝากให้ช่วยทำศพตนมากกว่าจะมุ่งสั่งสอน ดังจะพบว่า มีบทที่เป็นการสั่งสอนการประพุดติปฏิบัติอย่างชัดเจนอยู่เพียงบทเดียว คือ “ปากห่างดำรงทศพิชอย่าทำทุจริตให้เหมือนพี่ ตัดโลกโอบอ้อมอารี แกโยสีไพรฟ้าประชากร” ในขณะที่ทศกัณฐ์สอนน้องนั้น มีการมุ่งเน้นที่การอบรมสั่งสอนมากกว่า โดยบอกหลักปฏิบัติทั้งในฐานะการปฏิบัติต่อผู้ปกครอง และการปฏิบัติต่อผู้ใต้ปกครอง แต่สิ่งที่วรรณกรรมคำสอนเรื่องทศกัณฐ์สอนน้องได้รับอิทธิพลมาจากบทละครเรื่องรามเกียรติ์อย่างชัดเจนก็คือ การกำหนดให้ทศกัณฐ์สั่งสอนพิเภกผ่านปากทั้งสิบทีละปาก ซึ่งเป็นการสร้างอารมณ์สะเทือนใจ

ให้กับผู้อ่านได้อย่างน่าประทับใจ นอกจากนั้นในขณะที่ทศกัณฐ์สั่งสอนพิเภก
กรีกก็ได้กำหนดให้พิเภกได้มีการพูดโต้ตอบกับทศกัณฐ์ด้วย ดังในตอนที่ปาก
ที่แปดของทศกัณฐ์ที่กล่าวให้พิเภกยกโทษให้แก่ตน พิเภกก็กล่าวว่าตนไม่ถือ
โกรธและอโหสิกรรมให้ เพราะทุกอย่างเป็นเรื่องของเวรกรรม และขอให้ทศ
กัณฐ์คลายศร่าโศกและไปสู่สรวงสวรรค์ ดังข้อความต่อไปนี้

พิเภกนบประณมกัมศิโรตม์	ไม่ถือโกรธพียาอย่าโศกศัลย์
อโหสิกรรมที่ทำแต่หลังนั้น	กระหม่อมฉันให้อภัยไม่ผูกเวร
เชิญเสด็จสู่พิมานเถิดผ่านเกล้า	เดี๋ยวนี้เข้าอับแน่นควรแลเห็น
อย่าห่วงใยรีบไปให้พ้นเวร	ปลงหลุทัยให้เห็นอนิจจัง
เพราะเวรกรรมนำชักอกุศล	หนีไม่พ้นเวรแท้มาแต่หลัง
อันการชั่วพาทัวให้รุ่งรัง	ความรักชังกองทุกข์ไม่สุขเลย
จงดำริตรีเอาอุเบกขา	ยุคศีลห้าไว้เถิดพระพี่เอย
สมาทานแน่วตรงคงเสบาย	จะได้ไซยชมสวรรค์ในชั้นบน

(ทศกัณฐ์สอนน้อง)

เมื่อได้ฟังพิเภกกล่าวเสร็จแล้ว ทศกัณฐ์ก็หันมาขอร้อง
หนุมาน ซึ่งกำลังถือดวงใจของตนอยู่ว่าอย่าเพิ่งบิบดวงใจ ขอให้ตนได้ล่าลา
สิ่งเสียให้เสร็จก่อน ซึ่งหนุมานก็ยินยอมแต่โดยดี การได้เห็นทศกัณฐ์ซึ่งตัวละคร
ที่เคยมีความยิ่งใหญ่กลับต้องมาสยบยอมขอร้องหนุมานซึ่งมีฐานะต่ำกว่า
จึงเพิ่มความรู้สึกสงสารที่ผู้อ่านมีให้แก่ทศกัณฐ์มากยิ่งขึ้น ดังข้อความต่อไปนี้

จึงกวักหัตถ์ตรัสเรียกพอลิงน้อย	ขอลาหน้อยดวงใจในหัตถา
อย่าเพ้อบิบให้ละลายวายชีวา	จงเห็นแก่หน้าพิเภกผู้เพื่อนชาย

โปรดได้รอฟอสั่งตั้งสติ	สมาธิมุ่งมั่นสำคัญหมาย
ตัวเรานี้ถึงที่ชี้ขวาวาย	แต่ผู้ร้ายโทษถึงพินันนัยร่อ
หนุมานตอบสารทศพักตร์	ว่าชะยักษ์ยังรักชีพอยุ่เจียวหนอ
เราลอคู้ทำงานองจึงต้องร่อ	ให้ท่านขอโทษเห็นไม่เป็นไร

(ทศกัณฐ์สอนน้อง)

ลักษณะการสร้างบทสนทนาค้นดังกล่าวที่ยกมาข้างต้นนี้ ไม่ปรากฏในบทละครพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งกำหนดให้ทศกัณฐ์ได้ส่งเสียผ่านปากทั้งสิบปากอย่างต่อเนื่องกันจนจบ แต่การสร้างบทสนทนาที่ค้นเข้ามาระหว่างเหตุการณ์ที่ทศกัณฐ์กำลังส่งเสีย ไม่ว่าจะป็นระหว่างทศกัณฐ์กับพิเภกก็ดี หรือระหว่างทศกัณฐ์กับหนุมานก็ดี นอกจากจะเป็นการยื้อเรื่องไม่ให้ไปสู่จุดจบโดยเร็วแล้ว ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร และทำให้ผู้อ่านเห็นเหตุการณ์รอบข้างได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถเข้าใจสถานการณ์และอารมณ์ความรู้สึกตัวละครได้อย่างดี อันย่อมส่งผลถึงการเกิดรู้สึกร่วมและรู้สึกสงสารเห็นใจตัวละครมากขึ้น

สำหรับเรื่องคำกลอนสุภาพิตเรื่องพาลีสอนน้อง พบว่าความน่าสนใจของวรรณกรรมคำสอนเรื่องนี้ ก็คือ นอกจากกวีจะได้สร้างฉกานาฏการที่สะท้อนอารมณ์ด้วยการเล่าเรื่องปูพื้นตั้งแต่ความเป็นมาของพาลี ความสัมพันธ์ระหว่างพาลีกับตัวละครอื่นแล้ว ตลอดจนเสนอเหตุการณ์ตามท้องเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่ พาลีโดนศรพระราม พาลีสำนึกผิด พาลีส่งเสียและสั่งสอนสุครีพ พาลีฝากสุครีพ องคต หนุมาน และไพร่พล กับพระราม พระรามเสนอทางออกเพื่อไว้ชีวิตพาลี แต่พาลีไม่ยอมรับ และพาลีตายแล้วไปเกิดเป็นเทพบุตรในสรวงสวรรค์ ซึ่งแตกต่างวรรณกรรมคำสอนเรื่อง

พาลีสอนน้องฉบับอื่น ๆ ที่เน้นเฉพาะแต่คำสอนของพาลีที่สอนสุครีพ แล้วหากพิจารณาเปรียบเทียบกับบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1 ก็พบว่า กวีผู้แต่งคำกลอนสุภาพชีวิตเรื่องพาลีสอนน้องยังได้มีสลับเหตุการณ์ในเรื่องเพื่อหวังผลทางอารมณ์ ทำให้มีความแตกต่างจากลำดับเหตุการณ์ของบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ 1 ดังตารางเปรียบเทียบต่อไปนี้

บทละครเรื่องรามเกียรติ์	คำกลอนสุภาพชีวิตเรื่องพาลีสอนน้อง
พาลีถูกศรพราหมณ์ของพระราม และทราบว่าเป็นพระรามคือ พระนารายณ์อวตาร	พาลีถูกศรพราหมณ์ของพระราม และทราบว่าเป็นพระรามคือ พระนารายณ์อวตาร
พาลีฝากสุครีพ องคต หนุมาน และนางดารา กับพระราม	พาลีเรียกสุครีพ องคต หนุมาน มาสั่งสอน
พระรามส่งสารพาลี จึงขอแคโลहित หนึ่งหยดติดปลายศร พาลีปฏิเสธ ขอยอมตายเพื่อรักษาสัจจะ	พาลีฝากสุครีพ องคต หนุมาน และไพโรพล กับพระราม
พาลีเรียกสุครีพมาสั่งสอน	พระรามส่งสารพาลี จึงขอแคโลहित หนึ่งหยดติดปลายศร พาลีปฏิเสธ ขอยอมตายเพื่อรักษาสัจจะ
พาลีตายและกลับไปเกิดเป็นเทพบุตร	พาลีตายและกลับไปเกิดเป็นเทพบุตร

การสลับเหตุการณ์ดังกล่าว แสดงว่านอกจากกวีจะให้ความสำคัญกับเนื้อหาของคำสอนของพาลีที่ต่อสุครีพเป็นประเด็นหลักของวรรณกรรมแล้ว กวียังมีความต้องการจะสร้างความรู้สึกสะเทือนใจให้กับผู้อ่าน

ด้วยการจบเรื่องลงตรงวีรกรรมความกล้าหาญของพาลีในการเผชิญหน้ากับความตาย ตามที่เคยให้ความสัจย์สาบานไว้ ซึ่งเหตุการณ์ในตอนนี้ก็ได้บรรยายภาพไว้อย่างละเอียดและงดงาม ทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจและสงสารพาลีมากขึ้นไปอีก ดังข้อความต่อไปนี้

พระกุมศรกระกรสันตันพระแสง
 ฤทธิ์ศรแรงเหลือจะหน่วงแล้วทรงเอ๋ย
 สงสารทรงยังไม่มืราศีเลย
 ศรเสวยแล้วไม่ขอรอชีวา
 ขำรับผิดแต่พระองค์ผู้ทรงเดช
 จงโปรดเกศขอยกยให้แกข้า
 มิขอผิดตัดความตามสัญญา
 พระอินทร์ยมพรหมายังม้วยมรณ
 ไม่ขอเอื้อเพื่ออาลัยในชีวิต
 บรรจงจิตต์เบญจางค์แล้ววางศร
 ล้มลงตรงพักตร์พระสีกร
 สามพระยาพานรเคียงประคอง

(คำกลอนสุภาพชีวิตเรื่องพาลีสอนน้อง)

2.3 การใช้บทครวญ

บทครวญของตัวละครเป็นกลวิธีหนึ่งที่กวีใช้เพื่อสร้างความสะเทือนใจให้กับผู้อ่าน เนื่องจากบทครวญเป็นการแสดงความรู้สึกเศร้าโศกและความทุกข์ของตัวละครเมื่อต้องพลัดพรากจากคนหรือสิ่งอันเป็นที่รัก ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและสงสารตัวละครอย่างลึกซึ้ง ซึ่งการสร้างสรรค์บทครวญในวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ปรากฏในหลายลักษณะ ดังนี้

2.3.1 ตัวละครเอกเป็นผู้ครวญ

ในวรรณกรรมคำสอนเรื่องทศกัณฐ์สอนน้อง กวีได้กำหนดให้ทศกัณฐ์ซึ่งเป็นตัวละครที่ประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นผู้ครวญ โดยทศกัณฐ์ใช้ได้ปากที่เจ็ด กล่าวถึงความผิดที่ตนเองได้กระทำจนวงศ์ยักษ์ถึงแก่ความล่มสลาย พร้อมกับคร่ำครวญถึงความสุขสบายและสิ่งของสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ในกรุงลงกาที่จะเสื่อมหายไปหลังจากที่ตนสิ้นชีวิต และครวญถึงนางอันเป็นที่รัก คือ นางมณฑิลาและนางกาลอัจกผู้เป็นมเหสีว่าคงต้องเศร้าโศกเนื่องจากสูญเสียลูกไปแล้ว ยังต้องมาสูญเสียตนซึ่งเป็นสามีไปอีก ดังข้อความต่อไปนี้

ที่ข้อผิดพลาดไปแล้วใจหาย	พออดวាយสิ้นสูญประยูรศักดิ์
กรุงลงกาแสนสุขสนุกนัก	เคยศึกคักก็จะเจียบเยียบเย็น
ไอ้แต่ที่บรรทมบรมอาสน์	เคยไสยาสน์เปล่าแท้ไม่แลเห็น
ยี่ภู่ลาดโขมพิศตร์สัมผัสเย็น	เขนยหนุนละมุนเส้นไหมทองพราย
ไอ้แท่นแก้วล้วนแล้วเพชรรัตน์	เจ็ดกะรัตสลัปสี่มณีฉาย
โมราทองเขียวเหลืองรองเรื่องราย	เป็นกระจิงดูกระจายจัดประจง
กระจกเงินเงินจัดเป็นรูปแจ็ก	ตัวเล็กเล็กสลับช่องต้องประสงค์
ดูเหมือนเรื่องเมืองกังตั้งช่างฮ่องกง	ถวายเป็นองค์พระบิดาเวลายัง
อีกวิสูตรรื้อทองสลัปเลื่อม	แลกระพ้อมเวลาพิศดกระพอนั่ง
ล้วนนางในใช้สอยคอยระวัง	แต่นี้ไปก็จะตั้งแต่แรมรา
ประทีปแก้วอจกลับจะอับแสง	ไม่แจ่มแจ้งเหมือนยังแต่หลังหนา
ตำหนักชายของอัครีที่ปรีดา	ตำหนักขวาของมณฑิลาโหฬาร
ก็จะเจียบเยียบเย็นไม่เห็นแล้ว	สองนางแก้วจะโหยหาน่าสงสาร
บุตรก็กลับดับชีพขมมาน	ผัวก็ผลาญชีพลงไม่คงคืน

ไอ้อานาถหมู่อำมาตย์เสนายักษ์ เคยพร้อมพริกหมวดหมู่อยู่ดาษตัน
ฝ่ายหน้าในไพร่ผู้ตีที่ศรีกรุง เคยเข้มขึ้นมาก่อนไม่ร้อนรน
(ทศกัณฐ์สอนน้อง)

ในเรื่องพิเภกสอนเบญกาย มีบทครวญของพิเภกตอนหนึ่ง ในช่วงท้ายเรื่อง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ตอนที่พิเภกทำนายถึงความเป็นไปของ ทศกัณฐ์และกรุงลงกา ก็ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ที่จะเกิดขึ้นกับกรุงลงกาเช่นกัน ตลอดจนกล่าวอ้างถึงสาเหตุว่าเป็นเพราะทศกัณฐ์ไม่เชื่อคำทำนายของตน ซึ่ง จะทำให้ “ชาวลงกาจะเป็นข้าอยุธยา” ในที่สุด ดังข้อความต่อไปนี้

จะร่ำสอนอ่อนเสียงแต่เพียงสั่ง	เจ้าจงฟังเริ่มเรื่องไปเบื้องหน้า
อันองค์ท้าวทศพัทธ์รลกลองกา	พระชนษากวกิ่งจะถึงกาล
ไอ้เกาะแก้วลงกาเคยผาสุก	แสนสนุกดั่งดาวดิงส์สถาน
ปราสาทมุกด์สุกแมนเมืองวิมาน	ส่งแสงพานโสภาสในอัมพร
ตั้งแต่นี้มีแต่นับจะลับแล้ว	ไอ้แท่นแก้วที่บรรทมบรรจถรณ์
พระยี่ภู่ปุเคยเขยยอน	ช่องบัญชรฉากชั้นกั้นลับแล

.....

เจ้าจงจำทำนายไปภายหน้า	เมืองลงกาเพลิงใหญ่จะไหม้ทั่ว
พระยายักษ์ไม่รู้สีกสำนักแล้ว	นิมิตชั่วในตำราท่านว่าร้าย
ท้าวถามทูลตามชื่อถือตำหรับ	เธอแกล้งกลับดุเดือดไม่เหือดหาย
หวังหิงษ์นางสีดาวุ่นวาย	ตัดตายตัดเป็นไม่เห็นกัน
ชาวลงกาจะเป็นข้าอยุธยา	เจ้าสังเกตจงจำคำให้มัน

(พิเภกสอนเบญกาย)

นอกจากตัวละครกล่าวครวญถึงสิ่งของสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ตลอดจนบุคคลต่าง ๆ ที่ต้องพลัดพรากจากกันหรือต้องเสื่อมสลายไปแล้ว ยังพบการครวญอีกลักษณะของตัวละครเอก ก็คือ การให้ตัวละครครวญถึงความผิดของตนเอง ยกตัวอย่างเช่น เรื่องทศกัณฐ์สอนน้อง กวีได้กำหนดให้ทศกัณฐ์ได้คร่ำครวญถึงความผิดของตนเองที่ไม่เชื่อพิเภกเคยทัดทาน กลับขับพิเภกออกจากเมือง จนทำให้ต้อง “เสียวังเสียวังค์เสียวงกา” ในท้ายที่สุด ดังข้อความต่อไปนี้

โอษฐ์แปดโอ้วาแดดจะอับแสง	ไม่มีแคลงจะยับตั้งอับฝน
ไอลงกาเมืองยักษ์จักทุรพล	เพราะเหตุผลตัวข้านี้นำซัง
ไอพิเภกอนุชาเจ้านาโครธ	พี่แสนโหดนักหนาเหมือนบ้าหลัง
เจ้าทัดทานไว้พี่ไม่ฟัง	จนเสียวังเสียวังค์เสียวงกา
พี่หลงไหลไล่ขับให้อัประมาณ	น้องประทานพี่เถิดอย่าโทษา
อย่ามีกรรมที่พี่ทำแต่หลังมา	ไปชาติหน้าจงให้อภัยกัน

(ทศกัณฐ์สอนน้อง)

2.3.2 ตัวละครแวดล้อมเป็นผู้ครวญ

ในวรรณกรรมคำสอนเรื่องพิเภกสอนเบญจกาย กวีได้แต่งบทครวญให้แก่ตัวละครแวดล้อม อันได้แก่ นางตรีชฎา นางเบญจกาย ตลอดจนสาวใช้กำนัล เมื่อทราบข่าวพิเภกนั้นถูกขับออกจากเมือง ดังต่อไปนี้

เบญจกายกอดบาทอนาถแน่	ก็โศกแซ่ส่งเสียงต่างกระสัน
พร้อมพี่เลี้ยงสุรางค์นางกำนัล	สะอื้นอันโอดเสียงสำเนียงครวญ
ตรีชฎาว่าไอ้พระโพธิ์สุวรรณค์	ตั้งดวงจันทร์แจ่มฟ้าเวหาหวน

พระจรพรากจากไกลใจรัญจวน จะสงวนชีพไว้ทำไมมี
 เบญกายว่าพระจอมกระหม่อมแก้ว พระลับแล้วลูกขอลาไปเมืองผี
 จะอยู่ใ้ให้ยักษาทำยายี ไม่ถึงที่แต่กรรมต้องจำตาย
 นางสาวใช้ว่าแฉกเศวตฉัตร สารพัดเที่ยงธรรมสุดมันหมาย
 รู้ทุกสิ่งจริงประจักษ์ที่หักทาย ได้สบายพึ่งบุญพระคุณเย็น
 พระทัยเหมือนน้ำในโนนดาด จากปราสาทแล้วที่ไหนจะได้เห็น
 จะอาครุพุนทเวษน้ำเนตรกระเด็น ไม่วายเว้นโศกศัลย์ถึงพันปี

(พิเภกสอนเบญกาย)

จากข้อความยกมาแสดงให้เห็นว่า นางตรีชฎาและนางเบญกาย
 ครวญโดยการกล่าวหาพิเภกจากไปแล้ว ตนก็จะขอลาตายเพราะไม่รู้ว่
 จะมีชีวิตอยู่ไปเพื่อประโยชน์ใด ส่วนเหล่าสาวใช้กำนัลก็ใช้กลวิธีการรื้อฟื้น
 อดีต ด้วยการกล่าวย่อนความหลังว่าเมื่อก่อนได้พึ่งใ้บุญของพิเภก แต่เมื่อ
 ไม่มีพิเภกแล้ว ชีวิตก็คงต้องมีแต่ความทุกข์โศก การกำหนดให้ตัวละคร
 แวดล้อมเป็นผู้กล่าวครวญถึงความสำคัญและความดีของพิเภกดังกล่าวนี้
 เป็นกลวิธีที่ดีที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความสงสารในชะตากรรมของพิเภกมากยิ่งขึ้น

บทสรุป

นอกจากวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากเรื่องรามเกียรติ์ทั้ง
 4 เรื่อง มีความน่าสนใจในประเด็นเนื้อหาการสอนสำหรับบุคคลหลากหลาย
 สถานภาพทางสังคม ยังมีความน่าสนใจในด้านกลวิธีการสอนที่แตกต่างจาก
 วรรณกรรมคำสอนเรื่องอื่น ๆ เพราะกวีได้เชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิตของ
 ตัวละครหลักมาเป็นบทเรียนสำหรับชีวิตของตัวละครอื่น รวมทั้งชีวิตของ
 ผู้อ่านด้วย เช่น ทศกัณฐ์ได้ตระหนักถึงเหตุแห่งความวิบัติในชีวิตของตน

ว่าคือ “อันต้นหาพาเสียให้เตี้ยต่ำ แสนระยาตัวพื้นี้เหลวไหล อันรูปสลกลิ้นเสียงเห็นเที่ยงใจ ใครหลงนั้กมักให้ได้ว่าคาญ” หรือ พาลีได้กล่าวถึงความผิดพลาดในชีวิตของตนว่า “เพราะรักเมียเสียสัตย์จึงต้องคร ให้ขจรใจชายไปกายหน้า รักสนิทผิดสนัดตัดชีวา โอ้ตัวข้าคนผิดจิตต์เป็นพาล ลูกเขาเมียใครมิได้คิดเพราะเชื่อฤทธิ์ทงศักดิ์เทียวหักหาญ ชิงเมียจากเมื่องพระยามาร กระทบการกกรรมร่ำร่ำมา อันความผิดคิดไปแล้วใจหายเป็นเชื้อชายอย่าควรเคียดขี้เยี่ยงข้า ถึงกรรมจําจิตต์ปลิดชีวา ในเวลาแล้วไม่แคล้วเลย”

แม้แต่ชีวิตของพิเภกที่อยู่ฝ่ายทศกัณฐ์ในฐานะน้อง ก็ได้เรียนรู้ประสบการณ์ของการคบคนพาล และได้นำบทเรียนชีวิตนั้นและนำมาสอนนางเบญจกายผู้เป็นลูกสาวว่า “อย่าคบคิดคนพาลสันดานโกงทศกรรฐ์เจ้ากรุงลุงของเจ้า เป็นคนเมาราคะจะตายโหง ทำโมโหโกรธาบ้าลำโพง โป้งโหยงหยาบซ้ำทำสาธารณ์ พ่อทูลเธอตามชื่อมาถือโกรธ พิฆาตโทษถึงชีวิตจะคิดผลาญ จะอยู่ไยไล่ขับให้อั้ประมาณ ไปเป็นข้าพระอวดตารเต็มพระทัย แม้ศรีวิ้งฟังสอนบิดรสั่ง เจ้าอยู่หลังลุงอาอัมมาลัย อย่าประจบคบหาเวียนมาไปอยู่แต่ในปรางค์มาศราชวัง อย่ารู้เห็นเป็นใจได้อาสา”

การสั่งสอนที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ จึงมิใช่เป็นเพียงแค่การถ่ายทอดคำสอนการประพฤติปฏิบัติตนของบุคคลสถานภาพต่าง ๆ ตามที่ได้รับปลูกฝังและถ่ายทอดสืบมาจากอดีต หากยังเป็นการถ่ายทอดบทเรียนชีวิตที่คนหนึ่งสอนให้แก่อีกหนึ่งด้วยความรักและความปรารถนาดี นอกจากนั้นกวียังใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์หลายลักษณะ เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันในความรัก สงสารในชะตากรรม และสลดใจในหายนะที่ตัวละครต้องประสบ ซึ่งก่อให้เกิดความสะเทือนใจให้แก่ผู้อ่านอย่างลึกซึ้ง

บรรณานุกรม

- กุสุมา รักษมณี. การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.
- _____. “นาฏลักษณะในราชาธิราช” ใน *วรรณสารวิจัย*. กรุงเทพฯ : แม่คำฝาง, 2547.
- คำกลอนสุภาพิตเรื่องพาลีสอนน้อง และพิเภกสอนเบญจกาย. พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในการปลงศพ นางอ้อม ชื่นสมทรง ณ วัดประยูรวงศาวาส 11 เมษายน 2480.
- โคลงพาลีสอนน้อง ฉันท์พาลีสอนน้อง คำกลอนสุภาพิตเรื่องพาลีสอนน้อง พาลีสอนน้อง คำกลอน สวัสดิ์รักษาคำฉันท์ และสวัสดิ์รักษา คำกลอน. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน พระราชทานเพลิงศพ นายสมัย นิระหานี ณ เมรุวัดเสนาสนาราม อยุธยา 1 เมษายน 2522.
- เจตนา นาควัชระ. *ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี*. กรุงเทพฯ : ศยาม, 2542.
- ชลดา เรื่องรักย์ลิขิต และ สุจิตรา จงสถิตวัฒนา. *สร้อยผลกวาวจากวี*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ขุมนุมนสุภาพิตฉบับหอสมุดแห่งชาติ. อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ คุณแม่ผาด เคลือบทอง ณ เมรุวัดสุนทรธรรมทาน พระนคร 26 กันยายน 2510.
- นัทธนัย ประสานนาม. “ศิลปะแห่งการสร้างอารมณ์โศก ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน” *วารสารมนุษยศาสตร์*. 15, 1 (มกราคม – มิถุนายน 2551).
- นิยะดา เหล่าสุนทรและคนอื่น ๆ. *ภูมิปัญญาของคนไทย : ศึกษาจากวรรณกรรมคำสอน*. กรุงเทพฯ : ทนส่งเสริมกลุ่มวิจัย-เมธีวิจัยอาวุโส สกว., 2540.

ปัญญา บริสุทธิ์. **วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท**. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2542.

พระมหาอำนาจ มหาวิโร. **หลักการจากวรรณกรรมคำสอนในสมเด็จพระ**

พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544.

มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. **มณีปิ่นนิพนธ์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์,
2547.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ – ไทย**. กรุงเทพฯ:
ราชบัณฑิตยสถาน, 2545.

ศรวณีย์ สรรคบุรานุรักษ์. “ทศรถสอนพระราม, โคลง” ใน **นามานุกรมวรรณคดี
ไทย ชุดที่ 1 ชื่อวรรณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดา, 2553.

บทสังเขปการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคู่รัก:
กรณีศึกษาจากหนังสือ “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร
ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์”

An Overview of Creating a
better Understanding
between Couples :
Case Study “Men are from
Mars, Women are from Venus”

กฤต โสดาลี*

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บทคัดย่อ

บทสังเขปการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคู่รัก: กรณีศึกษาจากหนังสือ “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์” เป็นบทความที่เขียนขึ้นจากการตั้งข้อสังเกตถึงความนิยมของหนังสือเรื่องดังกล่าว

จากการศึกษาพบว่า หนังสือเรื่องดังกล่าวได้รื้อสร้างขนบความคิดของมนุษย์ โดยการปฏิเสธความเป็นเผ่าพันธุ์เดียวกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง แล้วให้นิยามความหมายใหม่คือการให้พิจารณาเพศชายและเพศหญิงว่าเป็นสิ่งมีชีวิตต่างเผ่าพันธุ์โดยผู้เขียนได้ให้ภาพของว่าผู้ชายว่าเป็นเพศที่นิยมการแข่งขันและจริงจังกับการทำงาน ขณะที่เพศหญิงเป็นเพศที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์และความรัก ฉะนั้น เมื่อเข้าใจลักษณะดังกล่าวของทั้งสองเพศก็จะสามารถเข้าใจอีกฝ่ายหนึ่งได้ดียิ่งขึ้น

Abstract

An Overview of Creating a better Understanding between Couples : Case Study “Men are from Mars, Women are from Venus” is the observation article based on the popularity of the book.

The study found that this book has built the new ideal custom by rejecting that male and female belong to the same origin. The book also defines new meaning by considering male and female as different species. The author portrayed male as a competitive and hard-working, while female pays more value to love and relationship. As such, knowing the differences between male and female can lead to the better understanding between two genders.

บทนำ

ในบทความเรื่องดังกล่าวนี้ เห็นสมควรตามทัศนะของนักคิดชาวฝรั่งเศสผู้หนึ่ง นามว่า “มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault)” ที่พิจารณาบทบาทของภาษาในมุมมองที่ลึกกว่าการเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ใช้เพื่อแสดงความรู้สึคนักคิดหรือถ่ายทอดความรู้เพียงบทบาทเดียว แต่พิจารณาตามความเห็นของฟูโกต์ที่มองว่า “ภาษาคืออำนาจรูปแบบหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อชักจูงหรือโยนใ้คนเชื่อฟังและเคารพผู้สนทนา (Sender)”

ตามดังกล่าวข้างต้น ภาษาในความคิดของฟูโกต์จึงมิใช่สิ่งบริสุทธิ์ (Pure Idea) แต่เป็นสิ่งที่ถูกเคลือบแฝงไว้ด้วยเจตนาารมณ์และอำนาจของผู้ส่งสาร ซึ่งได้กระทำต่ออีกฝ่ายหนึ่งอย่างแยบคาย

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ถูกกระทำผ่านภาษาในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ ตำราเรียน ใบปลิวโฆษณา ประกาศ เป็นต้น จึงมิใช่พื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ของความรู้อย่างที่เคยตระหนักกันในยุคแห่งการรู้แจ้ง (The Enlightenment) แต่กลับกลายเป็นพื้นที่ของอำนาจที่ก่อตัวขึ้นจากการปะทะสังสรรค์ภายในสังคมนั้นๆ

หนังสือเล่มหนึ่งของผู้เขียนจะหยิบยกขึ้นมาเป็นกรณีศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวความคิดดังกล่าวคือ หนังสือ “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์” ซึ่งประพันธ์โดย จอห์น เกรย์ (John Gray) แม้ตัวของผู้ประพันธ์เองจะเป็นชาวต่างชาติ แต่การนำหนังสือเรื่องดังกล่าวนี้มาเผยแพร่ในสังคมไทย ทำให้เราเข้าใจได้ว่าน่าจะมีความตรงกับจริตของสังคมไทยไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง อีกทั้งการนำหนังสือเรื่องดังกล่าวมาตีพิมพ์บ่อยครั้งก็ยิ่งตอกย้ำความเขັกกันได้ของความเชื่อดังกล่าวนี้ ซึ่งประเด็นนี้ถือเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้หนังสือเรื่องดังกล่าวมีความน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น

ทำความเข้าใจกับ “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์”

หนังสือ “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์” เป็นหนังสือประเภทหาวิธี (How to) ที่มีลักษณะเฉพาะคือ การสอนเกี่ยวกับชีวิตในประเด็นต่างๆ เช่น ความรัก, เศรษฐกิจ, การพัฒนาตนเอง, ครอบครัว ฯลฯ ซึ่งปัจจุบัน หนังสือประเภทดังกล่าวได้รับความนิยมจากสังคมไทยเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ดี ความโดดเด่นของหนังสือเรื่องดังกล่าวปรากฏให้เห็นตั้งแต่การตั้งชื่อหนังสือว่า “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์” ซึ่งได้ปฏิเสธเรื่องความเหมือนทางเผ่าพันธุ์อย่างชัดเจนและตรงไปตรงมา โดยผู้เขียนได้จัดวางตำแหน่งทางชีวภาพให้ผู้ชายและผู้หญิงอยู่ต่างสายพันธุ์กันเมื่อเป็นดังกล่าว “สิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์จะอย่างไรก็ไม่สามารถเข้าใจกันได้” วาทะดังกล่าวนี้เป็นสาระสำคัญที่ผู้เขียนสร้างขึ้นเพื่อใช้อธิบายความแตกต่างทางรสนิยมระหว่างผู้ชายและผู้หญิง อันเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างจากสังคมอีกทอดหนึ่ง

จอห์น เกรย์ (2552: 13-14) ได้อธิบายไว้ในส่วนหนึ่งของหนังสือว่า

“ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์” คือคู่มือใช้ชีวิตคู่ให้มีความสุขสำหรับยุคนี้ มันเปิดเผยให้รู้ถึงความแตกต่างระหว่างผู้ชายและผู้หญิงในทุกๆ ด้าน ไม่เพียงแต่บอกให้รู้ว่าพวกเขาสื่อสารกันด้วยภาษาที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่ยังบอกให้รู้ว่า แม้แต่ความคิด ความรู้สึก การรับรู้ การตอบโต้ การแสดงอาการสนองตอบความรัก ความต้องการ และการชื่นชมล้วนแตกต่างกันทั้งสิ้น จนดูราวกับว่าทั้งสองฝ่ายมีต้นกำเนิดมาจากดาว (เคราะห์) คนละดวง พูดคนละภาษา และมีความต้องการไม่เหมือนกัน

จริงแท้ที่คำกล่าวของจอห์นเป็นเพียงคำกล่าวเชิงอุปมาอุปไมย เปรียบเทียบเท่านั้น แต่การปฏิเสธความเหมือนทางชีวภาพ และยอมรับความแตกต่างทางรสนิยมก็เปรียบเสมือน “วาทกรรม (Discourse)” ชุดหนึ่ง ที่ผู้ประพันธ์สร้างขึ้นเพื่อใช้อธิบายความขัดแย้งระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง และทำให้ผู้อ่านต้องมองย้อนกลับมาว่า เมื่อผู้ชายกับผู้หญิงเป็นสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์กันที่ไม่มีวันจะเข้าใจกันได้ การที่จะตั้งคำถามว่า “ทำไมอีกฝ่ายจึงทำเช่นนั้น” จึงแลดูจะเป็นประเด็นไร้สาระและจะทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างคู่รักเสียมากกว่า จอห์นจึงสร้างวาทกรรมชุดดังกล่าวขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของทั้งสองเพศ อีกทั้งยังเพื่อแก้ไขปัญหาคำถามไม่เข้าใจระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงอีกด้วย ดังตัวอย่าง (2552: 13)

หนังสือ “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์” เล่มนี้ เปิดเผยแนวทางที่ช่วยลดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ที่ไม่ดีและทำให้เกิดความรักมากขึ้น โดยเริ่มต้นด้วยการเรียนรู้ถึงความแตกต่างระหว่างผู้ชายและผู้หญิงเป็นอันดับแรก หลังจากนั้นจะเสนอวิธีสร้างความสุขและความสมหวัง ความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายไม่จำเป็นต้องยุ่งเหยิงเสมอไป เพราะความทุกข์หรือความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเฉพาะตอนที่เราไม่เข้าใจอีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น

อนึ่ง หนังสือ “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์” จึงเป็นหนังสือประเภทฮาวทู (How to) ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสอดคล้องกับอุดมการณ์ความรัก (Ideology of Love) อันเป็นอุดมการณ์สำคัญอีกชุดหนึ่งในสังคมไทย ซึ่งได้ปรากฏการปลูกฝังความคิดเรื่องดังกล่าวในลักษณะของ “มุมมองชีวิต” ที่แฝงไว้ด้วยข้อคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่อีกนานัปการ มองในลักษณะ

ดังกล่าวนี้ หนังสือเล่มดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็น “ตำราเรียน” รูปแบบหนึ่ง
ที่ได้ให้ความรู้และประสบการณ์ด้านความรักแก่คู่รักให้สามารถครองคู่
ได้อย่างมีความสุขและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การยอมรับความแตกต่างระหว่างผู้ชายและผู้หญิง

ในบทเริ่มแรกของหนังสือ “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจาก
ดาวศุกร์” จอห์นได้สร้างเรื่องเล่า (Narrative) ที่ทรงพลังเรื่องหนึ่งขึ้น
โดยการกำหนดสร้างให้ผู้ชายและผู้หญิงเป็นสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ที่ได้พบรัก
ซึ่งกันและกัน ดังตัวอย่าง (2552: 17)

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ขณะที่ชายหนุ่มบนดาวอังคารส่องกล้อง
ส่องทางไกลไปบนท้องฟ้า ทันทีที่มองเห็นหญิงสาวบนดาวศุกร์ เขาก็ตกหลุม
รักเธอและรีบประดิษฐ์ยานอวกาศเพื่อเดินทางมายังดาวศุกร์ทันที

สาวบนดาวศุกร์ออกมาต้อนรับหนุ่มจากดาวอังคารด้วยความยินดี
เธอรู้อยู่ตลอดเวลาว่าวันนี้จะต้องมาถึง เธอพร้อมแล้วที่จะพบกับความรัก
ที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน ความรักระหว่างหนุ่มจากดาวอังคารและสาวจาก
ดาวศุกร์เป็นสิ่งมหัศจรรย์ ทั้งสองมีความสุขที่อยู่ร่วมกัน ทำสิ่งต่าง ๆ และ
แบ่งปันทุกสิ่งทุกอย่างร่วมกัน แม้ว่าทั้งสองจะมาจากดาว (เคราะห์) คนละดวง
แต่พวกเขา ก็ยอมรับความแตกต่างของอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งสองใช้เวลาเป็นเดือน ๆ
เพื่อเรียนรู้ความแตกต่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความต้องการ ความชอบ
และพฤติกรรมที่ไม่เหมือนกัน ทั้งสองอยู่ร่วมกันด้วยความรักความเข้าใจ
มาเป็นเวลาหลายปี

หากพิจารณาดังกล่าวก็จะพบว่า เรื่องเล่า (Narrative) ข้างต้นนี้มีลักษณะสอดคล้องประการหนึ่งกับ นิทาน (Tale) ซึ่งมีขึ้นเพื่อสั่งสอนสมาชิกในสังคมอย่างแยบคาย อย่างไรก็ตาม เรื่องเล่าดังกล่าวนี้ก็ยังคงถูกประดิษฐ์สร้างขึ้นเพื่อรับใช้อุดมการณ์ความรัก อันเป็นวาทกรรมชุดสำคัญในสังคมไทย

จอห์นได้สร้างฉากจบ (Ending Scene) รูปแบบหนึ่งเพื่อใช้อธิบายความแตกต่างด้านอุปนิสัยและรสนิยมของผู้ชายและผู้หญิงด้วยว่า (2552: 18-19)

แต่อยู่มาวันหนึ่ง ทั้งสองก็ตัดสินใจออกเดินทางไปอยู่บนดาวดวงใหม่ ชื่อว่า “โลก” ในช่วงแรกทุกอย่างดูสวยงามและเต็มไปด้วยความสุข แต่บรรยากาศบนโลกก็ทำให้ทั้งสองมีอันแปรเปลี่ยนไป เช้าวันหนึ่ง เมื่อตื่นขึ้นมา ทั้งสองคนก็จำเรื่องราวอะไรในอดีตไม่ได้เลย พวกเขาไม่รู้ว่แต่ละคนมาจากดาวคนละดวงและมีหลายสิ่งหลายอย่างที่แตกต่างกัน ตั้งแต่วันนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่เรียนรู้ร่วมกันมาถูกลบไปจากความทรงจำจนหมด ความขัดแย้งต่าง ๆ ก็เริ่มก่อตัวขึ้นตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ความสำคัญของเรื่องเล่าดังกล่าวคือการมุ่งสร้างมุมมองใหม่ด้านความรักให้แก่มนุษย์ โดยการปฏิเสธกรอบมุมมองที่พิจารณาว่าผู้ชายและผู้หญิงเป็นสิ่งที่ชีวิตประเภทเดียวกัน และสร้างมุมมองใหม่ขึ้น โดยมีลักษณะเฉพาะคือการมุ่งเน้นให้พิจารณาว่าผู้ชายและผู้หญิงเป็นสิ่งที่ชีวิตต่างสายพันธุ์ที่ไม่สามารถสื่อสารกันได้ด้วยวิธีปกติทั่วไป ฉะนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมี “คู่มือ” สำหรับเรียนรู้วิธีการสื่อความหมายของอีกเผ่าพันธุ์หนึ่ง ทั้งนี้ ก็เพื่อสอดคล้องกับอุดมการณ์ความรัก โดยการสร้างความเชื่อว่าความรักจะก่อให้เกิดความสุขแก่ทั้งสองฝ่าย ดังตัวอย่าง (2552: 23)

ถ้าเราเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างผู้ชายและผู้หญิงได้แล้ว จะทำให้เราสามารถเป็นฝ่ายให้และรับความรักที่เกิดขึ้นได้ และพบแนวทางที่ทำให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ ที่สำคัญมากไปกว่านั้นก็คือ เราสามารถเรียนรู้ที่จะให้ความรักและเป็นกำลังใจให้กับคนที่เรารักมากที่สุด

ความรักเป็นสิ่งมหัศจรรย์และคงอยู่ได้ชั่ววินาที ขอเพียงเข้าใจ ความแตกต่างเท่านั้น

เป็นดังที่กล่าวนี้ หนังสือ “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์” จึงเปรียบเสมือนคู่มือที่จะทำให้ผู้ชายและผู้หญิงสามารถสื่อสารกันได้ เข้าใจยิ่งขึ้น

แนวทางการวางตัวของ “ผู้ชายดาวอังคาร” และ “ผู้หญิงจากดาวศุกร์”

เนื่องจากจอห์นได้ผูกโยงเรื่องราวของมนุษย์ทั้งสองเพศเข้ากับ สิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ (Alien) ดังนั้น จึงต้องมีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต ทั้งสองชนิดนี้เสียใหม่ ซึ่งจอห์นอธิบายเกี่ยวกับ “ผู้ชายจากดาวอังคาร” ว่า (2552: 26)

บนดาวอังคาร คนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับอำนาจ การแข่งขัน ประสิทธิภาพ และความสำเร็จ พวกเขาทำเพื่อพิสูจน์ตัวเองและหาทางเพิ่มอำนาจและทักษะใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ความสำเร็จคือสิ่งเดียวที่ทำให้พวกเขามีความสุข พวกเขาจะรู้สึกมีคุณค่าเมื่อทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้สำเร็จ

ทุกสิ่งทุกอย่างบนดาวอังคารสะท้อนให้เห็นคุณค่าเหล่านี้ แม้กระทั่ง เสื้อผ้าก็ออกแบบมาเพื่อสะท้อนให้เห็นความสามารถและยศถาบรรดาศักดิ์ ตำรวจ ทหาร นักธุรกิจ นักวิทยาศาสตร์ คนขับรถแท็กซี่ ช่างเทคนิค และ

พ่อครัว คนเหล่านี้ล้วนแต่สวมเครื่องแบบ หรืออย่างน้อยที่สุดก็ต้องใส่หมวก เพื่อแสดงให้เห็นถึงเกียรติยศและอำนาจ

นอกจากนี้ ด้านการทำงานของผู้ชาย จอห์นได้กล่าวให้รายละเอียด ในตำนานนี้ว่า (2552: 27)

การทำงานให้บรรลุเป้าหมายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชาวอังกฤษ เพราะเป็นทางเดียวที่เขาจะพิสูจน์ตัวเองว่าตัวเองยังมีความสามารถอยู่ และสิ่งที่ทำให้เขามีความสุขมากที่สุดได้ก็คือทำด้วยตัวเอง ชาวอังกฤษมีความสุขมากถ้าทำงานสำเร็จ ชาวอังกฤษชอบเผด็จการ เพราะแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพหลังอำนาจ และความสามารถในการแข่งขันกับผู้อื่น

จากข้างต้นนี้ ทำให้เราสามารถอนุมานลักษณะและอุปนิสัยของผู้ชาย จากทัศนะของจอห์นได้ว่า “ผู้ชายเป็นเพศที่ชอบเผด็จการ นิยมความมีอำนาจ และมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง”

ขณะที่ “ผู้หญิงดาวศุกร์” มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ค่อนข้างจะแตกต่างไปในทิศทางตรงกันข้าม กล่าวคือ ผู้หญิงจะให้คุณค่ากับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากกว่ายึดถือแต่ตัวเองดังเช่นผู้ชาย ดังตัวอย่าง (2552: 28)

ชาวศุกร์มีค่านิยมที่แตกต่างออกไป พวกเขาให้ความสำคัญกับความรัก การพุดจา ความสวยงาม และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พวกเขาใช้เวลาส่วนใหญ่หมดไปกับการเอาใจใส่และดูแลซึ่งกันและกัน ความรู้สึกที่ว่าตัวเองมีค่ามากขนาดไหนขึ้นอยู่กับว่าความรู้สึกและรูปแบบของความสัมพันธ์เป็นอย่างไร

ฉะนั้น สิ่งสำคัญสำหรับผู้หญิงจึงมิใช่ “ยศถาบรรดาศักดิ์” เช่นเดียวกับผู้ชาย หากแต่เป็น “ความรักและความเอาใจใส่” ที่แต่ละฝ่ายต่างกระทำให้กันและกัน ทั้งนี้ การได้รับความเอาใจใส่ดูแลของผู้หญิงก็เปรียบเสมือนกับเมื่อผู้ชายได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น โดยจอห์นได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์หนึ่งขึ้นมาเพื่ออธิบายถึงลักษณะของทั้งสองเพศนี้ว่า (2552: 29)

ผู้หญิงส่วนใหญ่สนใจเรื่องความสัมพันธ์มากกว่าความสำเร็จ พวกเขาสนใจเรื่องความหวังดี ความรัก และการเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ผู้ชายสองคนไปรับประทานอาหารเพื่อพูดคุยเรื่องธุรกิจเพราะพวกเขามีปัญหาต้องแก้ไข หรือไปภัตตาคารเพื่อหาอาหารดีๆ จะได้ไม่ต้องออกไปซื้อกับข้าว ไม่ต้องเข้าครัว และไม่ต้องล้างจาน แต่สำหรับผู้หญิงแล้ว การไปภัตตาคารคือหนทางหนึ่งที่จะไปกระชับความเป็นมิตร เพื่อเป็นกำลังใจให้แก่กันและกัน เรื่องที่พูดคุยบนโต๊ะอาหารของผู้หญิงนั้น มีทั้งเรื่องใกล้ตัวและเรื่องไกลตัว คล้ายๆ กับที่เกิดขึ้นระหว่างคนไข้และจิตแพทย์

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้หญิงให้ความสำคัญกับบุคคลใดๆ ก็ตาม การให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาจึงเป็นสิ่งลำดับต้นๆ ที่ผู้หญิงจะแสดงออกก็เนื่องมาจากการที่ผู้หญิงคิดว่าพฤติกรรมเหล่านั้นเป็นการแสดงความรักรูปแบบหนึ่ง ดังนั้น เมื่อผู้หญิงรักใคร่ก็มักจะให้คำแนะนำหรือข้อเสนอต่างๆ อยู่เสมอ ขณะที่การให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำในสังคมของผู้ชายนั้น ถือเป็นภาระหนักเกียรติและศักดิ์ศรีกันอย่างรุนแรง ผู้ชายมักจะนิยมการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองก่อนเสมอ การให้คำแนะนำของผู้หญิงจึงมักจะสร้างความ “อึดอัด” ให้แก่ผู้ชาย เพราะนั่นถือเป็นการแสดงความไม่เชื่อมั่นในตัวผู้ชายนั่นเอง

อนึ่ง ในสถานการณ์ดังกล่าวนี้ จอห์นได้นำเสนอทางออกของปัญหา ดังกล่าวว่า (2552: 35)

ผู้ชายยังสามารถอยู่ร่วมกับหญิงนักปรับปรุงได้เป็นอย่างดี トラバได้ก็ตามที่เขาขอคำแนะนำจากเธอก่อน ผู้หญิงต้องจำไว้อย่างหนึ่งว่า การกล่าวโทษหรือให้คำแนะนำขณะที่เขาทำบางสิ่งบางอย่างผิดพลาด จะทำให้เขายิ่งแหย่หนักเข้าไปอีก เขาต้องการความยอมรับมากกว่าคำแนะนำ เมื่อผู้ชายรู้สึกตัวว่าผู้หญิงไม่พยายามปรับปรุงตัวเขา เขาจะเป็นฝ่ายถามด้วยตัวเอง

ถ้าเรายอมรับความแตกต่างได้ จะทำให้เรายอมรับความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่งได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ต้องจำไว้อย่างหนึ่งว่า การที่อีกฝ่ายหนึ่งไม่เห็นด้วยกับเรา อาจเป็นเพราะเราทำผิดจังหวะก็ได้...

ในประเด็นดังกล่าว จอห์นได้เสนอว่าผู้หญิงต้องรู้จักให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาในเวลาที่เหมาะสม การหยิбыื่นทางออกให้แก่ผู้ชายโดยทันที จะทำให้ผู้ชายรู้สึกหมดคุณค่าในตน

ในประการนี้ หนังสือ “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์” จึงเป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่เขียนขึ้นเพื่อต้องการสร้างพื้นฐานความรักระหว่างเพศชายและเพศหญิงให้มั่นคง โดยมีการผูกโยงเรื่องราวและความสัมพันธ์ของทั้งสองเพศให้ปรากฏในรูปแบบของเรื่องเล่า (Narrative) อันเป็นการปรับข้ามมุมมองทางชีวภาพระหว่างเผ่าพันธุ์เดียวกัน และมุ่งเน้นที่การทำ ความเข้าใจ “อีกฝ่ายหนึ่ง” เป็นสำคัญ

บทสรุป

แม้ในด้านลักษณะและรูปแบบ หนังสือ “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์” จะมีลักษณะที่ต่างไปจากตำราเรียนที่รับรองโดยกระทรวงศึกษาธิการในระดับหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาในด้านเนื้อหาแล้ว กลับปรากฏว่าหนังสือเรื่องดังกล่าวมีเนื้อหาสาระที่มุ่งเน้นเรื่องการสร้าง ความเข้าใจอันดีระหว่างคู่รัก ฉะนั้น การสั่งสอนในหนังสือเล่มนี้ จึงมิใช่ เป็นการสั่งสอนทางวิชาการตามสาระการเรียนรู้ที่กระทรวงฯ เป็นผู้กำหนดขึ้น หากแต่เป็นการสั่งสอนด้าน “ประสบการณ์ชีวิต” เสียมากกว่า

บรรณานุกรม

เกรย์, จอห์น. ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์. กรุงเทพฯ:
ซีไอเคยูเคชั่น, 2540.

การพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้สื่อละครโทรทัศน์

The Development of
Critical Viewing Skills
of Mathayomsuksa
Three Students Using
A Soap Opera

กึ่งกาญจน์ บุรณสินวัฒนกุล*

* นักวิชาการอิสระ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้สื่อละครโทรทัศน์และศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณ กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 โรงเรียนมัธยมวัดสิงห์ จำนวน 30 คน ใช้เวลาในการทดลองทั้งหมด 4 ครั้ง ครั้งละ 2 คาบ คาบละ 50 นาที รวมทั้งสิ้น 8 คาบ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องการดูอย่างมีวิจารณญาณจำนวน 4 แผน 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณก่อนเรียนจำนวน 3 ข้อ และหลังเรียนจำนวน 3 ข้อ ข้อละ 15 คะแนน โดยมีลักษณะเป็นแบบทดสอบคู่ขนาน 3) แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ t -test dependent เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน และใช้ค่าร้อยละ ในการหาค่าระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาทักษะ การดูอย่างมีวิจารณญาณ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการดูอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณ ในระดับมาก

Abstract

The objectives of this research were to develop critical viewing skills of Mathayomsuksa Three Students and to study their opinions about the development of critical viewing skills. The sample consisted of 30 Mathayomsuksa Three Students studying in second semester of the academic year 2003, Mathayomwatsing School. The experiment was conducted during eight periods of 50 minutes each.

Research tools were as follow : 1) 4 Study Plans of Critical Viewing Skills. 2) A Written test of the Critical Viewing Skills. (3 questions for pre-test and 3 questions for post-test / 15 points each) 3) A Questionnaire investigating opinions about the development of the Critical Viewing Skills.

The statistics of T-test dependent method was used to analyze data in order to compare the achievement between pre-study and post-study, and Mean of percentage was used to calculate the students opinions about the development of critical viewing skills.

The results of the research tools were as follow :

1. The average score of the students ability in critical viewing skills of post-study was higher significantly than that of pre-study at the .01 level

2. The majority of Mathayomsuksa Three Students agreed with the development of critical viewing at a high level.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายไปยังทั่วทุกมุมโลกได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ทำให้เราสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในโลกได้อย่างทันทั่วถึงที่ จนอาจกล่าวได้ว่าโลกปัจจุบันเป็นโลกแห่งข้อมูลข่าวสาร ด้วยอิทธิพลของการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากกลุ่มสื่อมวลชน (Mass Communication) ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญมากในการเสนอข้อมูลข่าวสารให้ผู้คนได้รับทราบ และชี้แนวทางความคิดของคนส่วนรวม

ในบรรดาสื่อต่าง ๆ โทรทัศน์เป็นสื่อที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมมาก ทั้งนี้เนื่องจากโทรทัศน์จัดเป็นสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียงในขณะเดียวกันก็ให้ภาพและอารมณ์ที่เหมือนจริงมากกว่าการฟังหรือการอ่าน (Skornia and Kitson, 1968: 27) ดังนั้นหากผู้ชมโทรทัศน์นั้นยังขาดประสบการณ์ที่จะกลั่นกรองหรือเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องก็อาจทำให้เกิดโทษได้ โดยเฉพาะบทบาทของโทรทัศน์ที่มีต่อเด็กหรือเยาวชน เพราะเด็กติดโทรทัศน์มากกว่าผู้ใหญ่ไม่ว่ารายการนั้นจะสร้างมาสำหรับเด็กหรือผู้ใหญ่ เนื่องจากเวลาเด็กดูโทรทัศน์จึงดูแบบหุ่มเห่ทั้งตัว และใจในสิ่งที่ตนกำลังดูอยู่ ประสบการณ์ชีวิตของเด็กมีน้อยความเข้าใจต่อโลกที่เป็นจริงมีน้อย จึงตกอยู่ใต้อิทธิพลของสิ่งที่ได้ดูจากโทรทัศน์ได้ง่าย (นิชิโมโต โยอิชิ, 2538: 106)

จากงานวิจัยของปณิตตา ทองสีมา (2536) พบว่า รายการโทรทัศน์ที่เด็กดูส่วนใหญ่เป็นละครโทรทัศน์ เนื่องจากเด็ก ๆ จะใช้โทรทัศน์และละครเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นเพื่อน เป็นกิจวัตรประจำวัน นอกจากนี้แล้วยังเป็นเครื่องมือสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ และเด็กมักมีความคิดว่าโทรทัศน์เป็นส่วนหนึ่งของตน หากบทบาทของละครโทรทัศน์เสนอเนื้อหาในสิ่งดี เด็กก็มีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมที่ดีแต่ถ้าหากละครโทรทัศน์นำเสนอเนื้อหาในลักษณะที่รุนแรง เด็กอาจมีพฤติกรรมลอกเลียนแบบหรือเกิดความเชื่อในทางที่ผิดได้ ทั้งนี้เพราะเด็กยังขาดประสบการณ์ในการ

พิจารณาเลือกรับสาร และการประเมินสารที่ถูกต้อง

งานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของเสรี วงษ์มณฑา (2533) ในด้านการเปิดรับชมละครโทรทัศน์ที่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติการแก้ปัญหา ด้วยวิธีการรุนแรงของเยาวชนไทย พบว่า เยาวชนไทย มีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการแก้ปัญหาด้วยวิธีการรุนแรงมากขึ้นตามแบบละครโทรทัศน์ ดังนั้น ละครโทรทัศน์จึงเป็นสื่อที่อันตรายในการรับสารของเด็ก เนื่องจากเด็กเป็นผู้รับสารที่อ่อนแอที่สุด ดังที่ศศลักษณ์ ชุมสาย ณ อยุธยา (2535: 4) เด็กนั้นเปรียบเหมือนกระดาษซับคุณภาพเยี่ยม ไม่ว่าจะใช้ซับหมึกสีอะไรก็ซับได้ทั้งนั้น เด็กมีภาวะของจิตใจและสมองเพียงเท่ากระดาษซับที่ไม่รู้จักปฏิเสธการดูดซึม เด็กไม่มีความคิดอ่านเปรียบเทียบความถูกต้องกับความผิด เพราะเด็กไม่มีประสบการณ์ชีวิตที่จะชี้ได้ว่า ความถูกต้องให้คุณ ความผิดให้โทษ เด็กย่อมเรียนรู้และจำประสบการณ์ได้แม่นยำ ถ้าเหตุการณ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น และมีคุณโทษกับตัวเด็ก สัญชาตญาณจึงทำให้เด็กจดจำ เรียนรู้ ได้รวดเร็วและแม่นยำ

ด้วยเหตุดังกล่าวละครโทรทัศน์จึงเป็นสื่อที่ควรพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้เท่าทันในการเสพ และรับสารอย่างมีวิจารณญาณ ดังแนวคิดของ Hudgins (1997: 193) ที่ว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นทักษะสำคัญทางการศึกษาในยุคสื่อมวลชน ที่ผู้เรียนต้องใช้ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของตน ทำความเข้าใจความหมายของสารนั้น และแสดงความคิดเห็นได้ทั้งในทางบวกและลบ ฉะนั้นผู้เรียนจึงจำเป็นต้องรู้จักเลือก และรับข้อมูลข่าวสารให้เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนเองให้มากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนนำข้อมูลข่าวสารที่ได้มาประยุกต์ หรือนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ **วัตถุประสงค์ของการวิจัย**

การพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้สื่อละครโทรทัศน์ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้สื่อละครโทรทัศน์
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อ
การพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณ

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมัธยมวัดสิงห์ ภาคเรียน
ที่ 2 ปีการศึกษา 2546 จำนวน 15 ห้อง มีนักเรียน 680 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 3 ห้อง 3/3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 จำนวน 30 คน ซึ่ง
ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Sample random sampling) (ศิริชัย กาญจนวาสี,
2544: 27) ด้วยวิธีการจับสลากเพียง 1 ห้อง

3. ระยะเวลาในการทดลอง

ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง 6 สัปดาห์ ดำเนินการทดลอง
ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 มีการทดสอบก่อนและหลังเรียน 2 คาบ
และใช้เวลาในการสอน 4 สัปดาห์ โดยสอน 4 ครั้ง ครั้งละ 2 คาบ คาบ
ละ 50 นาที รวมทั้งสิ้น 10 คาบ

4. เนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง

การพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณ ใช้สื่อเทปบันทึกภาพละคร
โทรทัศน์เรื่องข้ามสี่พันดั่ง ที่ตัดตอนมาให้ศึกษาเฉพาะช่วงปมปัญหาของเรื่อง
และการคลี่คลายเรื่อง

5. ตัวแปรที่ศึกษา

5.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การพัฒนาทักษะการดูอย่างมี
วิจารณญาณโดยใช้สื่อละครโทรทัศน์

5.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

- ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณ
- ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้สื่อละครโทรทัศน์

ขั้นตอนในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียมการ

- 1.1 ศึกษาค้นคว้า หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัย
- 1.2 กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2. ขั้นสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องการดูอย่างมีวิจารณญาณ ใช้เวลาเรียน 8 คาบ คาบละ 50 นาที จำนวน 4 แผนการจัดการเรียนรู้ ระยะเวลา 4 สัปดาห์ โดยมีรายละเอียดของแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทักษะการดูอย่างมี
วิจารณญาณ

2.2.2 แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาทักษะ
การดูอย่างมีวิจารณญาณ

3. ขั้นทดลอง

3.1 กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบก่อนเรียน (Pretest) ซึ่งเป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การดูอย่างมีวิจารณญาณแบบอัตนัย จำนวน 3 ข้อ ข้อละ 15 คะแนน

3.2 หาค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์การดูอย่างมีวิจารณ์ญาณ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มทดลอง

3.3 ดำเนินการทดลอง เรื่องการดูอย่างมีวิจารณ์ญาณ กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/3 โดยทดลองทั้งหมด 4 ครั้ง ครั้งละ 2 คาบ คาบละ 50 นาที รวมทั้งสิ้น 4 สัปดาห์

3.4 หลังจากเสร็จสิ้นการทดลองแล้ว ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบหลังเรียน (Posttest) ซึ่งเป็นแบบทดสอบคู่ขนานกันกับการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) และทำแบบสอบถามความคิดเห็น ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณ์ญาณ

3.5 การตรวจให้คะแนนการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การดูอย่างมีวิจารณ์ญาณ ผู้วิจัยกำหนดผู้ตรวจให้คะแนน 2 คน คือ ผู้วิจัยและอาจารย์พิเศษ บุรณภิญโญ อาจารย์สอนวิชาภาษาไทย โรงเรียนมัธยมวัดสิงห์

3.6 เมื่อผู้วิจัย และอาจารย์ประจำวิชาที่สอนภาษาไทยตรวจคะแนนเรียบร้อยแล้วนำคะแนนที่ได้จากการตรวจมาหาค่าเฉลี่ยเป็นคะแนนของผู้เรียน

3.7 หาค่าเฉลี่ย (X) ของคะแนนผลสัมฤทธิ์ในการดูอย่างมีวิจารณ์ญาณหลังเรียนรวมถึงการหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3.8 หาค่าร้อยละของแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณ์ญาณ

4. ^๕ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ในการดูอย่างมีวิจารณ์ญาณก่อนและหลังเรียน โดยการทดสอบค่าที (t – test dependent)

4.2 วิเคราะห์แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า โดยการหาค่าร้อยละ

ผลการวิจัย

1. ค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการดูอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งจากการวิจัยพบว่า การทดลองเป็นไปตามกฎการฝึกหัด (Law of Exercises) ของ Thorndike ที่กล่าวว่า เมื่อต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะจะต้องให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ หมั่นฝึกฝนบ่อย ๆ ทำให้ผู้เรียนมีขั้นตอนในการคิดเมื่อผู้เรียนได้คิดจะเป็นการฝึก การรู้จักเลือกใช้คำตอบ วิเคราะห์ข้อมูลได้ด้วยตัวเองทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการเรียนรู้ ได้ดียิ่งขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทวีพร ดิษฐคำแรง (2541: 21) ที่ว่า ทักษะการคิดวิจารณ์ญาณนี้ถ้าได้รับการฝึกอยู่เสมอในทุกกลุ่มวิชา ก็จะทำให้ นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผลแก้ปัญหาเป็น อีกทั้งการใช้คำถามกระตุ้นความคิดให้ผู้เรียนเกิดทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณยังมีส่วนช่วยให้คะแนนความสามารถในการดูอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนสูงขึ้นอีกด้วย ดังเช่น ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ (2545: 92) กล่าวว่า การเสริมสร้างทักษะการคิดด้วยการตั้งคำถามที่ดีเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด จะช่วยฝึกฝนเพิ่มพูนทักษะการคิดของผู้เรียนขึ้นได้ และยังทำให้การเรียนรู้เป็นเรื่องน่าสนใจไม่น่าเบื่อหน่ายอีกด้วย

2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณในระดับมากทั้งนี้เนื่องจาก กิจกรรมการเรียนรู้ได้ฝึกให้ผู้เรียนระดมความคิด และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มให้ผู้เรียนคิดอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนกล้าที่จะคิด วิเคราะห์ และวิพากษ์วิจารณ์ จึงเกิดความสนุกและทำท้ายความสามารถในการเรียนรู้ ผู้เรียนจึงมีความสนใจและให้ความร่วมมือในกิจกรรมการเรียนรู้เป็นอย่างดี นอกจากนี้เนื้อหาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้นเป็นเรื่องใกล้ตัว ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ จึงทำให้ผู้เรียนมีความ

สนใจ และเกิดความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม ดังที่ ทัตศนีย์ ศุภเมธี (2542: 9) กล่าวว่า การเรียนการสอนวิชาภาษาไทยต้องมุ่งให้ผู้เรียนนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริง ๆ เนื่องจากถ้าผู้เรียนมองเห็นประโยชน์ของสิ่งที่เรียน ผู้เรียนก็จะเรียนด้วยความสนใจ และตั้งใจ รวมถึงการที่ผู้วิจัยเลือกใช้สื่อวีดิทัศน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการกระตุ้นและสร้างความสนใจของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ของเรื่องราวบนรากฐานของความจริง ผู้เรียนจึงได้ประโยชน์หรือสาระจากการดูวีดิทัศน์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณ ผู้สอนสามารถเลือกใช้สื่อที่หลากหลายได้นอกจากสื่อวีดิทัศน์ประเภทละครโทรทัศน์ เช่น ข่าว โฆษณา การ์ตูน โดยผู้สอนควรเลือกสื่อที่เหมาะสมกับวัย และความสนใจของผู้เรียน

1.2 ผู้สอนควรให้ความสำคัญต่อการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการดู อย่างมีวิจารณญาณอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยทักษะการดูอย่างมีวิจารณญาณกับสื่อประเภทอื่น ๆ เช่น การ์ตูน โฆษณา ภาพยนตร์

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการดูอย่างมีวิจารณญาณระหว่างนักเรียนกลุ่มเก่ง ปานกลาง อ่อน

บรรณานุกรม

- ทวีพร ดิษฐคำแรง. “ประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะการคิดวิจารณ์ญาณเกี่ยวกับข่าวและเหตุการณ์สำคัญของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3.” *วิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์* 19, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2541): 16 –22.
- ทัศนีย์ ศุภเมธี. *การสอนภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2542.
- นิชิโมโต, โยอิจิ. *การผลิตสื่อโทรทัศน์และวีดิทัศน์*. แปลโดย วิภา อุตมฉันท. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ปณิตตา ทองสีมา. “การใช้โทรทัศน์ของเด็กภายในครอบครัว.” *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2536.
- ศศลักษณ์ ชุมสาย ณ อยุธยา. “อิทธิพลของการ์ตูนโทรทัศน์ ที่มีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ประถมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร.” *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 2535.
- ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ. *ฝึกสมองให้คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, 2545.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. *ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2544.

เสรี วงษ์มณฑา. **ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมต่อความรุนแรงของเยาวชนกับพฤติกรรมในการดูโทรทัศน์ : กรณีศึกษาเฉพาะกลุ่มนักเรียนมัธยมต้น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2533.

Hudgins, B. Bryce. **Learning and Thinking**. Illinois: F.E. Peacock , 1977.

Skornia, Harry J., and Kitson, Jack William. **Problems and Controversies in Television and Radio**. California: Pacific Books, 1968.